

ISSN (PRINT) 2413-1865
ISSN (ONLINE) 2663-2772
DOI 10.32999/KSU2413-1865

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

COLLECTION OF RESEARCH PAPERS

«PEDAGOGICAL SCIENCES»

Випуск 97

Херсон–2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пермінова Л.А. – кандидат педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Заступники головного редактора:

Петухова Л.Є. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна;

Слюсаренко Н.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Відповідальний секретар:

Гончаренко Т.Л. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет, Україна

Технічний секретар:

Блах В.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Андрієвський Б.М. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Бондаренко О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький державний педагогічний університет;

Вінник М.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Воропай Н.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гаран М.С. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Глухов І.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гнєдкова О.О. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Голінська Т.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Князян М.О. – доктор педагогічних наук, професор, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

Коваль Л.В. – доктор педагогічних наук, професор, Бердянський державний педагогічний університет;

Ковшар О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний інститут;

Мухаммет Демірбілек – доктор наук, магістр наук, Сюлейман Демірель Університет, Туреччина;

Нагрибельна І.А. – доктор педагогічних наук, доцент, Херсонська державна морська академія;

Носко Ю.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет «Чернігівський колегіум імені Тараса Григоровича Шевченка»;

Омельчук С.А. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Пахомова О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

Саган О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Смутченко О.С. – доктор філософії, Херсонський державний університет;

Співаковський О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Суріна Ірина – доктор соціологічних наук, професор, Поморська Академія, м. Слупськ, Польща;

Хоружа Л.Л. – доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;

Чайка В.М. – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;

Шевцов А.Г. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

**Збірник наукових праць «Педагогічні науки» є фаховим виданням (категорія «Б»)
на підставі Наказу МОН України № 886 від 02.07.2020 року (додаток № 4) з педагогічних наук
(011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), 015 – Професійна освіта
(за спеціалізаціями)).**

**Журнал включено до наукометричної бази даних Index Copernicus
(Республіка Польща)**

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 20.12.2021 р. № 8)**

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 23957-13797ПР
від 26.04.2019 р. видане Міністерством юстиції України

Офіційний сайт видання: <https://ps.journal.kspu.edu>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

- Жукова Ю. В., Котило А. О. МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ..... 5
- Омельчук С. А., Степанова М. О. ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ СУЧАСНОГО УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....12

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

- Гевко О. І., Савченко Л. Л. ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....22
- Чжоу Мін. ОБҐРУНТУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ В МАЙБУТНІХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ.....30

СЕКЦІЯ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

- Алексєєнко-Лемовська Л. В., Каптюров А. А. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТУРИЗМОЛОГІВ.....37
- Ігнатенко Г. В., Майстренко Н. М. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ПРОФІЛЮ.....44
- Пилипчук І. С. ЗАСТОСУВАННЯ ДЕДУКТИВНОГО МЕТОДУ ТА ІМІТАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ.....51
- Сорокотяга І. О. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ГАЛУЗІ МОРСЬКОГО ТА РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ.....57
- Чупахіна С. В., Круль Л. М., Кирста Н. Р. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....64

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- Бадіца М. В., Оторвіна Т. Ю. МАТЕМАТИЧНА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ.....72

CONTENTS

SECTION 1

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

Zhukova Yu. V., Kotylo A. O. MEDIA COMPETENCE OF A MODERN TEACHER AS A CONDITION FOR EFFECTIVE ENGLISH INTERACTION..... 5

Omelchuk S. A., Stepanova M. O. TRANSFORMING THE STRUCTURE OF A MODERN UKRAINIAN LANGUAGE LESSON IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING..... 12

SECTION 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

Hevko O. I., Savchenko L. L. PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF CREATIVE ABILITIES IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION..... 22

Zhou Ming. SUBSTANTIATION OF THE AUTHOR'S METHODOLOGY OF EDUCATION OF AESTHETIC TASTE IN FUTURE MUSIC AND PEDAGOGICAL WORKERS BY MEANS OF VOCAL SKILLS..... 30

SECTION 3

THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION

Aleksienko-Lemovska L. V., Kaptiurov A. A. DEVELOPMENT OF RESEARCH METHODS OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL COMPETENCE OF TOURISM SPECIALISTS..... 37

Ihnatenko H. V., Maistrenko N. M. WAYS TO BUILD THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE VOCATIONAL MASTERS OF THE TRANSPORT PROFILE..... 44

Pylypchuk I. S. APPLICATION OF DEDUCTIVE METHOD AND SIMULATION TRAINING IN PREPARATION OF THE FUTURE DOCTOR..... 51

Sorokotiaha I. O. ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS IN THE FIELD OF SEA AND RIVER TRANSPORT..... 57

Chupakhina S. V., Krul L. M., Kyrsta N. R. PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION..... 64

SECTION 4

MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Baditsa M. V., Otorvina T. Yu. MATHEMATICAL PREPARATION FOR SCHOOL BY EIDETIC TOOLS..... 72

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК [004.032.6:070:654.19]-047.22:37.091.321:811.11
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-1>

**МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА
ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Жукова Юлія Володимирівна,
здобувачка вищої освіти ОП Освітні,
педагогічні науки PhD доктора філософії
Херсонський державний університет
ZhukovaYu@i.ua
orcid.org/0000-0002-5391-176X

Котило Альона Олександрівна,
здобувачка вищої освіти першого курсу ОП Освітні,
педагогічні науки PhD доктора філософії
Херсонський державний університет,
вчителька англійської мови
Шевченківський ліцей Скадовської міської ради
KotyloA@i.ua
orcid.org/0000-0002-9865-6598

У статті описуються шляхи використання медіапродуктів для створення англomовного середовища під час освітнього процесу, розкрито основні принципи медіаграмотності, розглянуто та впорядковано основні елементи медіакомпетентності педагога у процесі навчання.

Метою статті є обґрунтування особливостей формування медіакомпетентності сучасного педагога та реалізації професійного потенціалу.

У дослідженні використано методи педагогічного аналізу, узагальнення інформації, викладено матеріали анкетування майбутніх педагогів.

Проаналізовано праці українських та закордонних науковців щодо способів імплементації медіа в освітній процес та взаємодії знань, умінь, цінностей і здатностей задля забезпечення вивчення англійської мови медіакомпетентним педагогом. Висвітлена ефективна реалізація принципів медіаграмотності, що реалізується через розвиток критичного мислення та самореалізації у системі медіа-вчитель-учень для формування ключових компетентностей, визначених Державними стандартами. Охарактеризовано медіакомпетентність учителя як основу самоосвіти та форму для створення, пошуку та вдалого застосування медіапродукту на уроках іноземної (англійської) мови, для забезпечення розвитку навичок монологічного та діалогічного мовлення. Використані методи дослідження – метод підбору та систематизації матеріалу – дали змогу підібрати інформацію, яка допомогла розкрити питання щодо «медіа» загалом та дійти зазначених висновків.

У висновках обґрунтовано актуальність впровадження інформаційних та мультимедійних технологій у освітньо-виховний процес та створення власного медіапродукту; визначено перспективу подальшого дослідження процесу формування медіаграмотності майбутнього педагога в умовах англomовного середовища та дослідження процесу пропедевтичних заходів щодо вивчення англійської мови.

Ключові слова: *медіаграмотність, mediasapiens, англomовне середовище, імплементація, медіакомпетентність, медіаосвіта, медіапродукт.*

MEDIA COMPETENCE OF A MODERN TEACHER AS A CONDITION FOR EFFECTIVE ENGLISH INTERACTION

Zhukova Yuliia Volodymyrivna,
Student of the Higher Education Master's Degree Program in Education,
Pedagogy PhD

Kherson State University
ZhukovaYu@i.ua
orcid.org/0000-0002-5391-176X

Kotylo Alona Oleksandrivna,
Student of the Higher Education Master's Degree Program in Education,
Pedagogy PhD

Kherson State University,
Teacher of English
Shevchenko Lyceum Skadovsk City Council
KotyloA@i.ua
orcid.org/0000-0002-9865-6598

As the title implies the article describes ways of using mediaproducts for creating an English-speaking environment during the educational process, reveals the basic principles of health literacy, and examines and organizes the main elements of health competence of a teacher in the educational process.

The purpose of the article is to substantiate the peculiarities of the formation of medical competence of a modern teacher and the realization of professional potential in the English-speaking environment.

The research uses methods of pedagogical analysis, generalization of information, materials of questionnaires of future teachers.

The article analyzes the work of Ukrainian and foreign scholars on the ways of media implementation in the educational process and the interaction of knowledge, skills, values and abilities to facilitate the learning of English as a mediacompetent teacher. The paper outlines the effective implementation of the principles of medialiteracy, which is realized through the development of critical thinking and self-actualization in the media–teacher–student/pupil system for the formation of key competencies defined by the State Standards. The article describes the teacher's mediacompetency as a basis for self-education and a form for the creation, searchin and successful use of mediaproducts in the lessons of foreign (English) language, for ensuring the development of skills of monologic and dialogic speech. The research methods used: the method of selection and systematization of material, allowed us to select information that helped us to solve the problem of "media" in general and to reach the specified conclusions.

The conclusion of the report provides relevance of the implementation of information and multimedia technologies in the teaching and learning process, and creation of own mediaproducts and determined the prospect of further research into the media literacy of future teachers in the English-speaking environment and research into the process of propaedeutic activities for learning English.

Key words: *media literacy, mediasapiens, English-speaking environment, implementation, media competence, media education, media product.*

Вступ. Віртуальний інформаційний простір у XXI столітті передбачає процес комунікації, внаслідок якого утворилася певна кіберкультура з власною мовою, цінностями, утворивши «віртуальні території» для інтерактивної взаємодії. На думку О. Висоцької, «інтернет-комунікація, з одного боку, стимулює пізнавальну активність людини, а з іншого боку, вона може вводити в оману, особливо коли йдеться про вплив «віртуальної реальності» як реальності, змодельованої комп'ютерними технологіями, яка своєю чергою задовольняє культурний складник освітнього процесу не виходячи з навчальної аудиторії» (Висоцька, 2011: 175–177).

Науковець дає визначення поняття: «Медіаграмотність – це не стільки певний запас знань, скільки вміння, процес, спосіб мислення, що подібно до осмисленого читання постійно вдосконалюється. Головним для медіаграмотності є не знання всіх відповідей, а постановка правильних запитань щодо всього, що ви бачите, читаєте й пишете» (Висоцька, 2011: 179).

Як відомо, вагому роль у процесі навчання відіграє раціонально підібраний комплекс дидактичних, інформаційно-комунікативних засобів. У межах нашого дослідження мова піде про медіаосвіту, яка в Україні почалася з регіональних експериментів та імплементації в освітню

реформу (формування десяти ключових компетентностей).

Медіаосвіта в Україні забезпечується шляхом реалізації основних положень, сформульованих у Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. «...Головною метою Концепції є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти, що має стати фундаментом гуманітарної безпеки держави, розвитку і консолідації громадянського суспільства, протидії зовнішній інформаційній агресії, всебічно підготувати дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей» (Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, 2016). Нині Україна вступила у третій етап розвитку медіаосвіти та забезпечення її масового впровадження. На жаль, не всі умови реалізовано, як було задекларовано в Концепції, однак зроблено величезну роботу з підготовки педагогів до поступового поширення медіаосвіти та стандартизації її змісту.

У новій редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні дається визначення поняття «медіакомпетентність» – це рівень медіакультури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіакультурних цінностей, смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства, реалізувати активну громадянську позицію (Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція), 2016).

За результатами дослідження В. Чуприни, медіаосвіта передбачає використання ЗМІ для доступу до інформації, її розуміння та оцінки, а також створення та використання інформації й розглядається як композиція з освіти щодо як традиційних ЗМІ, так і новітніх цифрових (Чуприна, 2020).

Вирішенням проблеми медіаосвіти займалися вчені, які характеризували медіаграмотність як основну компетентність майбутнього вчителя. Науковців об'єднала єдина думка, що мета освіти з медіаграмотності – допомогти особам, незалежно від віку, розвинути навички дослідження та вміння самовиражатися. Тобто створити осіб, що критично мислять, ефективно комунікують та є активними громадянами, а також стратегії, як цього досягнути, що розподіляються на дві категорії: навички досліджувати та вміння виражатися (Словник іншомовних слів, 2002: 80).

Слід зауважити, що підвищення педагогічної майстерності включає аспекти, що пов'язані з формуванням медіаграмотності педагогів. Нині це є проблема, яку треба вирішувати.

Метою статті є обґрунтування особливостей формування медіакомпетентності сучасного педагога та реалізації професійного потенціалу.

Постановка завдання. Сучасне комунікаційне середовище інформаційного суспільства характеризується вибухом інформації, що вимагає від особистості активно реалізовувати новітні способи й засоби збору, переробки, узагальнення інформаційного контенту. Своєю чергою сучасний фахівець має володіти методами та прийомами раціонального застосування інформаційних ресурсів. Тому завдання вищої школи стають дієвим шляхом налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків у межах професійної підготовки майбутнього педагога (Пермінова, 2017).

Значний вплив інформації на освітній процес загалом ставить перед сучасними педагогами нову освітню проблему – формування медіакомпетентності сучасного педагога, вирішення якої допоможе імплементувати медійну грамотність в освітній процес та усвідомити практичне значення медіаджерел у системі сприйняття інформації, а саме процесу самореалізації в умовах інформаційного середовища. На нашу думку, це своєю чергою дозволяє самореалізацію педагога як медіакомпетентного вчителя. Таким чином відбувається оновлення системи основних вимог до навчання і виховання, таких як індивідуалізація, зв'язок з життям, доступність інформації, використання оптимальних форм та методів роботи.

Виклад основного матеріалу. Для нашого дослідження необхідно деталізувати саме поняття «медіаграмотність». У Дорожній карті АУП зазначено, що «медіаграмотність – це активне чи пасивне сприйняття і використання матеріалів медіа, включаючи їх критичне сприйняття й усвідомлену оцінку, розуміння методів, які використовують медіа, і їх вплив» (Дорожня карта з медіаосвіти і медіаграмотності України, 2016). Водночас медіаграмотність – сукупність компетенцій, які дозволяють людям отримувати доступ, аналізувати, оцінювати і створювати повідомлення в різних видах медіа, жанрах і формах для особистого самовираження і реалізації своїх цивільних прав та тим самим забезпечення фундаментальних свобод суспільства (Дорожня карта з медіаосвіти і медіаграмотності України, 2016).

Для нашого дослідження вагомими були результати дослідження групи вчених, які проаналізували ключові принципи медіаграмотності Джона Пандженте (John J. Pungente). Він вивів вісім ключових принципів медіаграмотності, що дозволяють краще вивчати медіапродукти. Основні положення вони висвітили в підручнику, а принципи виокремили як основні (Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник, 2012). Серед них, зокрема, будь-який медіапродукт – це сконструйована реальність; медіа певною мірою формують наше відчуття реальності; отримувачі медіаповідомлення інтерпретують його зміст; медіа мають комерційну підтримку; будь-яке медіаповідомлення транслює ідеологію та інформацію про певні цінності; медіа виконують соціальні та політичні функції; зміст повідомлення залежить від виду медіа; кожен медіаресурс має власну унікальну естетичну форму (Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник, 2012: 11–12). З огляду на це можна зауважити, що архіважливо натепер формувати медіаграмотність не тільки в учнів, а й у педагогів.

Зважаючи на велику кількість переваг у застосуванні медіазасобів, дослідниця С. Хубер (Sabrina Huber) виокремлює низку важливих моментів, які варто враховувати у процесі організації навчання іноземних мов, зокрема, «спочатку потрібно навчити учнів поводитися з новими медіазасобами; враховувати більше дидактичних, а не технічних, функцій медіазасобів під час опанування змісту навчального предмета; пам'ятати, що навчання перед екраном більш втомлює, ніж навчання з традиційними медіазасобами; створювати такі завдання, які б вмотивували та зацікавлювали учнів до навчання, оскільки робота з новими медіазасобами потребує самодисципліни та навичок вчитися; звужувати застосування медіазасобів до реалізації цілей навчального предмета, не концентруватись на їхньому широкому використанні» (Huber, 2012).

Самовдосконалення рівня професійної компетентності вчителя відбувається шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності. Педагог повинен знайомитися із сучасними педагогічними та психологічними дослідженнями, шукати нові способи та методи організації освітньо-виховного процесу, опановувати нові форми, прийоми навчання, займатися розробкою методичного та дидактичного матеріалу.

Оскільки інформатизація сучасного навчально-виховного процесу є основою для пошуку нових форм та методів роботи вчителя з тими, хто навчається, у вчителя

виникає потреба використовувати медіа на свою користь. Так, у курсі вивчення дисципліни «Іноземна мова» (цикл загальної підготовки) з теми заняття «Мистецтво» на етапі мовленнєвої зарядки можна запропонувати учням створити правила користування мобільними телефонами у музеях, театрах, кінотеатрах тощо. Наступним етапом може стати дискусія. Об'єднайте учнів у дві групи «За» і «Проти» користування телефонами у вищезазначених місцях. Використайте метод «6 thinking hats» Едварда де Боно – прекрасний інструмент для вирішення креативних завдань. Зашифруйте тему уроку за допомогою генератора ребусів, допоможіть учневі розвинути критичне мислення, створюйте зорові опори та схеми. *Від креативності вчителя залежить вмотивованість учня у вивченні дисципліни.*

Як відомо, ефективним шляхом здійснення самоосвітньої діяльності є: доповіді, виступи на семінарах, конференціях, методичних об'єднаннях; взаємовідвідування уроків; курси підвищення кваліфікації; різноманітні курси на онлайн-платформах тощо.

Медіаосвіта є одним зі складників загальнопедагогічних компетентностей. Вона характеризується як інтегральна характеристика особистості вчителя, а медіакомпетентність можна вважати результатом медіаграмотності.

Г. Онкович характеризує медіакомпетентність як «уміння ефективно взаємодіяти з медіапростором, правильно розуміти, оцінювати інформацію, аналізувати, передавати її іншим, дотримуючись медіакультурних цінностей, уподобань і стандартів» (Онкович, 2014: 80–87).

Професор О. Федоров виділяє такі ознаки медіакомпетентності вчителя, як: мотиваційна (стимулювання до вдосконалення знань і вмінь у галузі медіаосвіти); інформаційна (набір науково-педагогічних знань у сфері медіаосвіти); методична (розвинені методичні вміння в галузі медіаосвіти); діяльнісна (систематична організація медіаосвітньої діяльності); креативна (творчість та новаторство в медіаосвітній діяльності) (Федоров, 2005).

Таким чином, сучасний учитель має постійно підвищувати свою кваліфікацію, зокрема розвиток медіакомпетентності, в основу якої покладено відповідне коло вмінь, аналізувати інформацію, декодувати медіатексти та створювати медіапродукти, а також важливим є переосмислення важливості впливу медіа на людину і суспільство.

На думку В. Ковальчук, сучасний педагог повинен не тільки навчити дітей отримувати

знання, а й розвивати навички XXI століття, такі як: критичне мислення і вміння вирішувати проблеми; комунікативні навички та навички співробітництва; креативність; медіаграмотність, грамотність у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, саморозвиток; соціальна відповідальність; підприємницькі здібності (Ковальчук, 2018: 224–230).

Сучасна молодь багато часу проводить у медіапросторі. Інтерес дітей до гаджетів можна використовувати в навчальних цілях. Зокрема, на уроках англійської мови доцільно поєднувати різні медіатехнології для розвитку основних навичок учнів.

Основою навчання і грамотності є читання. Для активізації читання існують: віртуальні виставки, буктрейлери за мотивами книг, фанбуки, які є популярними серед дітей; учні можуть створювати власні букблоги або користуватися тими, що є у мережі.

Погоджуємося із Симмонсом, який надає велику роль у навчанні усного мовлення сторітелінгу – «це розповідання змістовних історій, цікавих, захоплюючих розповідей, які допомагають висловити думки і уяву кожної особистості, дозволяють виявити креативність» (Симмонс, 2013).

Розширити можливості кожного учня допомагають інтернет-олімпіади. Це інтелектуальне змагання між здобувачами освіти з використанням інформаційних технологій, обмежене лише доступом до Інтернету (Всеукраїнські учнівські інтернет-олімпіади). Їхні переваги полягають у тому, що проводяться дистанційно, виконати завдання можна у зручний час, є можливість залучити велику кількість учасників; учні отримують миттєвий результат.

Новітні технології, візуалізація відіграють важливу роль в освітньому процесі. Вони допомагають стимулювати та активізувати роботу учнів, зацікавити їх, підвищити ефективність уроку через виконання творчих завдань.

Серед дитячо-юнацької аудиторії популярними є скрайбінг, скетчноутінг, інтелект-карти та інші інструменти.

На уроках англійської мови та в позакласній діяльності раціонально застосовувати вебквести. На етапі фонетичної зарядки раціонально запропонувати учням створити власну скоромовку із ряду запропонованих слів та словосполучень (із зазначенням онлайн-словників для швидкого пошуку необхідних слів). Візьмемо таку дисципліну «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», тема «Ділова кореспонденція». Основна форма роботи на занятті – ділова гра. Тобто створення умов для поглиб-

лення знань з виучуваної теми та розвитку діалогічного мовлення.

Це дозволяє педагогу стати організатором і координатором проблемно-пошукової, дослідницької, навчально-пізнавальної діяльності учнів, які мають можливість реалізувати набуті знання на практиці.

Окрім того, стимулювати та активізувати учнів до співпраці можна за допомогою технології захисту індивідуальних проєктів. Створення мультимедійних презентацій, відеофільмів формує медіакомпетентність учнів.

Слід зауважити, що відповідність завдань віковим особливостям навчальної аудиторії – це запорука успішного досягнення кінцевого освітнього результату.

Ми погоджуємося з думкою науковців (І. Наумук, Т. Коваленко, Н. Акулова), що формування практичних навичок відбувається під час виконання практичних та самостійних робіт (аналіз медіатекстів за критеріями стандартів медіа (статті педагогічних журналів та газет); робота з інформаційними ресурсами, пошук інформації різних типів у Інтернеті (використання мови пошукових запитів); аналіз відеофайлів за тест-запитаннями; створення мультимедійних презентацій (створення віртуальних музеїв, енциклопедій, бібліотек цікавих фактів); складання семантичного ядра за допомогою технологій веб 2.0; створення скрайбінг-роликів, інфографіки; опанування контент-аналізу рекламних та соціальних відеороликів (отримання навичок протистояння маніпуляціям медіа)) з використанням різноманітних медіаресурсів та реалізацією різними програмними продуктами (інструментарієм, необхідним для оволодіння медіакомпетентністю) (Наумук, Коваленко, Акулова, 2021).

Проведення занять із застосуванням медіа передбачає розвиток в учнів навичок критичного мислення та пошуково-дослідницьких вмінь. Учитель, або назвемо його "Mediator", повинен вміти аналізувати та оцінювати здібності "Mediastudents". Епоха мультимедіа вимагає від педагога нових навичок, зокрема, вміння критично сприймати та аналізувати отриману інформацію, а також об'єктивно поширювати її у цифровому суспільстві.

Досвід практичної роботи в навчальному закладі дозволяє констатувати: задля ефективності вивчення англійської мови потрібно частіше залучати учнів до різноманітних типів творчих занять (створення колажів, фотомонтажу, слайдфільмів, кіно і відеострічок, стінгазет тощо; тренінгових форм роботи тощо).

Водночас результативним є метод керованих відкриттів, де учні на занятті

висувають проблему і визначають шляхи її вирішення. Цей метод може бути реалізований у формі гри.

Педагогічно доцільним є метод проєктів. Доцільність використання педагогами такого методу доводиться тим, що в учнів формується критичне мислення, активізується творче бачення вирішення проблем, розвивається творча спрямованість застосування медіатехнологій.

Слід зауважити, що технологія портфоліо останнім часом поширюється в практиці роботи вчителя. Система якості навчання та якості оцінювання стає важливим чинником освітнього процесу. Тому портфоліо як оціночна технологія використовується вчителями англійської мови як початкової, так і середньої школи.

Перераховані нами методи формування медіакомпетентності є загальноприйнятими в освітньому процесі. Для кожної категорії учнів вони мають свої особливості, вчителі мають чітко дозувати час для реалізації учнів в активному навчанні, планувати застосування педагогічно доцільних методів і прийомів формування медіакомпетентності.

У рамках дослідження ми можемо припустити, що для ефективності впровадження нововведень у медіаосвіті необхідне:

- вивчення інноваційного педагогічного досвіду та його застосування в практичній діяльності;
- покращення матеріально-технічної бази навчального закладу;
- медіакомпетентні вчителі;
- взаємодія учасників навчально-виховного процесу щодо реалізації Концепції медіаосвіти в кожному конкретному освітньому закладі України.

Висновок. Як підкреслювалося вище, основні завдання медіаосвіти – підготовка тих, хто навчається, до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різного роду інформації, яку людина розуміє та усвідомлює. Важливою особливістю є те, що за допомогою технічних засобів відшліфовуються навички комунікації, зокрема англомовної.

Таким чином, використання медіазасобів у освітньо-виховному процесі підвищує його ефективність, поглиблює вивчення змісту дисциплін, покращує рівень самоосвіти і саморозвитку учнів.

Медіаосвітні технології стимулюють та активізують пізнавальну діяльність особистості; сприяють кращому сприйняттю нової інформації; підвищують ефективність освітньо-виховного процесу; дозволяють дистанційно ним керувати; сприяють формуванню медіакомпетентності учнів.

Освітньо-виховний процес з використанням медіа буде ефективним лише за умови медіакомпетентного вчителя. Від того, який рівень медіаосвіти має педагог, буде залежати медіакомпетентність учнів. Учитель, який володітиме технологічними вміннями та навичками використання медіазасобів, який спроможний створити власні медіапродукти для ефективної організації освітнього процесу завжди буде затребуваним на ринку праці.

Отже, бути медіаграмотним означає уміти кваліфіковано користуватися сучасними медіазасобами, програмами мультимедійного призначення, інтернет-технологіями; вміти працювати з медіатекстами; критично сприймати та аналізувати інформацію. Медіакомпетентність учителя формується в результаті самоосвітньої діяльності з використанням комп'ютера: участі в онлайн-вебінарах, проходження курсів на інтернет-платформах, створення презентацій, відеороликів та використання їх під час освітньо-виховного процесу.

У подальшій роботі нами буде досліджуватися процес формування медіаграмотності майбутнього педагога в умовах англомовного середовища та процес пропедевтичних заходів щодо вивчення англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Huber S. iPads in the Classroom – A Development of a Taxonomy for the Use of tablets in school. Books on Demand GmbH, Norderstedt, 2012. 109 p. URL: <http://l3t.eu/itug/images/band2.pdf> (дата звернення: 22.12.2021).
2. Висоцька О.Є. Освіта для сталого розвитку. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2011. 200 с.
3. Дорожня карта з медіаосвіти і медіаграмотності. Медіаосвіта та медіаграмотність, 2016. URL: <http://www.medialiteracy.org.ua/index.php/biblioteka/publikatsii/19-publikatsii/572-dorozhnya-karta-z-media-osvity-i-mediahramotnostiukrayiny.html> (дата звернення: 22.12.2021).
4. Ковальчук В.І. Формування у студентів навичок ХХІ століття у процесі професійної підготовки. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління закладами освіти на засадах акмеологічного підходу». Житомир : ФО-П Левковець, 2018. С. 224–230.
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л.А. Найдюнової, М.М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (дата звернення: 22.12.2021).
6. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенко ; За науковою редакцією В.В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.

7. Наумук І.М., Коноваленко Т.В., Акулова Н.Ю. Екологія інфомедійного простору : навчально-методичний посібник. Мелітополь : ММД, 2021. 84 с.

8. Онкович Г. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі. Вища освіта України. *Теоретичний та науково-методичний часопис*. Київ : Педагогічна преса, 2014. № 2(53). С. 80–87.

9. Пермінова Л.А. Дидактична підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами ІКТ : навчально-методичний посібник. Херсон : Айлант, 2017. 100 с.

10. Симмонс А. Сторителлинг. Как использовать силу историй. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. 272 с.

11. Словник іншомовних слів / уклад.: С. Морозов, Л. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2002. 680 с.

12. Федоров А.В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог : Кучма, 2005. 314 с.

13. Чуприна В. Медіакомпетентність як складник професійної компетентності вчителя, 2020. URL: <https://medialiteracy.org.ua/mediakompetentnist-yak-skladova-profesijnoyi-kompetentnosti-vchytelya/> (дата звернення: 25.12.2021).

REFERENCES

1. Huber, S. (2012). iPads in the Classroom – A Development of a Taxonomy for the Use of tablets in school. Books on Demand GmbH, Norderstedt. 109 p. URL: <http://13t.eu/itug/images/band2.pdf>.

2. Vysotska, O.Ye. (2011). *Osvita dlia staloho rozvytku*. Dnipropetrovsk: Roial Prynt. 200 s.

3. Road map on media education and media literacy of Ukraine. Media education and media literacy, 2016. URL: <http://www.medialiteracy.org.ua/index.php/biblio-teka/publikatsii/19-publikatsii/572-dorozhnyia-karta-z-mediaosvity-i-mediahramotnostiukrayiny.html>.

4. Kovalchuk, V.I. (2018). Formuvannia v studentiv navychok XXI stolittia uprotsesi profesiinoi pidhotovky: Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Upravlinnia zakladamy osvity na zasadakh akmeolohichnoho pidkholu". Zhytomyr : FO-P Levkovets. S. 224–230.

5. Kontseptsia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) / za red. L.A. Naidonovoi, M.M. Sliusarevskoho. Kyiv, 2016. 16 s.

6. Mediaosvita ta mediahramotnist: pidruchnyk / Red-upor. V.F. Ivanov, O.V. Volosheniuk; Za naukovoiu redaktsiieiu V.V. Rizuna. Kyiv : Tsentri vilnoi presy, 2012. 352 s.

7. Naumuk, I.M., Konovalenko, T.V., Akulova, N.Yu. (2021). *Ekolohiia infomediinoho prostoru: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Melitopol : MMD. 84 s.

8. Onkovych, H. (2014). *Profesiino-orientovana mediaosvita u vyshchii shkoli. Vyshcha osvita Ukrainy. Teoretychnyi ta naukovo-metodychnyi chasopys*. Kyiv : Pedahohichna presa, 2014. No. 2(53). S. 80–87.

9. Perminova, L.A. (2017). *Dydaktychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly zasobamy IKT: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kherson : Ailant. 100 s.

10. Symmons, A. (2013). *Storytelling. Kak yspolzovat syly ystoryi*. Moskva: Mann, Yvanov y Ferber. 272 s.

11. *Slovyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words] / uklad. : S.M. Morozov, L.M. Shkaraputa*. Kyiv: Nauk. dumka, 2002. 680 s. [in Ukrainian].

12. Fedorov, A.V. (2005). *Medyaobrazovanye budushchykh pedahohov*. Tahanroh : Kuchma. 314 s.

13. Chupryna, V. (2020). *Mediakompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti vchytelia*, 2020. URL: <https://medialiteracy.org.ua/mediakompetentnist-yak-skladova-profesijnoyi-kompetentnosti-vchytelya/>.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2021.

The article was received 07 October 2021.

УДК 37.018.43:37.016:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-2>

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ СУЧАСНОГО УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Омельчук Сергій Аркадійович,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
української і слов'янської філології та журналістики
Херсонський державний університет
omegas1975@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0323-7922

Степанова Марина Олегівна,
аспірантка кафедри української і слов'янської філології та журналістики
Херсонський державний університет
stepmarichka@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4201-502X

Мета розвідки – дослідити процес трансформації структури сучасного уроку української мови в умовах дистанційного навчання. Для досягнення мети використано такі **методи**, як: аналіз наукової лінгводидактичної літератури, теоретичне осмислення й узагальнення наукових засад досліджуваної проблеми; спостереження за дистанційним освітнім процесом на уроках української мови в гімназіях і ліцеях, аналізування дистанційних уроків української мови. У **результаті** дослідження сформульовано дефініцію дистанційного уроку української мови як форми організації процесу онлайн-навчання української мови, що передбачає віддалену взаємодію вчителя й учнів у синхронному й асинхронному режимах із використанням дистанційних технологій. Запропоновано відрізнити цей різновид уроку від онлайн-відеоуроку української мови – ролик інформаційно-пізнавального характеру, що імітує процес навчання української мови в межах штучно створеного комунікативного простору. Визначено відмінні ознаки відеоуроку (ютуб-уроку) й дистанційного (онлайн-уроку) уроку української мови за такими критеріями, як: доступність, адаптованість, тривалість, спосіб регламентування, зміст, режим проведення, наявність зворотного зв'язку. Виокремлено і охарактеризовано основні блоки дистанційного уроку української мови: інструктивний, моніторингово-діагностувальний, мотиваційний, інформаційний, комунікативно-консультаційний, узагальнювальний, контрольний, підсумковий. Спроектовано універсальну модель дистанційного уроку української мови. **Висновки.** Структура дистанційного уроку української мови не є реплікацією структури традиційного уроку, оскільки залежить не тільки від теми, типу й мети дистанційного уроку, а й регламентована особливостями застосування цифрових технологій (інтерактивними онлайн-дидактичними ресурсами), адаптованого розкладу та медичними вимогами безпеки (правилами й нормами) щодо освітнього середовища для ЗЗСО. На відміну від традиційного уроку української мови, елементами дистанційного уроку є не етапи, а структурні блоки, змістове наповнення яких, з одного боку, є менш ситуативним порівняно з етапами традиційного уроку, з іншого – більш варіативним, ніж наповнення онлайн-відеоуроку української мови. Проведення дистанційних уроків у синхронному режимі тривалістю 40–45 хвилин призводить до перевантаження як здобувачів освіти, так і вчителів, а отже, окремі блоки дистанційного уроку залежно від змістового наповнення необхідно організувати у синхронному режимі, а інші – в асинхронному.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційний урок української мови, онлайн-урок української мови, структура дистанційного уроку, структурний блок дистанційного уроку.

TRANSFORMING THE STRUCTURE OF A MODERN UKRAINIAN LANGUAGE LESSON IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

Omelchuk Serhii Arkadiiovych,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department
of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism

Kherson State University
omegas1975@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0323-7922

Stepanova Marina Olehivna,
Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism

Kherson State University
stepmarichka@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4201-502X

The purpose of the research is to study the process of transformation of the structure of a modern Ukrainian language lesson in the context of distance learning. To achieve this purpose, the following **methods** are used: analysis of scientific linguistic and didactic literature, theoretical understanding and generalization of the scientific foundations of the problem under study; observation of the distance educational process in Ukrainian language lessons in gymnasiums and lyceums, analysis of distance lessons of the Ukrainian language. As a **result** of the study the definition of a distance Ukrainian language lesson as a form of organizing the process of online learning of the Ukrainian language is formulated, which provides for remote interaction between teachers and students in synchronous and asynchronous modes using remote technologies. It is proposed to distinguish this type of lesson from an online video tutorial of the Ukrainian language – a video of an informational and educational nature that simulates the process of teaching the Ukrainian language within an artificially created communicative space. The distinctive features of a video tutorial (YouTube lesson) and a distance (online) Ukrainian language lesson are determined according to the following criteria: accessibility, adaptability, duration, method of regulation, content, mode of conducting, availability of feedback. The main blocks of the distance lesson of the Ukrainian language are highlighted and characterized, which are the following: instructional, monitoring and diagnostic, motivational, informational, communicative and consulting, generalizing, control, final. A universal model of the distance lesson of the Ukrainian language is designed. **Conclusions.** The structure of the distance lesson of the Ukrainian language is not a replication of the traditional lesson structure, because it depends not only on the topic, type and purpose of the distance lesson, but also is regulated by the features of the use of digital technologies (interactive online didactic resources), adapted schedule and medical safety requirements (rules and regulations) regarding the educational environment for IGSE. Unlike a traditional Ukrainian language lesson, the elements of a distance lesson are not stages, but structural blocks, the content of which, on the one hand, is less situational compared to the stages of a traditional lesson, and on the other hand, is more variable than the content of an online video tutorial of the Ukrainian language. Conducting distance lessons in synchronous mode lasting 40–45 minutes leads to an overload of both students and teachers, which means that individual blocks of the distance lesson, depending on the content, must be organized in synchronous mode, and others – in asynchronous mode.

Key words: *distance learning, distance Ukrainian language lesson, online Ukrainian language lesson, distance lesson structure, distance lesson structural block.*

Вступ. Закономірності функціонування загальної середньої освіти на сучасному етапі визначають не лише особливостями реформування галузі, а й такими викликами сьогодення, як:

- пандемія коронавірусної хвороби;
- робота у віддаленому доступі;
- використання дистанційних технологій тощо.

З огляду на зазначене галузеві методики навчання, зокрема й української мови, потребують уточнення, корегування й оновлення підходів, принципів, методів, прийомів, засобів навчання і форм орга-

нізації навчальних занять, незважаючи на те, що в новітній лінгводидактичній науці вже досить повно узагальнено й науково обґрунтовано теоретико-методичні засади сучасного уроку української мови. Зокрема, І. Кучеренко у своєму докторському дослідженні представила ідеї проєктування та реалізації сучасного уроку української мови з погляду компетентнісної й особистісно орієнтованої мовної освіти (Кучеренко, 2015). Подібні системні дослідження проведено і в методиці навчання української літератури: В. Шуляр теоретично обґрунтував та апробував у шкільній

практиці технологічні моделі для конструювання компетентісно діяльнісного уроку української літератури в основній і старшій школі (Шуляр, 2014).

Водночас у зв'язку із запровадженням у сучасній школі дистанційного (у синхронному та асинхронному режимах) і змішаного типів навчання постає проблема трансформації форм організації освітнього процесу, зокрема структури уроку української мови, що зумовлене насамперед необхідністю адаптувати традиційний методичний інструментарій до нових умов з метою надання здобувачам якісних освітніх послуг.

Аналіз наукових розвідок. У своїх попередніх дослідженнях ми охарактеризували мету, ознаки, зміст і методи модульного заняття (уроку) як інноваційної форми організації навчання української мови (Омельчук, 2000), спроектували урок у системі навчання української мови на засадах дослідницького підходу, у структурі якого виокремлено три основні етапи: настановно-мотиваційний, операційно-дослідницький і продуктивно-творчий (Омельчук, 2014).

Методику дистанційного навчання української мови розроблено й теоретично обґрунтовано ще в лінгводидактиці доковідного періоду. У 2016 році Г. Шиліна не лише ввела в науковий обіг поняття *онлайн-урок* (основна структурна одиниця дистанційного курсу, яка містить у собі навчальний матеріал і дає змогу керувати навчальною діяльністю учнів) (Шиліна, 2016: 90), а і спроектувала структуру дистанційно-очних уроків різних типів, узявши за основу розроблену О. Біляєвим класифікацію уроків (Шиліна, 2016: 93–98). Дослідниця довела, що кожен етап традиційного уроку може бути трансформований та адаптований до особливостей дистанційної організації освітнього процесу завдяки певним видам навчальної діяльності (ресурсам) на платформі Moodle. Структура дистанційно-очних уроків, розроблена Г. Шиліною, є орієнтовною, зберігаються їхні основні етапи, деякі з яких можуть об'єднуватися, змінюватися навчальні ресурси (залежно від типу завдань) (Шиліна, 2016: 97). Водночас зі стрімким розвитком цифрових технологій, системним запровадженням дистанційного і змішаного навчання з 2020 року у зв'язку зі встановленням карантинних обмежень у ЗЗСО структура дистанційно-очного уроку, запропонована Г. Шиліною, потребує подальшого уточнення й розроблення методичних рекомендацій щодо адаптування структури таких уроків до сучасних практик навчання української мови.

Дослідженню уроку української мови в умовах розвитку електронної лінгводидактики (вебтехнологій і цифрового освітнього середовища) присвячено низку наукових розвідок Г. Корицької (Корицька, 2014; Корицька, 2015; Корицька, 2016; Корицька, 2017; Корицька, 2019), яка вважає, що «сучасний учитель без особливих зусиль моделює віртуальний навчальний простір, використовує цифрові, веб, хмарні технології для посилення мотивації та активізації пізнавальної діяльності учнів, формування їхньої інформаційної культури, самостійної роботи з різними джерелами інформації, спільного вирішення дослідницьких (творчих) навчальних завдань тощо» (Корицька, 2017а: 35). Водночас, на переконання вченої, «натепер залишаються відкритими питання поєднання теорії і практики навчання української мови учнів із впровадженням такої дидактичної технології, яка б визначала особливості навчально-пізнавальної діяльності учнів в умовах розвитку електронного середовища, освітніх інновацій тощо» (Корицька, 2017б).

У методиці навчання української літератури доковідного періоду натрапляємо на термін *інклюзивно-дистанційний урок (заняття)*, який запропонував і науково обґрунтував В. Шуляр у монографії «Сучасний урок української літератури» (Шуляр, 2014). Такий урок учений-методист уважав однією з перспективних форм навчання дітей з особливими потребами, що мають обмеження у відвідуванні закладів освіти. До того ж В. Шуляр запропонував термін *дистанційний учитель літератури*, яким є «автор моделі співпраці під час віртуального уроку/заняття та реальної зустрічі за потреби й можливостей кожного, де посередником буде літературно-мистецький матеріал і ресурсні засоби комунікації» (Шуляр, 2014: 349).

З моменту встановлення в Україні карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, з'явилися методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання на різних рівнях здобуття освіти (Організація дистанційного навчання, 2020; Практики та підходи до дистанційного навчання, 2020), проте вони мають переважно загальний характер і не враховують особливості організації навчання конкретного предмета.

На етапі становлення перебуває вітчизняна лінгводидактика ковідного періоду, що має переорієнтуватися на оновлення насамперед методичних прийомів,

засобів навчання і форм організації навчальних занять. Аналіз публікацій, присвячених технології уроку в умовах змішаного й дистанційного навчання української мови, за останні три роки свідчить про відсутність системних досліджень з цієї проблеми. Окремим питанням методики навчання української мови із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій присвячено праці О. Горошкіної, М. Греб, С. Карамана, Г. Корицької, Н. Семенів, О. Чуприни.

Мета статті – дослідити процес трансформації структури сучасного уроку української мови в умовах дистанційного навчання. Для реалізації мети розвідки необхідно розв'язати такі **науково-дослідницькі завдання дослідження**: 1) уточнити зміст понять «онлайн-урок української мови» і «дистанційний урок української мови»; 2) виокремити відмінні ознаки онлайн-уроку й дистанційного уроку української мови; 3) змодельувати структуру дистанційного уроку української мови; 4) охарактеризувати особливості змістового наповнення структурних блоків дистанційного уроку української мови.

У процесі дослідження використано такі **методи**, як: аналіз наукової лінгводидактичної літератури, теоретичне осмислення й узагальнення наукових засад досліджуваної проблеми; спостереження за дистанційним освітнім процесом на уроках української мови в гімназіях і ліцеях, аналізування дистанційних уроків української мови.

Результати дослідження. Сучасні реалії визначають певні вимоги, що змінюють не лише зміст уроку, а і структуру його як основної форми навчання української мови як за традиційного, так і дистанційного або змішаного навчання. Водночас проблеми інтеграції дистанційного навчання в традиційну класно-урочну систему зумовлені тим, що методика проведення уроку української мови за умов дистанційної форми здобуття освіти натеper перебуває в процесі становлення й не має чіткого наукового обґрунтування.

Насамперед уточнимо зміст окремих понять.

Починаючи з 2020 року у науковій літературі лінгводидактичного спрямування, а також у мовленнєвій практиці вчителя-словесника можна натрапити на використання термінів «відеоурок (онлайн-відеоурок)», «ютуб-урок (YouTube-урок)», «онлайн-урок (онлайн-урок)», «дистанційний урок». Чи можна вважати їх синонімічними поняттями?

Відеоурок української мови – це ролик інформаційно-пізнавального характеру, що

імітує процес навчання української мови в межах штучно створеного комунікативного простору.

Дистанційний урок української мови – це форма організації процесу онлайн-навчання української мови, що передбачає віддалену взаємодію вчителя й учнів у синхронному й асинхронному режимах із використанням дистанційних технологій.

З огляду на запропоновані дефініції у сучасній лінгводидактичній науці можна виокремити два ряди повних (абсолютних) синонімів: 1) *дистанційний урок української мови й онлайн-урок (онлайн-урок) української мови*; 2) *відеоурок української мови, онлайн-відеоурок української мови та ютуб-урок (YouTube-урок) української мови*. Водночас терміни «дистанційний урок української мови» – «онлайн-відеоурок української мови», «онлайн-урок (онлайн-урок) української мови» – «ютуб-урок (YouTube-урок) української мови» належать до відносних (релятивних), які не є взаємозамінними.

Крім дистанційного уроку, для онлайн-комунікації у сучасному освітньому процесі рекомендовано застосовувати також відеоконференції, форуми, чати, блоги, електронну пошту, соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями й мобільні застосунки (Організація дистанційного навчання, 2020).

Виокремимо відмінні ознаки відеоуроку (ютуб-уроку) української мови й дистанційного (онлайн-уроку) уроку української мови (таблиця 1).

Якщо у структурі традиційного уроку української мови виділяють **етапи**, у системі модульної технології – **модулі**, що відтворюють, з одного боку, цілісний навчальний процес, з іншого – навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти, то дистанційний урок містить **блоки** – структурні елементи віддаленої взаємодії вчителя й учнів у синхронному й асинхронному режимах із використанням дистанційних технологій.

Зауважимо, що структура дистанційного уроку української мови не є реплікацією структури традиційного уроку. По-перше, зважаючи на технологізацію уроку у форматі дистанційного навчання, доречно говорити про істотну трансформацію структури його шляхом видозміни етапів як структурних елементів у блоки (таблиця 2). По-друге, змістове й операційне наповнення блоків дистанційного уроку залежить від його типу й мети, а часові межі визначаються санітарними нормами, розкладом та режимом проведення (синхронним/асинхронним).

Таблиця 1

Відмінні ознаки відеоуроку й дистанційного уроку

Ознаки	Відеоурок (ютуб-урок)	Дистанційний (онлайн) урок
За доступністю	Загальнодоступний 24/7 (розміщений на каналі YouTube, різноманітних освітніх платформах, наприклад, «Всеукраїнська школа онлайн», «На Урок» та ін.)	У закритому доступі (за окремим покликанням або запрошенням)
За адаптованістю	Універсальний (орієнтований на широке коло реципієнтів)	Персоналізований (розрахований на конкретну учнівську аудиторію)
За тривалістю	Неперервна тривалість переважно від 1 хв. (наприклад, експрес-уроки Олександра Авраменка) до 25–30 хв.	Неперервна тривалість 45 хв., з яких не більше 20–30 хв. (залежно від класу) із використанням технічних (мультимедійних) засобів навчання
За способом регламентування	Вільний (нерегламентований)	Регламентований розкладом, санітарними вимогами
За змістом	Змістове наповнення фіксоване	Змістове наповнення вчитель може видозмінювати залежно від сприйняття його учнями
За режимом проведення	Асинхронний режим проведення	Синхронний і асинхронний режим проведення
За наявністю зворотного зв'язку	Зворотний зв'язок є опосередкованим (переважно чат, коментарі, електронна пошта тощо)	Зворотний зв'язок між учнями й учителем є оперативним

Таблиця 2

Трансформація структурних елементів уроку української мови у системі дистанційного навчання

Структурні елементи традиційного уроку української мови	Структурні елементи дистанційного уроку української мови	Особливості змістового наповнення структурних блоків дистанційного уроку української мови
Організаційний етап	Інструктивний блок	QR-кодові покликання на відеоінструкцію чи відеоурок
Етап актуалізації опорних знань	Моніторингово-діагностувальний блок	Kahoot Quizlet
Етап мотивації навчальної діяльності	Мотиваційний блок	Складання хмари слів за допомогою сервісу Word Cloud Generation
Етап засвоєння нового матеріалу	Інформаційний блок	Презентації, відеоуроки (ютуб-уроки), робота з матеріалами підручника чи довідковою інформацією в асинхронному режимі, QR-кодові покликання на теоретичний матеріал, розміщений у навчальних чи довідкових виданнях
Етап застосування здобутих знань	Комунікативно-консультаційний блок (взаємодія здобувачів із учителем та між собою)	ZOOM-конференція з поділом на окремі зали, QR-кодові покликання на практичні завдання
Етап узагальнення і систематизації	Узагальнювальний блок	X-mind, mindmeister (колективне складання ментальної карти), робота з інтерактивною дошкою Padlet
	Контрольний блок	Socrative, Google-форми, quizizz.com
Рефлексія	Підсумковий блок	Mentimeter

Як видно з таблиці 2, структура дистанційного уроку української мови містить основні шість блоків, частину з яких залежно від змістового наповнення доцільно організувати у синхронному режимі, а іншу частину – в асинхронному. Це пов'язано з тим, що відповідно до Методичних рекомендацій «Організація дистанційного нав-

чання в школі» (Організація дистанційного навчання, 2020), а також згідно з вимогами Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я від 25 вересня 2020 року № 2205 (Санітарний регламент, 2020), проведення уроків у синхронному режимі за допомогою

ресурсів для відеоконференцій тривалістю 40–45 хвилин може призводити до перевантаження як здобувачів, так і вчителів. З огляду на зазначене необхідно здійснювати часовий перерозподіл у структурі дистанційного уроку: доречно частину уроку (20–25 хвилин) використати для відеопояснень, а іншу (25–20 хвилин) – для взаємодії та самостійного виконання завдань учнями, відводячи певний час для проведення руханок, гімнастики для очей тощо.

Створюють комунікативний простір для організації дистанційного уроку у синхронній взаємодії такі вебресурси, як Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Skype тощо. Для асинхронного режиму залежно від способів структурування змісту, реалізації тих чи тих методів і організаційних форм навчання української мови ефективно застосовувати платформи Moodle, ClassDojo, LearningApps.org.

Охарактеризуємо особливості змістового наповнення структурних блоків дистанційного уроку української мови.

Організаційний етап у структурі традиційного уроку української мови відповідає інструктивному блоку дистанційного уроку, у межах якого вчитель (до 5 хв.) ознайомлює здобувачів із алгоритмом роботи на уроці, а також особливостями користування тією чи тією платформою. Наприклад, за допомогою QR-кодів покликать на відеоінструкцію чи відеоурок, які мають бути розроблені вчителем або дібрані з урахуванням вікових особливостей учнів, а також рівня володіння ІКТ.

Структурні видозміни відбулися й на етапі актуалізації опорних знань, що за умов дистанційної взаємодії трансформувалися в моніторингово-діагностувальний блок (до 10 хв.), спрямований на з'ясування рівня засвоєння навчального матеріалу з попередньої теми, виявлення залишкових знань з певної мовної теми, можливих прогалин у знаннях учнів. Цей блок є підґрунтям для планування подальшої роботи. Використання застосунків Socrative, Kahoot і Quizlet дасть змогу оптимізувати час та одночасно оцінити рівень засвоєння теоретичних знань та сформованих практичних умінь і навичок усіх учнів, простежити індивідуальний прогрес кожного здобувача.

Мотиваційний блок, на який варто відвести не більше 5 хв., має на меті сформулювати в учнів стійку мотивацію до вивчення певної теми, уяочити системні зв'язки між мовними явищами й обґрунтувати необхідність засвоєння матеріалу уроку. Цілковитим погоджуємося з думкою Н. Голуб, що для мотивування вивчення української мови потрібно намагатися кожному темі спрямо-

увати на ті вміння, які розвивають учня (Голуб, 2020: 7). Ефективними засобами навчання в межах цього блоку є сервіси, наприклад, для складання хмари слів Word Cloud Generation, вебресурс LearningApp та ін.

Стрижневим у структурі дистанційного уроку є інформаційний блок (до 15 хв.), під час організації якого необхідно враховувати, що в процесі онлайн-спілкування швидкість сприйняття навчального матеріалу учнями нижча, ніж в очному навчанні, а тому виникає необхідність перебудувати його, виділити найістотніше й подавати доступно й наочно. Особливого значення в цьому контексті набуває ілюстративний матеріал, який за умов дистанційної взаємодії стає більш легким у застосуванні за рахунок можливості демонстрації екрана вчителя, наявності в кожного учня відповідного гаджета та значної кількості готових розробок, доступних до використання. Умови реалізації інформаційного блоку дистанційного уроку визначаються з урахуванням адаптованого розкладу, санітарних обмежень, типу й мети уроку: у синхронному режимі доцільно використовувати презентації, ютуб-уроки, в асинхронному – роботу з матеріалами підручника чи довідковою інформацією, виконання завдань у гугл-класі або на інших вебплатформах.

Засвоєння матеріалу з використанням технологій дистанційного навчання передбачає варіативність у використанні засобів навчання:

- оприлюднення завдань, презентаційних блоків на сайті закладу;
- розміщення в Інтернеті (на гугл-диску) мультимедійних матеріалів (презентацій, відеороликів), які допоможуть здобувачам під час вивчення певної теми;
- надання учням переліку інтернетових джерел з активними покликаннями, що сприятимуть засвоєнню теоретичного матеріалу;
- використання програмних мультимедійних засобів (мультимедійних навчальних видань, мультимедійних презентацій, відеодемонстрацій, мультимедійних тренажерів, лінгвістичних мультимедійних систем, слайд-шоу, навчальних ігор, розміщених в Інтернеті, тощо), які дають змогу одночасно проводити мисленнєві операції з нерухомими зображеннями, відеофільмами, анімаційними графічними образами, текстом, мовним і звуковим супроводом, активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів (Чупріна, 2019: 7).

Основою організації комунікативно-консультативного блоку дистанційного уроку (до 10 хв.), що поєднує у собі особливості

двох етапів у структурі традиційного уроку (етап формування практичних умінь і навичок та етап узагальнення і систематизації знань), є налагодження й підтримка зворотного зв'язку, конструктивної комунікації між учасниками освітнього процесу, які спільними зусиллями забезпечують досягнення результатів навчання, визначених державними стандартами освіти. Цей блок може бути організований як у форматі ZOOM-конференції з поділом на окремі зали, так і за допомогою ресурсів для колективного складання ментальної карти (X-mind, mindmeister) та роботи з інтерактивною дошкою (Padlet), також доцільно використовувати месенджери Viber, WhatsApp, Telegram, що дають змогу не тільки швидко обмінюватись інформаційними повідомленнями, а й надсилати аудіо- та відеоматеріали, організувати аудіоконференції і в такий спосіб бути альтернативою електронній пошті, а також частково – ZOOM-конференціям. Зазначена можливість обміну аудіоповідомленнями стає у пригоді на етапі застосування здобутих знань під час виконання завдань комунікативного характеру (складання діалогів, усних розповідей тощо).

У процесі дистанційного навчання найбільш складним з погляду організації та дотримання принципу академічної доброчесності є контрольний блок дистанційного уроку. Складність для вчителя-словесника полягає в тому, що сучасні автоматизовані ресурси, призначені для перевірки знань учнів, на жаль, або не передбачають виконання завдань із відкритою формою (Socrative), або потребують абсолютного збігу з еталонною відповіддю (гугл-форми). Ураховуючи особливості навчання української мови, доцільно проводити певні види контролю (написання диктанту, усне й письмове переказування текстів тощо) за допомогою відеоконференції ZOOM з обмеженням надсилання виконаних робіт у часі. Для перевірки глибини засвоєння матеріалу доцільно використовувати стільниковий застосунок Socrative.

Завершальний (підсумковий) блок дистанційного уроку (до 5 хв.) передбачає отримання зворотного зв'язку, наприклад, через сервіс Mentimeter, рефлексію щодо проведеного уроку, інструктаж щодо виконання домашнього завдання.

До найбільш ефективних форм роботи на дистанційному уроці української мови зараховуємо:

- додавання опорних конспектів із покликанням на навчальне відео, розміщене на ютуб-каналі, та перевірка знань із використанням гугл-форм;

- використання гугл-презентацій із налаштованим спільним доступом (кожен учень отримує копію і самостійно може редагувати завдання);

- відеоконференції ZOOM;

- асинхронне відеопояснення виконання завдань із використанням програми Bandicam;

- використання інтерактивних підручників для асинхронного пояснення нового матеріалу з урахуванням індивідуального темпу навчання;

- перевірка засвоєння учнями навчального матеріалу за допомогою гугл-форм, стільникових застосунків (Socrative, Quizlet), інтерактивних робочих аркушів із використанням сервісів Wiser.me;

- організація спільної роботи з учнями (проектна робота, пояснення навчального матеріалу, перевірка домашнього завдання, чат, командна робота) у синхронному або асинхронному режимі за допомогою віртуальної онлайн-дошки з використанням сервісів Miro, Conceptboard, Padlet, Jamboard.

Характеристика особливостей змістового наповнення структурних блоків дистанційного уроку, урахування сучасних тенденцій розвитку цифрової освіти, функціонування інтелектуальних дидактичних ресурсів у шкільній мовній освіті, системне застосування дистанційних форм навчання української мови дало змогу спроектувати універсальну модель дистанційного уроку української мови (рисунок 1).

Висновки. Структура дистанційного уроку української мови не є реплікацією структури традиційного уроку, оскільки залежить не тільки від теми, типу й мети дистанційного уроку, а й регламентована особливостями застосування цифрових технологій (інтерактивними онлайн-дидактичними ресурсами), адаптованого розкладу та медичними вимогами безпеки (правилами й нормами) щодо освітнього середовища для ЗЗСО. На відміну від традиційного уроку української мови, елементами дистанційного уроку є не етапи, а структурні блоки, змістове наповнення яких, з одного боку, є менш ситуативним порівняно з етапами традиційного уроку, з іншого – більш варіативним, ніж наповнення онлайн-відеоуроку української мови. Проведення дистанційних уроків у синхронному режимі тривалістю 40–45 хвилин призводить до перевантаження як здобувачів освіти, так і вчителів, а отже, окремі блоки дистанційного уроку залежно від змістового наповнення необхідно організувати у синхронному режимі, а інші – в асинхронному.

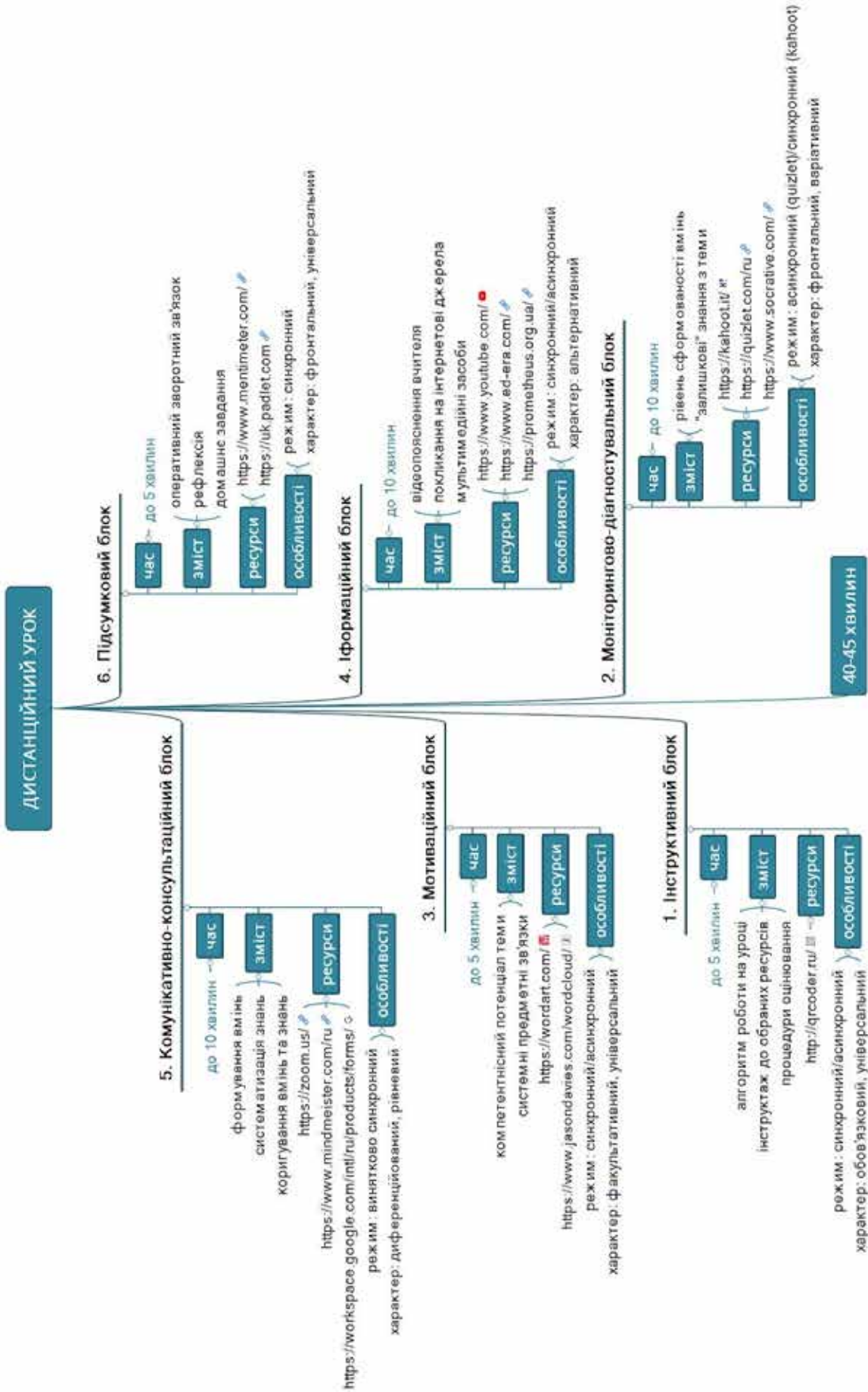

Рис. 1. Універсальна модель дистанційного уроку української мови

У розвідці запропоновано універсальну модель дистанційного уроку української мови, яка може видозмінювати свою структуру залежно від мети, характеру навчального матеріалу й типу навчального заняття. Розроблення моделей дистанційних уроків різного типу є **перспективною** наших подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. Розвивальний потенціал уроку української мови в ліцеї. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 6. С. 4–8.
2. Корицька Г. Дидактико-методичне моделювання уроку української мови на засадах діяльнісного підходу в умовах розвитку дигітального навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2019. № 10. С. 141–150. URL: <https://pedscience.spu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/16.pdf>.
3. Корицька Г.Р. Використання ІКТ у шкільному курсі української мови. *Матеріали V Міжнародного форуму «Особистість в освітньому просторі»*. 2014. № 1 (15). URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/1/koricka_tezi.pdf.
4. Корицька Г. Особливості навчання української мови учнів в умовах розвитку електронної лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 1. С. 14–17.
5. Корицька Г. Сучасний урок української мови в умовах розвитку хмаро-орієнтованих технологій. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2015. № 4 (57). С. 33–40.
6. Корицька Г. Шкільна мовна освіта в дигітальному вимірі. *II International Scientific and Practical Conference "TOPICAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE"*, Польща, Варшава, 18 листопада 2017. URL: https://drive.google.com/file/d/1dfUPr-TzTARQtfyJRp_CDg-tWgyGvJ9/view.
7. Корицька Г. Шкільна мовна освіта в умовах розвитку електронного навчального середовища. *E-learning у теорії та практиці навчання суспільно-гуманітарних дисциплін*: колективна монографія / за заг. ред. Г.Р. Корицької, Т.М. Путій. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. С. 40–54. URL: <https://tinyurl.com/yckpnm8>.
8. Кучеренко І.А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 44 с.
9. Омельчук С. Модульне заняття як інноваційна форма організації навчання: мета, ознаки, методи. *Педагогічні науки*: збірка наукових праць. Херсон: Айлант, 2000. Вип. 13. С. 246–252.
10. Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: монографія. Київ: Генеза, 2014. 368 с.
11. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації / Міжнародний фонд «Відродження», ГО «Смарт Освіта», М-во освіти і науки України. 2020. 36 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.

12. Практики та підходи до дистанційного навчання: рекомендації для вчителів / НУШ, ГО «Смарт Освіта». 2020. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyku-tapidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>.

13. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>

14. Чуприна О.В. Методика розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням мультимедійних засобів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2019. 22 с.

15. Шиліна Г.А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 300 с.

16. Шуляр В.І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 553 с.

REFERENCES

1. Holub, N. (2020). Rozvyvalnyi potentsial uroku ukraïnskoi movy v litsei [Developing potential of the Ukrainian language lesson at the lyceum]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 6, 4–8 [in Ukrainian].
2. Korytska, H. (2019). Dydaktyko-metodychne modeliuвання uroku ukraïnskoi movy na zasadakh diialnisnogo pidkhotu v umovakh rozvytku dyhitalnogo navchannia [Didactic-methodological modeling of the Ukrainian language lesson on the activity-based approach in the development of digital educational environment]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. Sumy, 10, 141–150. URL: <https://pedscience.spu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/16.pdf> [in Ukrainian].
3. Korytska, H.R. (2014). Vykorystannia IKT u shkilnomu kursu ukraïnskoi movy [Use of ICT in the school course of the Ukrainian language]. *Materialy V Mizhnarodnogo forumu "Osobystist v osvithnomu prostori"*. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/1/koricka_tezi.pdf [in Ukrainian].
4. Korytska, H. (2016). Osoblyvosti navchannia ukraïnskoi movy uchniv v umovakh rozvytku elektronnoi lnhvodydaktyky [Features of teaching the Ukrainian language to students in the context of the development of electronic linguistic didactics]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 1, 14–17 [in Ukrainian].
5. Korytska, H. (2015). Suchasnyi urok ukraïnskoi movy v umovakh rozvytku khmaro-orientovanykh tekhnolohii [A modern Ukrainian language lesson in the context of the development of the Cloud-oriented technologies]. *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii v navchalnykh zakladakh*, 4, 33–40 [in Ukrainian].
6. Korytska, H. (2017). Shkilna movna osvita v dyhitalnomu vymiri [School language education in the digital dimension]. *II International Scientific and Practical Conference "TOPICAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE"*, Poland, Warsaw, 18 lystopada 2017. URL: https://drive.google.com/file/d/1dfUPr-TzTARQtfyJRp_CDg-tWgyGvJ9/view [in Ukrainian].
7. Korytska, H. (2017). Shkilna movna osvita v umovakh rozvytku elektronnoho navchalnogo seredovyscha [School language education in the context of the development of an electronic learning environment]. *E-learning u teorii ta praktytsi navchannia*

suspilno-humanitarnykh dystsyplin. Ivano-Frankivsk, 40–54. URL: <https://tinyurl.com/yckpms8> [in Ukrainian].

8. Kucherenko, I. A. (2015). *Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainskoi movy v osnovnii shkoli* [Theoretical and methodological basis of the modern lesson of Ukrainian language at school]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kherson: KSU [in Ukrainian].

9. Omelchuk, S. (2000). *Modulne zaniattia yak innovatsiina forma orhanizatsii navchannia: meta, oznaky, metody* [Modular classes as an innovative form of learning organization: purpose, features, methods]. *Ped. nauky: zb. nauk. pr.* Kherson, 13, 246–252 [in Ukrainian].

10. Omelchuk, S. (2014). *Navchannia morfolohii ukrainskoi movy na zasadakh doslidnytskoho pidkhodu: teoriia i praktyka* [Teaching Ukrainian Morphology in Aspect of Research Based Approach: Theory and Practice]. Kyiv : Heneza [in Ukrainian].

11. *Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli: metodychni rekomendatsii* [Organization of distance learning at school: methodological recommendations] (2020). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodychni%20rekomendazii/2020/metodychni%20rekomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> [in Ukrainian].

12. *Praktyky ta pidkhody do dystantsiinoho navchannia: rekomendatsii dlia vchyteliv* [Distance learning practices

and approaches: recommendations for teachers] (2020). URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/> [in Ukrainian].

13. *Sanitarnyi rehlament dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Sanitary regulations for institutions of general secondary education]. 2020, September 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> [in Ukrainian].

14. Chuprina, O. V. (2019). *Metodyka rozvytku movlennia uchniv pochatkovykh klasiv iz zastosuvanniam multymediinykh zasobiv* [The Methodology of Speech Development in Primary School Pupils by Means of Multimedia]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: Borys Hrinchenko University of Kyiv [in Ukrainian].

15. Shylina, H.A. (2016). *Metodyka dystantsiinoho navchannia ukrainskoi movy uchniv osnovnoi shkoly* [The technique of the Ukrainian language distance teaching the secondary school students]. Candidate's thesis. Kyiv: Borys Hrinchenko University of Kyiv [in Ukrainian].

16. Shuliar, V.I. (2014). *Suchasnyi urok ukrainskoi literatury* [The modern lesson of Ukrainian Literature]. Mykolaiv: Ilion [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.10.2021.

The article was received 07 October 2021.

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 373.2.015.31

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-3>**ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Гевко Оксана Іанівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка
hevko.ohana@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9051-6021

Савченко Людмила Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*
savchenkoluda1970@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5378-4078

Метою роботи є визначення педагогічних умов формування творчих здібностей у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти.

Методи. Виокремлено основні ознаки творчості, які включають здатність дошкільника створювати нове, продукувати нестандартні, оригінальні думки та ідеї у власній діяльності та спілкуванні, виявляти варіативність, гнучкість та самостійність мислення.

Обґрунтовано критерії наявності творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, серед яких виділено активність, ініціативність старших дошкільників у мисленні, діяльності, спілкуванні; наявність певних нахилів, здібностей, інтересів, творчої уяви; евристичність; творчу уяву; достатній рівень життєвої компетентності; гнучкість мислення; самостійність, ініціативність, наявність творчого потенціалу, активність, спрямованість, імпровізаційність.

Виділено та обґрунтовано: низький (низька здатність креативності до відтворення довколишньої реальності; неспроможність генерувати щось нове, що містить самобутні новації, концептуальні плани; безініціативність, нездатність варіативно урізноманітнювати, впроваджувати та реалізувати певні предмети чи знання; неспроможність самостійно виконувати завдання), середній (нестабільність щодо можливостей генерувати інноваційні замисли, здійснювати нестандартний вибір шляхів вирішення завдань; спроможність варіативно урізноманітнювати, впроваджувати та реалізувати певні предмети чи знання; періодична некомпетентність у разі нестандартного застосування набутого досвіду; здатність фантазувати зі створенням нових образів; нестійкість виявлення ініціативи в інтелектуально-діяльнісних проявах у розв'язанні певної проблеми, задачі чи завдання; необхідність у незначній допомозі дорослого чи однолітків) та високий (здатність винаходити власну систему правил розв'язання нестандартної ситуації; мовленнєво-ситуаційне вирішення; вирішення нестандартних задач; спроможність до продукування незвичайних та фантастичних образів; самостійне здійснення реалізації завдань; формування власної моделі втілення рішень та поведінки у суспільстві; застосування набутих знань, умінь та навичок у нестандартних ситуаціях) рівні творчих здібностей старших дошкільників.

Результатами та науковою новизною є те, що у статті виділено та обґрунтовано психолого-педагогічні чинники, педагогічні умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників та окреслено програму дій у освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти. Аргументовано педагогічні інструменти для реалізації завдань з упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку та визначено форми занять (заняття-фантазування, заняття-імпровізація, ігрове заняття, заняття-подорожування, пошуково-дослідницьке заняття, заняття-«казкова інтерпретація», заняття-зустріч, пригодницьке заняття, заняття з елементами урочистості або святкування тощо); репродуктивні, інформаційно-рецептивні, ігрові, пошукові методи та прийоми роботи на заняттях у закладах дошкільної освіти.

Висновки. Обґрунтовано необхідність включення дітей старшого дошкільного віку в усі види творчої діяльності (в ігри, заняття з логіко-математичного, мовленнєвого, спортивно-оздоровчого розвитку,

різні види мистецтва, в розв'язання творчих завдань), налагодження партнерської взаємодії у закладі дошкільної освіти для формування творчих здібностей старших дошкільників.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, старші дошкільники, діти старшого дошкільного віку, вихователі, педагоги дошкільної освіти, заклади дошкільної освіти.

PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF CREATIVE ABILITIES IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Hevko Oksana Ianiivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool
Education

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

hevko.ohana@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9051-6021

Savchenko Liudmyla Leonidivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory
and Methods of Preschool Education

Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy"
Kharkiv Regional Council

savchenkoluda1970@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5378-4078

The purpose of the work is to determine the pedagogical conditions for the formation of creative abilities in senior preschoolers in the conditions of preschool education.

Methods: the main features of creativity are singled out, which include the ability of a preschooler to create something new, to produce non-standard, original thoughts and ideas in their own activities and communication, to show variability, flexibility and independence of thinking.

The criteria of existence of creative abilities of children of senior preschool age are substantiated, among which activity, initiative of senior preschoolers in thinking, activity, communication is allocated; the presence of certain inclinations, abilities, interests, creative imagination; heuristics; imagination; sufficient level of life competence; flexibility of thinking; independence, initiative, the presence of creative potential, activity, focus, improvisation.

Highlighted and substantiated: low (low ability of creativity to reproduce the surrounding reality; inability to generate something new that contains original innovations, conceptual plans; lack of initiative, inability to variably diversify, implement and implement certain subjects or knowledge; inability to perform tasks independently), medium (instability in terms of opportunities to generate innovative ideas, to make non-standard choice of ways to solve problems; the ability to variably diversify, implement and implement certain objects or knowledge; periodic incompetence in non-standard application of experience; the ability to fantasize with new images; manifestations in solving a particular problem, task or task; the need for little help from an adult or peers), and high (ability to invent your own system of rules for solving an unusual situation; speech-situational solution; solving non-standard problems; ability to produce unusual and fantastic images; independent implementation of tasks; formation of own model of implementation of decisions and behavior in society; application of acquired knowledge, skills and abilities in non-standard situations) levels of creative abilities of senior preschoolers.

The results and scientific novelty are that the article highlights and substantiates the psychological and pedagogical factors, pedagogical conditions for the development of creative abilities of older preschoolers and outlines the program of actions in the educational process of preschool education.

Pedagogical tools for realization of tasks on introduction of technology of development of creative abilities of children of senior preschool age are argued and forms of employment (fantasy classes, improvisation classes, game classes, travel classes, research classes, "fairy-tale interpretation" classes, meeting classes, adventure classes, classes with elements of celebration or celebration, etc.); reproductive, information-receptive, game, search methods and methods of work in classes in preschool education.

Conclusions. Substantiated the need to include older preschool children in all types of creative activities (games, classes in logic and mathematics, speech, sports and health development, various arts, in solving creative problems, establishing partnerships in preschool education for formation of creative abilities of senior preschoolers.

Key words: creativity, creative abilities, senior preschoolers, children of senior preschool age, educators, teachers of preschool education, preschool institutions.

Вступ. Сучасний інтенсивний розвиток та перспективні соціально-освітні спрямування на формування творчого молодого покоління потребують інноваційних змін у всіх освітніх закладах, зокрема, й у закладах дошкільної освіти, де фундаменталізується започаткування творчих здібностей особистості, її інтелектуального розвитку, становлення духовно-моральних рис, творчого зростання.

Сучасний розвиток суспільства спрямовує дошкільний ступінь освіти в Україні на формування інтелектуальних, фізіологічних особистісних якостей, на всебічний розвиток кожного індивіда, його духовно-моральне становлення, пізнанняву активізацію. Концептуальним підґрунтям дошкільної освіти є залучення молодого покоління до активізації творчості у життєвих реальностях, утвердження власної творчої позиції, потреба удосконалення власного досвіду через транскрипцію діяльності інших людей, індивідуальна реалізація власних потреб, нахилів та уподобань через творче перетворення світу та спілкування у ньому. «Особливістю сучасних технологій дошкільної освіти є формування у дошкільників творчого ставлення до життя, активізація їхнього особистісного потенціалу, розвиток творчої уяви, мислення, самовияву та самовираження» (Кононко, 2003: 17).

Найяскравішим проявом творчості є: здатність дитини дошкільного віку діяти по-іншому, генерувати щось нове, що містить інноваційність в ідеях та ході мислення, способах діяльності, виготовлення виробів; виявлення варіативності, гнучкості та самостійності мислення; спроможність виконувати навчально-виховні завдання; прагнення до перетворення навколишньої дійсності, власної досконалості, оригінальність у підбиранні варіативних розв'язків проблем; задіявання до різноманітних видів навчання та роботи, відхиляючись від шаблонів; здатність створювати та застосовувати нестандартні рішення у спілкуванні з оточуючими людьми.

Творчий розвиток особистості на сучасному етапі освітнього розвитку, зокрема дошкільника, набуває особливого значення, адже включає формування інтелектуальних та творчих здібностей дитини, розвиток її обдарованості, перспективне планування якого детально витлумачене у нормативно-правових документах освітніх закладів, зокрема, що стосуються вітчизняної сфери дошкільля. У Базовому компоненті дошкільної освіти зосереджений акцент на необхідності розвитку творчості, задатків та талантів у дітей дошкільного віку, формування в них загальнолюдської

культури, самостійності, естетичних смаків та почуття, зворушення та захоплення навколишнім середовищем, мистецтвом, елементарних художніх, інтелектуальних діяльнісних навичок. Результативність творчої діяльності дітей дошкільного віку може виявлятися у виготовленні певних виробів, напрямках та способах прояву творчості у різноманітних видах їхньої діяльності, нестандартному опануванні та узагальненні практичного досвіду, їх здатності емоційно сприймати довколишній світ, базуючись на особистісних та загальнолюдських ціннісних орієнтаціях, потребі досягати позитивних результатів у власній та спільній діяльності у колективі, потребі залучатися до мистецьких, образотворчих, декоративно-ужиткових, музичних, хореографічно-танцювальних та інтелектуально-логічних видів діяльності.

Реалізація такого процесу має включати розвиток особистості, готової до творчого перетворення різних сфер соціального життя.

Умовами різнобічного творчого розвитку дошкільника має бути широке розгортання та збагачення специфічно дитячих форм діяльності: ігрової, комунікативної, практичної, зображувальної, образотворчої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність формування творчих здібностей у молодій особистості, зокрема, дошкільного віку, яка ґрунтується на педагогічній підтримці як особливості діяльності педагога, розглянуто у дослідженнях науковців, педагогів, психологів Е. Воронцової, Л. Виготського, О. Газман, Н. Іванової, А. Маслоу, Т. Мерцалової, С. Полякової, Т. Рогальнової, К. Холодної, І. Якіманської та інших.

Сучасні науковці, педагоги, психологи у трактуванні поняття «творчість» визначають його сутність через: створення нових форм та підходів до людської активності, виконання особистістю перетворювальної функції або суттєву зміну у змісті, структурі, порядку (В. Дружинін, О. Матюшкін); діяльнісне включення людини у суспільну діяльність, де вона здатна проявляти нові способи діяльності та матеріально-духовні відношення до різних форм діяльності, удосконалюючи при цьому власні здібності, таланти, риси, уподобання (Л. Виготський, В. Моляко, О. Тихомиров). Під креативністю науковці також розуміють здібність доповнювати новими елементами або й оновлювати та змінювати наявний досвід, впроваджувати потік оригінальних ідей у перспективу вирішення проблемних спрямувань, усвідомлювати недоліки, суперечності.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Розділ 1. Критеріями наявності творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку є: активність, ініціативність особистості дошкільника у мисленні, діяльності, спілкуванні; наявність певних нахилів, здібностей, інтересів, творчої уяви; винахідливість (здатність вияву нестандартних властивостей та якостей, а також способів та варіантів для вирішення раніше відомих завдань); творча уява (уміння специфічно відтворювати довколишнє середовище, нестандартність світовідображень, побудова нового образного мислення, ґрунтуючись на власному досвіді, досягненні, емоційно-вольова сфера, судження та уявлення); достатній рівень життєвої компетентності; гнучкість мислення (уміння різноваріантно здійснювати підходи до вирішення проблем); самостійність (здатність до творчої діяльності без сторонньої підказки чи допомоги); небайдуже ставлення до природного та соціального оточення, здатність сприймати, переживати, виготовляти нові вироби, конструювати, вирішувати завдання або творчо здійснювати іншу діяльність, приймаючи нестандартні рішення, насолоджуватися процесом та результатами власної діяльності. Креативна особистість відрізняється умінням нестандартно мислити, активізуватися, проявляти ініціативу, використовуючи при цьому власні творчі потенціальні задатки та можливості, фантазувати, проявляти імпровізацію та ініціативу.

Творчі здібності старших дошкільників здатні виявлятися на трьох ступенях (низькому, середньому, високому). Високий рівень розвитку творчих здібностей вміщує такі прояви творчості старших дошкільників, які передбачають компетентності та творчий прояв у вирішенні нестандартної ситуації; мовленнєво-ситуаційне вирішення; розв'язування раніше невирішуваних задач; уміння імпровізаційно генерувати чудернацькі вигадані образи, якими дошкільник ще досі не оперував; самостійна реалізація завдань; формування власної моделі втілення рішень та поведінки у суспільстві; використання набутого практично-дієвого досвіду у незвичних умовах. До середнього рівня належать такі прояви творчих здібностей, які визначені нестійкістю творчих можливостей дитини у впровадженні самобутніх власних ідей у концептуальні вирішення, нездатність до імпровізаційності; необізнаність у різноваріантності способів діяльності чи вирішення певних проблем; неспромож-

ність нестандартно застосовувати набуті у попередньому досвіді дитини знання, уміння та навички залежно від певної ситуації; спроможність створювати фантастичні, незвичні образи із відносною їх новизною; нестійкістю виявлення ініціативи в інтелектуально-діяльнісних проявах у розв'язанні певної проблеми, задачі чи завдання; виконання власної діяльності із введенням новацій за незначного сприяння оточуючих людей. Низький рівень прояву творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається обмеженими можливостями творчо перетворювати навколишнє середовище; неспроможністю дошкільників генерувати новітні рішення або способи їх досягнення; безініціативністю, невмінням варіативно підходити до використання різноманітних способів та шляхів досягнення кінцевої мети; слабким проявом ініціативи вносити щось своє, творче у вирішення проблеми; невмінням самостійно виконувати завдання без чужої-небудь допомоги, зокрема, вихователя.

Розділ 2. Результативність апробування «технології формування творчих здібностей дітей дошкільного віку» визначається вирішенням педагогічних умов (Гевко, 2019: 95–100), яких ми рекомендуємо дотримуватися педагогам дошкільної освіти для творчого розвитку старших дошкільників:

- здійснення якомога раніше впливу на інтелектуальний розвиток дітей;
- фізично-технологічне вправлення вихованців;
- створення комфортного психологічного середовища, що налагоджує сприймання та спілкування дітей старшого дошкільного віку;
- стимулювання педагогами до виявлення дошкільниками творчих здібностей;
- організація пошуково-дослідницької діяльності старших дошкільників, спостережень, експериментальної роботи;
- залучення дітей до діалогічного творчого спілкування як між педагогами та дошкільниками, так і між самими дітьми;
- організація в освітньому процесі під час занять, ігрової діяльності різноманітних нестандартних ситуацій та спостереження за реакцією дітей та можливостями пошуку шляхів вирішення проблем;
- введення в навчально-виховний процес інтегрованих творчих завдань;
- демократизація навчально-виховного процесу у всіх напрямках: у напрямі регламентованості занять, позазаняттєвої діяльності, дозвілля, виборі видів та способів діяльності, їх тривалості, зміни, урізноманітнення, введення нових елементів та черговості видів діяльності;

– доброзичлива допомога чи підказка за умови потреби у цьому певного дошкільника чи цілої групи;

– впровадження спеціальної роботи з батьками, спрямованої на підвищення їхньої обізнаності в активізації творчого розвитку дошкільників в умовах сімейного виховання;

– інноваційність методів, які активізують продукування компетентісного партнерського підходу до співпраці педагогічного колективу та батьків у напрямі творчого розвитку старших дошкільнят: індивідуальні бесіди та розмови, проведення обміну досвідом за «круглим столом», консультування у проблемних питаннях, тренінгова робота, організація дискусій, конференцій, конкурсів творчих методів, організація спільних ранків, свят із дітьми старшого дошкільного віку;

– впровадження інноваційних форм роботи як із дітьми старшого дошкільного віку, так і з їхніми батьками;

– творча інтерпретація організації та проведення ігор, залучення дітей до фантазування, зміни ролей та перебігу подій;

– комунікативне включення дитини старшого дошкільного віку у різні види діяльності: театралізація, інсценізація, діалогічне обговорення, «дерево рішень», інноваційність розмов «відкритого мікрофона»;

– розкриття у вихованців старших груп творчих задатків та стимулювання дітей до захоплення різноманітними видами мистецтва, розвиток творчих здібностей у певному (певних) напрямках;

– цілеспрямоване створення виховних ситуацій та пропонування старшим дошкільникам самостійно здійснювати пошук виходу з них;

– розкриття дітям розуміння ними власних внутрішніх психологічних станів та задоволення від власного творчого самовдосконалення та застосування творчих проявів у звичних ситуаціях.

Продукування творчих здібностей у вихованців старших груп закладів дошкільної освіти відбуватиметься за впровадження в освітньому процесі педагогами інноваційної платформи садка:

– введення в освітній процес систематизованого комплексу занять, навчально-виховних заходів, позазаняттєвої та дозвілєвої діяльності, спрямованих на формування у старших дошкільників творчих здібностей, удосконалення мисленневих процесів та можливостей творчих проявів як у спілкуванні, так і в діяльності;

– інтегрування та взаємодоповнення міждисциплінарних впливів на старших

дошкільників та розвиток у дітей логічного, комунікативного, математичного, просторового мислення та уяви;

– розвиток у старших дошкільників художніх, театральних, хореографічних творчих здібностей, застосовуючи при цьому завдання творчого характеру;

– розкриття особливостей та краси природного середовища та навчання його творчого сприймання;

– залучення старших дошкільнят у різні види ігрової діяльності (сюжетно-рольові, інтелектуальні, предметно-дидактичні, театралізовані ігри, забави), де діти мають змогу розвинути та поліпшити власні творчі здібності;

– впровадження в освітній процес творчих завдань, ігрових та комп'ютерних технологій;

– самоосвіта педагогів у застосуванні інновацій у напрямі розвитку творчих здібностей як у старших дошкільнят, так і у вихователів;

– педагогізація батьківських знань щодо творчого розвитку їхніх дітей.

Ми з'ясували, що психолого-педагогічними складниками розвитку творчих здібностей є (Гевко, 2020: 38–44): *внутрішні* (виявлення вихованцями цікавості та потреби вносити зміни у власну діяльність та в оточуючу реальність, фантазування та придумування чогось нового, незалежного від стереотипів та досвіду старших дошкільників; створення педагогами старшим дошкільникам умов для нестандартного вияву власних творчих здібностей у вирішенні проблематичних ситуацій чи у власній повсякденній діяльності; стимулювання вихователями мотивацій та потреб виражати внутрішнє сприймання через творчі прояви та творчу діяльність; потреба старшого дошкільника переосмислювати стандартизовані, звичні способи та методи діяльності, функціональні особливості об'єктів та речей та внесення своєї майстерності та творчих ідей у їх перетворення чи удосконалення) *та зовнішні* (потреба у соціалізації та виявленні творчості у спілкуванні; необхідність розуміння потреб старшого дошкільника іншими людьми: дорослими та однолітками; психологічному супроводі педагогами, батьками творчого удосконалення дитини; створення сприятливої психолого-емоційної атмосфери у закладі дошкільної освіти, в родині; компетентність вихователів, батьків з проблем формування творчих здібностей старших дошкільників) *та освітні* (побудова творчого, художньо-естетичного та інтелектуального освітнього середовища; систематичне підвищення творчого потенціалу фахівця дошкільля).

Дієвою та перспективною в прояві та удосконаленні творчих здібностей старших дошкільників є діяльнісно-стимулювальний підхід, який включає дотримання педагогічних умов та комплексну програму формування творчих здібностей, ініціювання евристичності у пошуково-дослідницькій діяльності вихованців та прояву творчих здібностей (організація розвиваючих інтригуючих моментів на заняттях та у позаза-няттєвій діяльності у закладі дошкільної освіти, спостережень, бесід та застосування творчих ситуаційних змін і урізноманітнення видів діяльності дітей старшого дошкільного віку); ініціалізація платформ життєдіяльності у зовнішній інтерпретації щодо стимулювання інтенсифікації формування творчих здібностей (налагодження партнерської взаємодії з родинами вихованців старшої групи ЗДО з напрямним орієнтуванням, яке передбачатиме вдосконалення та педагогізацію батьківських знань та компетентності щодо розвитку та удосконалення творчих здібностей дошкільників у домашніх обставинах та творче самовдосконалення членів педагогічного колективу щодо широкого запровадження інновацій для творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку).

Ефективність процесу формування творчих здібностей вихованців закладів дошкільної освіти покращуватиметься, якщо активізуватиметься:

- створення сприятливого розвивального середовища для діяльності старших дошкільників;
- впровадження інноваційних освітніх технологій;
- спільний контакт з однолітками;
- виявлення та поглиблене формування творчих здібностей дошкільнят за індивідуальними програмами розвитку;
- правильний добір вправлянь, завдань та ігрових ситуацій;
- організаційна діяльність старших дошкільнят у гуртках за нахилами та уподобаннями (художньо-образотворчих, музичних, хореографічних, театраль-но-драматичних, логіко-математичних, комп'ютерних, мовно-розвиткових (рідна та іноземні мови, література, мистецтво, поезія тощо);
- урізноманітнення оснащення груп та організація спеціалізованих куточків (центрів) за різними напрямками з можливістю реалізації особистих нахилів та уподобань старших дошкільників;
- активізація розумово-творчої діяльності старших дошкільників через впровадження в освітній процес (в межах заняттєвої та позаза-няттєвої діяльності);

– детермінування реалізації індивідуальних творчих задатків у здібності кожного старшого дошкільника;

– синхронізація освітньої діяльності закладів дошкільної освіти з інтересами та можливостями сім'ї для творчої сформованості дітей старшого дошкільного віку;

– систематичність спостережень, що здійснюються педагогічним колективом, та стимулювання стосовно цього творчої діяльності старших дошкільників за їхніми інтересами, запитамі, талантами та нахилами.

Ми рекомендуємо педагогам увесь навчально-виховний процес збагачувати інноваційністю для формування творчих здібностей вихованців старшого дошкільного віку, використовуючи системне об'єднання змісту, методів та композиційних основ структурування заняттєвої та позаза-няттєвої роботи, створюючи розвиваюче середовище, гармоніювати спілкування між усіма учасниками освітнього простору, що стимулюватимуть дошкільників нестандартно мислити, фантазувати, діяти варіативно, застосовуючи власні ідеї та думки.

Ми аргументували педагогічні інструменти для апробації завдань з використанням технології формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку та визначили форми занять (заняття-фантазування, заняття-імпровізація, пригодницьке заняття, ігрове заняття, заняття-подорожування, пошуково-дослідницьке заняття, заняття-«казкова інтерпретація», заняття-зустріч, стратегічне заняття, заняття з елементами урочистості або святкування тощо).

Також для формування творчих здібностей ми рекомендуємо генеративні, інформаційно-результативні, ігрові, пошуково-дослідницькі методи та прийоми роботи на заняттях у закладах дошкільної освіти. Ми пропонуємо педагогам ігри (вправи, ситуації) під час освітнього процесу інтегрувати з різними арт-засобами (словом, різними видами і жанрами мистецтва, кольором, лінією тощо) і в такий спосіб мотивувати старших дошкільників у навчально-виховному процесі до фантазування, асоціювання, спонукати їх до проведення досліджень, імпровізації, інтерпретації тощо.

Для плекання у дошкільників старшої групи закладу дошкільної освіти творчих здібностей ми пропонуємо у навчально-виховній діяльності старших дошкільників використовувати творче доповнення (використання нової, нестандартної дії або елемента до стандартного, уже відомого досвіду або виду діяльності); незвичне творче застосування (впровадження

певної евристичної, незвичної та оригінальної альтернативи); творчу модифікацію (перетворення з урахуванням інтересів, можливостей та потреб самого дошкільника); творчу інтеграцію (об'єднання різних деталей, елементів або істотних властивостей та характеристик у нове утворення); творче відкриття або винахід полягає у створенні цілковито змінених або оновлених компонентів, що виходять за межі стандартного досвіду дошкільника. Ми з'ясували, що діти старшого дошкільного віку, у яких констатовано високий або середній ступінь наявності творчих здібностей, спроможні генерувати нові ідеї, думки, впровадження нових висловлювань, рухів, виробів, способів дії, прийомів спілкування тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснене нами дослідження констатує підтвердження припущення про керовану інтенсифікацію розвитку творчих здібностей старших дошкільників включенням їх в інноваційні види діяльності: урізноманітнення ігрової діяльності, під час якої діти можуть проявляти фантазію, нестандартність мислення у розв'язанні завдань та у прийнятті рішень, ерудованість, розважливості та стабільності у щоденній роботі, розв'язанні завдань чи вирішенні проблем; впровадження творчих завдань, застосування ігрових технологій для активізації творчих здібностей та творчої інтелектуалізації на заняттях мистецького спрямування (образотворення, моделювання, аплікація, конструювання, ілюстрування, ліплення, театралізація, інсценування, танці тощо); використання творчих завдань для старших дошкільників на різноманітних заняттях: розвитку зв'язного мовлення, з логіко-математичного розвитку, художньої праці та ознайомлення з природним довкіллям; тестове діагностування творчого потенціалу вихованців; ігрове творче доповнення до нетрадиційних форм роботи із дітьми старшого дошкільного віку, зокрема, фантазування, «мозковий штурм», «схемка креативних ідей», «пальчикова гімнастика», інтелектуальний квест, марафон, розминки, інсценізації; ігрова творча активізація з імпровізаційними компонентами під час прогулянок, спостережень на природі, екскурсій; використання творчих завдань, які стимулюють до розвитку нешаблонне мислення; імітаційне, ситуаційне, коопероване, ділове, творче експериментування; застосування в освітньому процесі театралізування, ігрових технологій; дискусійне ведення занять та тренінгів у педагогізації батьківських знань та удосконаленні кваліфікації педагогічного колективу. Потребує

детальнішої розробки пошук шляхів формування творчих здібностей вихованців старшої групи закладу дошкільної освіти у позазаняттєвій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіч Т. Творчість у навчально-виховній діяльності. *Психолог*. № 3. 2011. С. 20–22.
2. Гальченко В.М. Теоретичні аспекти формування творчих здібностей дошкільників. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / за ред. С.Д. Максименка. Т. VI. Вип. 3. Київ, 2004. С. 90–97.
3. Гальченко В.М., Санжарова І.О. Сходінки до творчості. Практичний матеріал для вихователів дошкільних закладів. *Дитячий садок. Мистецтво*. № 1. 2010. С. 25–31.
4. Гевко О.І., Мудра М.В. Гуманізація творчого розвитку особистості старшого дошкільника засобами інтегрованих занять. *Гуманізація – найкоротший шлях до особистості* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної майстерні (Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С. Макаренка, 25 вересня 2020 року) / редактор-упорядник: О.В. Діброва, С.І. Барда. Кременчук : Методичний кабінет, 2020. С. 61–65.
5. Гевко О. Педагогічні умови формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2019. № 12(179). С. 95–100.
6. Гевко О. Формування творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Виховання дітей та молоді: теорія і практика* : збірка наукових праць / за ред. О. Карпенко. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного університету імені Івана Франка, 2020. С. 38–44.
7. Гірній О.І., Савчин М.М. Творчість як педагогічна проблема: тренінг творчості. *Шлях освіти*, 2011. № 4. С. 5–10.
8. Голук О., Пахальчук О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects* : monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. С. 223–229.
9. Клименко В. Механізм творчості: Чи можна його розвивати. Київ : Шкільний світ, 2002. 95 с.
10. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : науково-методичний посібник. / Наук. ред. О.Л. Кононко. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
11. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 16–20.
12. Михайлова Л.М., Шульга Л.М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Молодий вчений*. № 10 (50). 2017. С. 483–486.
13. Розвиток креативних здібностей у дітей дошкільного віку / упор. І.В. Молодушкіна. Харків : Основа, 2011. 204 с.
14. Шаргіна Л.І. Технологія розвитку креативності. Київ : Шк. Світ, 2010. 160 с.
15. Hevko O. The creative development of a preschool child's individuality by means of the national fairy tale. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*.

Sectio J. Paedagogia-Psychologia. Lublin–Polonia, 2015. Vol. XXVIII. No. 2. S. 95–107.

16. Konovalchuk V.I. Philosophyc understanding of the personality's creative potential analysis method. *Znanstvenamisel journal*. No. 3. 2017. The journal is registered and published in Slovenia. P. 93–98.

17. Semenow O. Analiza cech zawodowych pedagoga determinujących twórczy rozwój wychowanka. *Tradycja – terażniejszość – przyszłość edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej* : zb. prac nauk. Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie. Częstochowa, 2016. S. 243–247.

REFERENCES

1. Babich, T. (2011). Tvorchist' u navchal'no-vykhovniy diyal'nosti [Creativity in educational activities]. *Psykholoh*. No. 3. P. 20–22.

2. Hal'chenko, V.M. (2004). Teoretychni aspekty formuvannya tvorchykh zdibnostey doshkil'nykiv [Theoretical aspects of the formation of creative abilities of preschoolers]. *Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi im. H.S. Kostyuka APN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka*. T. VI. Vyp. 3. Kyiv. P. 90–97.

3. Hal'chenko, V.M., Sanzharova, I.O. (2010). Skhodynky do tvorchosti [Steps to creativity]. *Praktychnyy material dlya vykhovateliv doshkil'nykh zakladiv. Dytyachyy sadok. Mystetstvo*. No. 1. P. 25–31.

4. Hevko, O.I., Mudra, M.V. (2020). Humanizatsiya tvorchoho rozvytku osobystosti starshoho doshkil'nyka zasobamy intehrovanykh zanyat' [Humanization of creative development of the personality of the senior preschooler by means of integrated occupations]. *Humanizatsiya – naykorotshyy shlyakh do osobystosti: materialy II Vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi maysterni (Kremenchuts'kyy pedahohichnyy koledzh imeni A.S. Makarenka, 25 veresnya 2020 roku) / redaktor-uporyadnyk: O.V. Dibrova, S.I. Barda*. Kremenchuk: *Metodychnyy kabinet*, P. 61–65.

5. Hevko, O. (2019). Pedahohichni umovy formuvannya tvorchykh zdibnostey ditey starshoho doshkil'noho viku [Pedagogical conditions for the formation of creative abilities of older preschool children]. *Molod' i rynek*. No. 12(179). P. 95–100.

6. Hevko, O. (2020). Formation of creative abilities in children of senior preschool age [Formation of creative abilities in children of senior preschool age]. *Education of children and youth: theory and practice: collection of scientific works / ed. O. Karpenko*. Drohobych: Editorial and Publishing Department of Drohobych Ivan Franko State University, P. 38–44.

7. Mountain, O.I., Savchin, M.M. (2011). Creativity as a pedagogical problem: creativity training [Creativity as a pedagogical problem: creativity training]. *The path of education*, No. 4. P. 5–10.

8. Holyuk, O., Pakhal'chuk, O. (2017). *Metodychni aspekty rozvytku tvorchoyi uyavy ditey doshkil'noho viku [Methodical aspects of development of creative imagination of preschool children]*. *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects*: monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. P. 223–229.

9. Klymenko, V. (2002). *Mekhanizm tvorchosti: Chy mozha yoho rozvyvaty [The mechanism of creativity: Can it be developed]*. Kyiv: Shkil'nyy svit. 95 s.

10. *Komentar do Bazovoho komponenta doshkil'noyi osvity v Ukraini [Commentary on the Basic Component of Preschool Education in Ukraine]*: *Nauk.-metod. posibnyk. / Nauk. red. O.L. Kononko*. Kyiv: Red. zhurn. "Doshkil'ne vykhovannya", 2003. 243 p.

11. Kononko, O. (2008). *Dytyacha kreatyvnist' kriz' pryzmu Bazovoyi prohramy "YA u Sviti" [Children's creativity through the prism of the Basic Program "I am in the World"]*. *Doshkil'ne vykhovannya*. No. 7. P. 16–20.

12. Mykhalova, L.M., Shul'ha, L.M. (2017). *Tekhnolohiya rozvytku tvorchykh zdibnostey ditey doshkil'noho viku na zanyattyakh iz malyuvannya [Technology of development of creative abilities of preschool children in drawing lessons]*. *Molodyy vchenyy*. No. 10 (50). P. 483–486.

13. *Rozvytok kreatyvnykh zdibnostey u ditey doshkil'noho viku [Development of creative abilities in preschool children] / upor. I.V. Molodushkina*. Kharkiv: *Osnova*, 2011. 204 p.

14. Sharhina, L.I. (2010). *Tekhnolohiya rozvytku kreatyvnosti [Technology of creativity development]*. Kyiv: Shk. Svit. 160 p.

15. Hevko, O. (2015). *Tvorchyy rozvytok indyvidual'nosti dytyny doshkil'noho viku za dopomohoyu natsional'noyi kazky [The creative development of a preschool child's individuality by means of the national fairy tale]*. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J. Pedahohika-psykholohiya*. Lyublin–Poloniya. Vyp. XXVIII. No. 2. P. 95–107.

16. Konoval'chuk, V.I. (2017). *Filosofs'ke rozumynnya tvorchosti osobystosti metod analizu potentsialu [Philosophyc understanding of the personality's creative potential analysis method]*. *zhurnal*. No. 3. *Zhurnal zareyestrovanyy i vydayet'sya v Sloveniyi*. P. 93–98.

17. *Semenov, O. (2016). Analiz profesiynykh yakostey vykhovatelya vyznachaye tvorchist' rozvytok uchnya [Analysis of the professional qualities of the educator determining the creative development of the pupil]*. *Tradysiya – s'ohodennya – maybutnye doshkil'na ta shkil'na osvita: zb. naukovykh tvir*. Akademiya im. Yan Dluhosh v Chenstokhovi. Chenstokhova. P. 243–247.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2021.

The article was received 05 October 2021.

УДК 373.21

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-4>

ОБГРУНТУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ В МАЙБУТНІХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Чжоу Мінґ,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри освітології та інноваційної педагогіки*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

akme15@ukr.net

orcid.org/0000-0003-4991-7349

У статті розглядається інтегрований підхід до професійної підготовки майбутніх музично-педагогічних працівників. Поеднуються ідеї естетичного виховання й музичної освіти. Зазначено, що естетичний смак – це готовність музично-педагогічних працівників аналізувати та сприймати красиве, визначати естетичну цінність музичних творів, переломлювати естетичне сприйняття через механізми виконання творів музичного мистецтва, виховувати в учнів естетичну культуру.

Метою статті є теоретичне обґрунтування методики виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності.

Методологією дослідження є компетентнісний підхід. Новизну складає методика виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності. Методика – це алгоритм і процедури оновлення змісту виховання, використання варіативних методів і форм, засобів виховної роботи. Формування здатності до естетичного смаку відбувається в процесі викладання вокальної майстерності. На емоційно-мотиваційному етапі розкрито зв'язок мотиваційної сфери з емоціями, що є суттєвим у професії. Особливостями змістово-виконавчого етапу методики є оновлення змісту вокальної підготовки шляхом доповнення психолого-педагогічними знаннями про естетичний смак. Відбувається удосконалювання вмінь концертно-виконавської, композиторської, диригентської, музикознавчої, дослідницької, педагогічної, звукорежисерської, менеджерської видів діяльності у сфері музичного мистецтва засобами вокальної майстерності. Змістом рефлексивно-контрольовального етапу методики є власні роздуми й переживання, сумніви й переконання в правильності власних дій, аналіз власного психічного й морального станів, відчуття естетичної насолоди та гармонії, контроль і стримування власних емоцій, самопізнання й саморегуляція.

Практична значущість методики полягає в тому, що підвищується рівень сформованості естетичного смаку майбутніх музично-педагогічних працівників. Це відбивається на якості виконання музичних творів, творчому самовираженні, визнанні талантів вдячними глядачами.

Ключові слова: музичне мистецтво, учитель музики, естетичне виховання, методика, компетентність, художній ідеал, мода.

SUBSTANTIATION OF THE AUTHOR'S METHODOLOGY OF EDUCATION OF AESTHETIC TASTE IN FUTURE MUSIC AND PEDAGOGICAL WORKERS BY MEANS OF VOCAL SKILLS

Zhou Ming,

Applicant of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education
at the Department of Education and Innovative Pedagogy*GS Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*

akme15@ukr.net

orcid.org/0000-0003-4991-7349

The article considers the integrated approach to professional training of future music and pedagogical workers. The ideas of aesthetic education and music education are combined. It is noted that aesthetic taste is the willingness of music teachers to analyze and perceive the beautiful, determine the aesthetic value of musical works, break the aesthetic perception through the mechanisms of performing works of musical art, to educate students in aesthetic culture.

The purpose of the article is a theoretical substantiation of the method of education of aesthetic taste in future music and pedagogical workers by means of vocal skills.

The research methodology is a competency approach. The novelty is the method of educating aesthetic taste in future music and pedagogical workers by means of vocal skills. Methodology is an algorithm and procedures for updating the content of education, the use of variable methods and forms, means of educational work. The formation of the ability to aesthetic taste occurs in the process of teaching vocal skills. At the emotional-motivational stage, the connection of the motivational sphere with emotions, which is essential in the profession, is revealed. Peculiarities of the content-executive stage of the method are updating the content of vocal training by supplementing psychological and pedagogical knowledge about aesthetic taste.

There is an improvement of skills of concert-performing, compositional, conducting, musicological, research, pedagogical, sound-directing, managerial activities in the field of musical art by means of vocal skills. The content of the reflexive-controlling stage of the method is one's own thoughts and experiences, doubts and beliefs in one's own correct actions, analysis of one's own mental and moral state, feeling of aesthetic pleasure and harmony, control and restraint of one's emotions, self-knowledge and self-regulation.

The practical significance of the method is that the level of formation of aesthetic taste of future music and pedagogical workers increases. This affects the quality of performance of musical works, creative self-expression, recognition of talents by grateful spectators.

Key words: *musical art, music teacher, aesthetic education, methods, competence, artistic ideal, fashion.*

Вступ

У Стандарті вищої освіти у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальність 025 (Музичне мистецтво) для другого (магістерського) рівня вищої освіти (Стандарт, 2020) зазначено спеціальні (фахові, предметні) компетентності, що мають зв'язок з темою дослідження. Випускники ЗВО мають усвідомлювати процеси й тенденції розвитку музичного мистецтва в історичному контексті, вивчати естетичні ідеї конкретного історичного періоду, а також аналізувати ступінь професіоналізму виконавців музичних творів або оперних спектаклів, порівнювати виконавські інтерпретації з використанням Інтернету, телебачення, радіо, створювати власні художні концепції. На основі аналізу Стандарту та досвіду практичної діяльності дійшли висновку, що підготовка майбутніх музично-педагогічних працівників має естетичну складову частину, яка й підсилює її популяризацію та публічну затребуваність таких випускників. Ключовою позицією дослідження є виховання естетичного смаку музично-педагогічних працівників, що розуміється нами як готовність аналізувати та сприймати красиве, визначати естетичну цінність музичних творів, переломлювати естетичне сприйняття через механізми виконання творів музичного мистецтва, виховувати в учнів естетичну культуру.

У заявленому аспекті наукову новизну складає розроблена нами методика виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності, суть якої полягає в оновленні змісту педагогічних методів і форм впливу на свідомість та мислення, поведінку й дії фахівців музики, коригування вмінь і навичок естетичного сприйняття краси, неповторності музичних творів, виконання їх на творчому рівні.

Актуальність такого виваженого дослідницького рішення обумовлено засто-

суванням компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх музично-педагогічних працівників, у межах якого мають бути сформовані здатності розуміти й передавати естетичні ідеї різних історичних періодів, інтерпретувати художньо-естетичні образи, розробляти та реалізовувати творчі музичні проекти, що виховують естетичний смак глядачів.

Нам імпонують ідеї поліхудожнього підходу (Аржанухіна, Цуранова, 2020), у основу якого покладено інтеграції взаємодії різних видів мистецтв, де є внутрішні зв'язки між словами, звуками, кольором, рухами. Реалізація такого підходу сприяє формуванню поліхудожньої компетентності учнів.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

У дослідженні посиляємося на досвід учених (Скорик, 2018), які розробляли методику естетичного виховання здобувачів, оскільки виховання естетичного смаку особистості є одним із пріоритетних завдань виховання молоді. У розумінні автора методика виховної роботи – це сукупність педагогічних таких базових категорій, як мета й завдання, методи й форми виховання, методика формування естетичних почуттів, смаків, ідеалів та уподобань здобувачів із урахуванням індивідуальних та вікових особливостей, методологічних підходів щодо підготовки та проведення окремих виховних заходів естетичного спрямування, котрі мають зв'язки та послідовно реалізуються. Якщо методика виховної роботи є більш широким поняттям, то методика естетичного виховання – одним із змістових наповнень цього поняття.

У дослідженні Н. Косінської (Косінська, 2021) представлена методика формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя мистецтва в процесі вокальної підготовки, що базується на формуванні позитивної мотивації розвитку власної сценічно-образної культури, оволодінні

знаннями про сценічно-образну культуру та вокальними, сценічними, інтерпретаційними вміннями, реалізації міждисциплінарного підходу до аналізу художньо-образної структури музичних творів. Названо й описано такі етапи цієї методики: спонукально-мотиваційний, інформаційний, творчо-рефлексивний.

На основі порівняння різних підходів (Косінська, 2021; Скорик, 2018) до використання терміна «методика» вважаємо, що методика виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності не дублює раніше зазначені поняття, а має право на самостійне визначення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування методики виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності.

2. Методологія та методи

Для вивчення цієї проблеми були застосовані ідеї компетентнісного підходу для розуміння компетентностей естетичного смаку як здатності музично-педагогічних працівників сприймати красиве, творчо виконувати музичні твори, передавати досвід учням; теоретичні методи: аналіз наукових праць українських і китайських учених, зіставлення й порівняння підходів до виховання естетичного смаку особистості, узагальнення для розроблення відповідної методики, складання висновків.

3. Результати та дискусії

Методика виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності не дублює раніше зазначені поняття – це алгоритм і процедури оновлення змісту виховання, використання варіативних методів і форм, засобів виховної роботи із майбутніми музично-педагогічними працівниками з метою формування їхньої здатності до естетичного смаку в процесі викладання вокальної майстерності на засадах компетентнісного підходу.

Методика базується на таких принципах:

1) принцип гуманістичної спрямованості, що передбачає визнання таланту й ціннісних орієнтацій майбутніх музично-педагогічних працівників, їхніх прав на творчу самореалізацію й самоствердження в концертній діяльності;

2) принцип індивідуально-особистісної орієнтації, завдяки якому враховуються вікові особливості глядацької аудиторії, індивідуальні смаки та інтереси до творчості музично-педагогічних працівників;

3) принцип виховання в діяльності й спілкуванні, котрий розкриває важливість

і практичну значущість потенціалу вокальної майстерності фахівців музики, поєднує методи й форми виховання з індивідуальними бесідами під час занять вокалом;

4) принцип національного виховання інтегрує знання традицій, національних свят, менталітету українського та китайського народів, що позитивно впливає на естетичний смак, його відтворення в реальному житті;

5) принцип стимулювання до самовиховання, що підсилює виховну функцію викладача, закріплює знання й уміння естетичного смаку музично-педагогічних працівників.

З позиції авторського підходу виокремлено етапи як послідовні дії викладача, спрямовані на організацію співпраці зі здобувачами, а саме: емоційно-мотиваційний, змістово-виконавчий, рефлексивно-контролювальний.

На емоційно-мотиваційному етапі методики виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності нами розкрито зв'язок мотиваційної сфери з емоціями, що є суттєвим у професії.

Як зазначають учені (Лі Мейзі, Лі Вей, 2021), формування музичної естетичної свідомості є емоційним процесом, оскільки емоції відображають суб'єктивне оціночне ставлення до подій та ситуацій, об'єктивного світу й речей, зокрема до творів мистецтва, а також підвищують життєдіяльність організму. Дослідники переконані в тому, що музика формує уяву та естетичну свідомість. Вокальна музика є самовираженням емоцій, творчого мислення й задумів. Розуміння фону такої музики покращує естетичне розуміння твору мистецтва. Вокальна музика є відкритою формою мистецтва, відбиває емоції автора, його справжні почуття.

У статті Юе Шияви (Юе Шиява, 2021) вивчається зв'язок між вокальною естетичною здатністю та емоціями музично-педагогічних працівників. На думку вченого, вокальна музика як один із видів мистецтва є самовираженням емоцій «музичною мовою». У процесі виконання вокальної музики важливим є саморегуляція, покращення естетичних характеристик музики. Відтворюється зміст твору, що справляє враження на аудиторію, та завдяки віртуальній музичній грі збільшується художня цінність вокальної музики. Удосконалення естетики вокалу спрямоване на розвиток емоцій учнів, які заохочують інших людей талановитим виконанням музики. Викликає інтерес питання: «Як виховати вокальні естетичні здатності та підвищити цінність емоційного

самовираження?» Нерідко буває так, що в процесі прослуховування музичного твору, зокрема пісенного репертуару, чітко звучать слова, мелодія й ритм, але слухачі нудьгують, їхнє серце й душу не вразило виконання пісні. Справа полягає в тому, що виконавцю бракувало емоційної передачі образу, життєвої ситуації, почуттів людини, сюжету тощо. Відсутність емоційного досвіду знижує естетичне сприйняття глядачами творів музичного мистецтва. З іншого боку, якщо виконавець мобілізує власні емоції, буде їх виявляти досить яскраво, але не зможе управляти точністю ритму, так само не буде позитивних глядацьких відгуків.

Певним чином учений робить висновок про те, що естетичні здатності музично-педагогічних працівників пов'язані з емоціями, котрі підсилюють ефект сприйняття людиною красивого, відчуття роблять її щасливою.

Особливостями *змістово-виконавчого етапу методики* виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності є оновлення змісту вокальної підготовки шляхом доповнення психолого-педагогічними знаннями про естетичний смак, удосконалювання вмінь концертно-виконавської, композиторської, диригентської, музикознавчої, дослідницької, педагогічної, звукорежисерської, менеджерської видів діяльності у сфері музичного мистецтва засобами вокальної майстерності.

Як зазначає В. Стрілько (Стрілько, 2011), естетична здатність людини є сукупністю індивідуальних особливостей і психологічних характеристик, завдяки яким здійснюється естетична діяльність. Близьким є зазначений підхід, у межах якого схарактеризовано суть естетичного смаку особистості:

1. естетичні почуття – емоційна реакція в процесі взаємодії з навколишнім світом, у результаті якої подобається чи не подобається побачене, почуте;

2. естетичне сприйняття – пізнання і самопізнання на емоційно-чуттєвому рівні, опосередковане критеріями, нормами, ідеалами, що прийняті в суспільстві;

3. інтуїтивне відображення – поверхові враження, що не проникли в думки та образи;

4. смакові судження – раціональна оцінка та естетична насолода предметами, явищами, подіями, творами мистецтва тощо;

5. стійка теоретична установка – особистісні погляди, переконання, позиції, стереотипи мислення;

6. естетичні потреби – установка на естетичне сприйняття, внутрішня готов-

ність сприймати, оцінювати, формувати досвід, ділитися з іншими.

Проте в такому розумінні відсутні знання й уміння естетичного смаку особистості, що складають змістово-виконавчий етап методики виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності. На наш погляд, знання й уміння естетичного смаку мають бути уточнені, принаймні, за двома чинниками. По-перше, на основі теорії професійної самореалізації вчителя (Куценко, Рибалко, Черновол-Ткаченко, 2018), по-друге, з урахуванням змісту музичної підготовки (Лі Мейзі, Лі Вей, 2021).

Цілемотиваційна спрямованість як мета, завдання, основні й допоміжні потреби, мотиви, інтерес, установка на самовиховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників є рушійною силою процесу отримання знань про природу естетичних смаків, формування відповідних умінь. Здобувачам необхідно знати види смаків, що розрізняються за статтю, віком, професійною чи етнічною належністю; форми смаків – за специфікою та змістом діяльності, наприклад, музичний смак чи художній смак; модифікації смаків – за наявністю й відповідністю естетичного ідеалу, наприклад, гарний чи спотворений смак; рівні розвитку смаків – за критеріями й показниками високого, середнього, низького рівнів сформованості естетичного смаку людини.

У науковій праці В. Стрілько (Стрілько, 2011) наведено кваліфікацію естетичних смаків особистості за: професійною належністю, статтю людини, національними й етнічними ознаками, власними чи «запозиченими» уподобаннями, віком їх носіїв, соціальною належністю, соціокультурною спрямованістю. Цілком погоджуємося з автором у тому, що існують різні рівні естетичного сприйняття людиною творів музичного мистецтва з таких позицій: підготовлених і діючих музично-педагогічних працівників; постійних глядачів, загальна культура та освіта яких дотичні до естетичного виховання; глядачів, які іноді відвідують музичні заходи та поверхнево орієнтуються в музичному мистецтві.

Уміння естетичного смаку є багатограними, за їх основу доцільно взяти загальнодидактичний підхід поділу вмінь і навичок на загальнонавчальні й спеціальні вміння та навички. До загальнонавчальних умінь належать навчально-організаційні, навчально-інформаційні, навчально-інтелектуальні. Розглянемо їх у площині виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної

майстерності. Під час підготовки до занять вокалом необхідно планувати завдання щодо формування естетичного смаку фахівців музики, створювати умови для розкриття їхнього емоційно-естетичного потенціалу. Теоретичний матеріал вимагає вміння працювати з інформацією, знаходити нові тенденції в музиці, знайомитися з авторськими творами, розширювати діапазон естетичного сприйняття. Особливої уваги заслуговують уміння виділяти головне, аналізувати, зіставляти, порівнювати, узагальнювати, робити висновки, оскільки вони допомагають зосередитися на естетичному ідеалі, відокремити красиве від потворного, створити своє бачення творів музичного мистецтва.

Як зазначають учені (Лі Мейзі, Лі Вей, 2021), зміст музичної підготовки в коледжах та університетах Китаю включає такі дисципліни: музична теорія, сольфеджіо, піаніно, китайська та іноземна історія музики, команда хору, аналіз музичної форми. Ці навчальні дисципліни орієнтуються на західну сучасну музику, ігноруючи розвиток чудової традиційної музики Китаю. На жаль, відсутні навчальні дисципліни з оперного виконання музичних творів, що негативно впливає на творче самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників. Цитовані дослідники акцентують увагу на значущій ролі телебачення в професійному становленні й визнанні успіхів талановитих музикантів. За останні роки в країні запущено нові проекти, що дозволяють виявити й розкрити музичні таланти, завдяки яким талановиті, але невідомі співаки й музиканти, стають зірками ефіру й народними улюбленцями.

Змістом *рефлексивно-контрольованого етапу методики* виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності є власні роздуми й переживання, сумніви та переконання в правильності власних дій, аналіз власного психічного й морального стану, відчуття естетичної насолоди та гармонії, контроль і стримування власних емоцій, самопізнання й саморегуляція. Важливою складовою цього етапу є подолання бар'єрів самореалізації й самовираження, виявлення конкурентноздатності впродовж життя, що й дозволяє музично-педагогічним працівникам бути популярними, затребуваними, визнаними, самодостатніми.

Дослідники (Лі Хан, Ревенко, Чжан Сюамінь, 2021) конкретизують уміння рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва. На нашу думку, ці та інші вміння вчителя-музиканта стосуються виховання естетичного смаку особистості. До них нале-

жать: 1) уміння усвідомлювати естетичну значущість творів мистецтва, сприймати красу й відтворювати у власній діяльності, проектувати розвиток здатності до естетично виховання та оцінювати результати власної музичної діяльності, відрізнити красиве й потворне в творах музичного мистецтва; 2) уміння виявляти мотиви й потреби формування естетичного смаку у школярів різного віку з урахуванням індивідуальних особливостей, інтерес до різних видів та жанрів музичного мистецтва, з'ясувати причини низького рівня сформованості естетичного смаку, прогнозувати наслідки виховної роботи з естетичного виховання, виховувати естетичний смак у школярів, зокрема спостерігати та аналізувати вплив різних видів та жанрів музичного мистецтва на емоційний стан школярів, їхні естетичні переживання й почуття, розвивати естетичні почуття, смаки, ціннісні орієнтації, ідеали, отримувати задоволення й насолоду від красивого виконання музичних творів, сприяти самовираженню юних музикантів і співаків. Слід додати вміння музично-педагогічних працівників працювати з публікою, виявляти харизму й лідерські якості, подобатися глядачам і зачаровувати їх красивим виконанням музичних творів.

Прикладом власних роздумів стосовно гламуру, його зв'язку з модою і феш-індустрією, шляхів проникнення в повсякденне життя та свідомість людини, порушення традиційних уявлень про красу, естетику, мораль, тілесність є культурологічна рефлексія, наведена в статті О. Хлистуна (Хлистуна, 2021). Результатом такої рефлексії є наукова новизна: результати аналізу матеріалів досліджень гламуру й моди, що були виконані українськими дослідниками. Матеріал статті є близьким до теми дослідження та викликав інтерес і роздуми стосовно зв'язку гламуру з потребами виховання естетичного смаку музично-педагогічних працівників. До речі, це також непіднятий пласт у педагогічних дослідженнях. Гламур є естетичною категорією, а його синоніми – краса, чарівність, сяйво, виразність, сяйво, шарм, розкіш, символ достатку розширюють уяву про естетичний смак людини та її самовираження як власне ставлення до себе, до інших людей та навколишнього світу. Останнім часом феномен «гламур» переростає в ідеологію масової культури та виявляється в суспільстві масового споживання. Соціокультурний тип «людина гламурна» доглядає за тілом, полюбає шопінг, бере участь у світському житті, подорожує. Як наголошує О. Хлистуна, особливою сферою художньої культури є мода, а продукти індустрії моди слід

віднести до мистецьких творів. На нашу думку, мода впливає на формування естетичного смаку людини, виступає засобом естетичного самовираження та самопрезентації. Проте не можна допускати «сліпого» наслідування моді, красивими можуть бути й інші реалії життя.

Одним із механізмів рефлексивно-контрольовального етапу методики виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності є самооцінка, котра пов'язана з потребами самоствердження, бо «кожен сценічний виступ і є моментом самоствердження, самореалізації виконавця, моментом «випробування» для власної самооцінки» (Денис, 2019: 85). Контроль за емоціями й чітким виконанням музичних творів є лише однією складовою частини діяльності музично-педагогічних працівників. Іншою – робота з глядацькою аудиторією, спостереження за мімікою й реакціями на пісні й музику фахівців, уміння разом з нею працювати на концертах. Безумовно, це дуже складно й вимагає професіоналізму та компетентності.

Висновки

У дослідженні застосовано компетентнісний підхід до проблеми виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників. Розроблено й обґрунтовано методику виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності як алгоритм процедури оновлення змісту виховання, використання варіативних методів і форм, засобів виховної роботи. Доведено, що формування здатності до естетичного смаку відбувається в процесі викладання вокальної майстерності. На емоційно-мотиваційному етапі розкрито зв'язок мотиваційної сфери з емоціями, що є суттєвим у професії. Зазначено, що особливостями змістово-виконавчого етапу методики є оновлення змісту вокальної підготовки шляхом доповнення психолого-педагогічними знаннями про естетичний смак. Спроектовано удосконалювання вмінь концертно-виконавської, композиторської, диригентської, музикознавчої, дослідницької, педагогічної, звукорежисерської, менеджерської видів діяльності у сфері музичного мистецтва засобами вокальної майстерності. Змістом рефлексивно-контрольовального етапу методики є власні роздуми та переживання, сумніви й переконання в правильності власних дій, аналіз власного психічного й морального станів, відчуття естетичної насолоди та гармонії, контроль і стримування власних емоцій, самопізнання й саморегуляція.

Практична значущість методики полягає в тому, що підвищується рівень сформованості естетичного смаку майбутніх музично-педагогічних працівників. Це відбивається на якості виконання музичних творів, творчому самовираженні, визнанні талантів вдячними глядачами.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є розроблення педагогічних умов виховання естетичного смаку в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами вокальної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денис С.О. Самооцінка студента-музиканта в контексті сценічно-вокальної підготовки. *Молодий учений*. 2019. № 2(66). Лютий. С. 84–87.
2. Косінська Н.Л. Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 011 ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2021. 270 с.
3. 李美子 李 巍: 《刍议高校声乐教学中的审美教育》, 《中国多媒体与网络教学学报》. 2021. 年第6期 192页.
4. Лі Мейзі, Лі Вей. Про естетичну освіту у викладанні вокальної музики в коледжах та університетах. *Журнал китайської мультимедіа та мережевого навчання*. 2021. № 6. С. 192.
5. Лю Мейхуань, Кравченко Г.Ю. Формування духовних цінностей і духовної культури в університетах Китаю: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 24. Т. 1. С. 209–214. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/24/part_1/42.pdf.
6. Методика виховної роботи в закладах освіти. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи студентів спец. 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) / укл.: Скорик Т.В. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2018. 96 с.
7. Ревенко І.В., Чжан Сюамін, Лі Хан. Рефлексивні вміння як основа професійного саморозвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва. The 5 th International scientific and practical conference “World science: problems, prospects and innovations” (January 27-29, 2021). Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. Pp. 981–984.
8. Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Куценко Т.В. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: колективна монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2017. (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 7 (174)). 127 с.
9. Стандарт вищої освіти у галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальність 025 (Музичне мистецтво) для другого (магістерського) рівня вищої освіти (2020). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/025-muzichne-mystectvo-M.pdf>.
10. Стрілько В.В. Формування естетичних смаків старшокласників у роботі загальноосвітньої школи. Харків : Колеріум, 2011. 252 с.

11. Хлистун О.С. Гламур і мода: культурологічна рефлексія. *Theory and History of Culture. Issues in Cultural Studies*. 2021. № 37. С. 93–102.

12. Цуранова О.О., Аржанухіна С.В. Поліхудожній підхід до інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. *Педагогічні науки*. ХДУ. 2020. Вип. 91. С. 98–103.

13. 岳世一娃: 《声乐教学中情感与审美能力培养对策》, 《当代音乐》2021年第7期43页.

14. Юе Шиїва. Заходи щодо розвитку емоцій та естетичних здібностей у навчанні вокальної музики. *Сучасна музика*. 2021. Вип. 7. С. 43.

REFERENCES

1. Denys S. O. (2019). Samootsinka studenta-muzykanta v konteksti stsenichno-vokalnoi pidhotovky [Self-assessment of a student-musician in the context of stage and vocal training]. *Molodyi uchenyi*. № 2 (66). Liutyi. S. 84 – 87. [in Ukrainian].

2. Kosinska N. L. (2021). Metodyka formuvannia stsenichno-obraznoi kultury maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u protsesi vokalnoi pidhotovky [Methods of forming the stage-image culture of future music teachers in the process of vocal training]: dys. ... kand. ped. nauk: 011 / Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. Kiev. 270 s. [in Ukrainian].

3. Li Meizi, Li Vei. (2021). Pro estetychnu osvitu u vykladanni vokalnoi muzyky v koledzhakh ta universytetakh [On aesthetic education in the teaching of vocal music in colleges and universities]. *Zhurnal kytaiskoi multymedia ta merezhevoho navchannia*. №6. S. 192. Kiev. 270 s. [in China].

4. Liu Meikuan, Kravchenko H. Yu. (2020). Formuvannia dukhovnykh tsinnosti i dukhovnoi kultury v universytetakh Kytau: teoretychnyi aspekt [Formation of spiritual values and spiritual culture in Chinese universities: a theoretical aspect]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 24. T. 1. S. 209 – 214. [in Ukrainian].

5. Metodyka vykhovnoi roboty v zakladakh osvity. Metodychni vказivky do seminar skykh zaniat ta samostiinoi roboty studentiv spets. 014 Serednia osvita (Muzychne mystetstvo) (2018) [Methods of educational work in educational institutions. Methodical instructions for seminars and independent work of students of special. 014 Secondary education (Music)] / ukl.: Skoryk T. V. Chernihiv: NUChK imeni T. H. Shevchenka. 96 s. [in Ukrainian].

6. Revenko I. V., Chzhan Siuamin, Li Khan. (2021). Refleksyvni vminnia yak osnova profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Reflexive skills as a basis for professional self-development of a future music teacher]. The 5 th International scientific and practical conference “World science: problems, prospects and innovations” (January 27-29, 2021). Perfect Publishing, Toronto, Canada. Pp. 981–984. [in Canada].

7. Rybalko L. S., Chernovol-Tkachenko R. I., Kutsenko T. V. (2017). Akmeolohichni zasady profesiinoi samorealizatsii vchyteliv u systemi metodychnoi roboty zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: kolektyvna monohrafiia [Acmeological principles of professional self-realization of teachers in the system of methodical work of secondary schools: collective monograph]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osнова», (Biblioteka zhurnalu «Upravlinnia shkoloiu»; Vyp. 7 (174)). 127 s. [in Ukrainian].

8. Standart vyshchoi osvity u haluzi znan 02 Kultura i mystetstvo spetsialnist 025 (Muzychne mystetstvo) dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity (2020) [in Ukrainian].

9. Strilko V. V. (2011). Formuvannia estetychnykh smakiv starshoklasnykiv u roboti zahalnoosvitnoi shkoly [Formation of aesthetic tastes of high school students in the work of secondary school]. Kharkiv: Kolehium, 252 s. [in Ukrainian].

10. Khlystun O. S. (2021). Hlamur i moda: kulturolohichna refleksiiia [Glamor and fashion: culturological reflection]. *Theory and History of Culture. Issues in Cultural Studies*. № 37. S. 93–102. [in Ukrainian].

10. Tsuranova O.O., Arzhanukhina S. V. (2020). Polikhudozhnii pidkhid do instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky [Polyartistic approach to instrumental and performance training of future music teachers]. *Pedahohichni nauky*. KhDU. Vyp. 91. S. 98–103. [in Ukrainian].

11. Yue Shyiva. (2021). Zakhody shchodo rozvytku emotsii ta estetychnykh zdibnosti u navchanni vokalnoi muzyky [Measures for the development of emotions and aesthetic abilities in the teaching of vocal music]. *Suchasna muzyka*. Vyp. 7. S. 43. [in China].

*Стаття надійшла до редакції 07.10.2021.
The article was received 07 October 2021.*

СЕКЦІЯ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 001.891:769.5-047.22

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-5>**МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ТУРИЗМОЛОГІВ**

Алексеєнко-Лемовська Людмила Владиславівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри туризму та освітнього менеджменту

Міжнародний європейський університет

al-lem17@ukr.net

orcid.org/0000-0001-5391-0719

Каптюров Андрій Андрійович
викладач кафедри туризму та освітнього менеджменту

Міжнародний європейський університет

andrkap@gmail.com

orcid.org/0000-0002-9961-7953

Анотація. Сучасні тенденції розвитку туристичної галузі викликають необхідність змін у процесі фахової підготовки майбутніх туризмологів, спрямовують організацію освітнього процесу на розвиток професійної компетентності, зокрема науково-методичної компетентності. Професійна компетентність розглядається як комплексна характеристика здатності фахівців галузі до вирішення професійних завдань в умовах фахової діяльності. У статті розглядається науково-методична компетентність як професійно значуща характеристика фахівця галузі, що відображає системне поєднання методологічних, методичних і науково-дослідницьких знань, включає практичні уміння, мотивацію та досвід, здібності та готовність до реалізації в науково-методичній і фаховій діяльності. Авторами визначаються теоретико-методичні засади розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів: концепція, модель, методика, педагогічні умови, критерії та показники розвитку науково-методичної компетентності, методи та форми організації науково-методичної роботи. Висвітлено складники структурно-функціональної моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів. Зазначається, що під час підготовки експериментального дослідження значна увага приділялась перевірці вірогідності визначеної гіпотези дослідження, основний зміст якої передбачав створення моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів за представлених умов. Необхідність визначення методів дослідження розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів пов'язана з перевіркою ефективності педагогічних умов. Зокрема, у процесі експерименту було застосовано такі методи, як: анкетування, тестування, інтерв'ювання, спостереження, бесіда, метод експертної оцінки тощо. Використання таких методів дало можливість проаналізувати отриману інформацію та модернізувати процес фахової підготовки. Це дозволило по-новому спланувати освітній процес у напрямі формування науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів у закладах вищої освіти.

Ключові слова: науково-методична компетентність, туризмолог, туристична діяльність, тенденції розвитку туристичної галузі.

DEVELOPMENT OF RESEARCH METHODS OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL COMPETENCE OF TOURISM SPECIALISTS

Aleksieienko-Lemovska Liudmyla Vladyslavivna
 PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Professor at the Department of Tourism and Educational Technologies
International European University
 al-lem17@ukr.net
 orcid.org/0000-0001-5391-0719

Kaptiurov Andrii Andriiovych
 Teacher at the Department of Tourism and Educational Technologies
International European University
 andrkapt@gmail.com
 orcid.org/0000-0002-9961-7953

Abstract. Current trends in the development of the tourism industry require the updating, which will be focused on improving the quality and humanization of the training process for tourism specialists. We have to point that the society of the third millennium needs a fundamentally trained, educated specialist who is able to clearly define and flexibly delineate the directions and content of his professional activities. Such skills as planning, forecasting, modeling, designing are qualitative indicators of the professionalism of a modern tourism specialist. The current model of training future tourism experts has a subject-centric nature and is unproductive, because the modern education system needs a professional, personality-oriented researcher, who is able to creatively do his activities. One of the most important components of professional competence is scientific and methodological competence, which covers the field of ways of forming knowledge, skills and establishes the dependence of the development of this competence on the quality of professional activity. The need to determine methods of studying of the development of specified competence of tourism experts is associated with testing the effectiveness of research. During the preparation of the experimental study, considerable attention was paid to testing the probability of research hypothesis – creation of a model for the development of given competence of future tourism experts under the presented conditions. The purpose of research is testing the effectiveness of the proposed model. In order to implement the defined aim and check the hypothesis, the following tasks were set in the work, which were gradually solved in experimental groups. The proposed pedagogical experiment is considered as a set of research methods that allow to provide a convincing verification of the probability of the defined hypothesis.

Key words: *scientific and methodical competence, tourism specialist, tourism activity, tendencies of development of tourism field.*

Вступ. У сучасній системі освіти особливої актуальності набувають питання підвищення якості освітнього процесу, професійного розвитку та професійної компетентності фахівців, зокрема, туристичної галузі. Організація професійної підготовки фахівців галузі спирається на нормативно-законодавчу базу України: закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про туризм» тощо. Так, Закон України «Про освіту» визначає основні засади підготовки у закладах освіти кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, компетентних і готових до безперервного професійного росту.

Компетентність фахівців-туризмолів проявляється в накопичених знаннях та набутих практичних навичках у галузі туризму. Характеристикою професійної компетентності туризмолога виступають: теоретичні знання у галузі туризму, готовність до впровадження інноваційних методик, здатність до поєднання наукових

досягнень з досвідом практичної діяльності, креативність та рефлексія.

Професійна компетентність фахівців-туризмолів є професійно значущою характеристикою фахівців галузі туризму, що відображає системне поєднання методологічних, методичних і науково-дослідницьких знань, включає практичні уміння, мотивацію та досвід, здібності та готовність до реалізації в науково-методичній і фаховій діяльності. Науково-методична компетентність є однією зі складових частин професійної діяльності фахівців галузі туризму. Розробка та впровадження ефективної моделі розвитку науково-методичної компетентності вимагає і визначення дієвого діагностичного інструментарію.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Якісним показником професіоналізму сучасного фахівця-туризмолога є реалізація набутих компетентностей у галузі. Одним із компонентів професійної

компетентності є науково-методична компетентність, яка визначає залежність рівня розвитку такої компетентності від якості фахової діяльності та охоплює галузь формування знань і умінь.

Проблематику компетентнісного підходу у системі вищої освіти розглядали науковці: Н.М. Бібік, О.В. Глузман, Е.Ф. Зеєр, О.В. Савченко, Дж. Равен, А.В. Хуторський та ін. Так, на думку О.В. Глузмана, компетентнісний підхід полягає у зміщенні акцентів з накопичення визначених нормативних знань, умінь і навичок до формування та розвитку здатності майбутніх фахівців застосовувати досвід у професійній діяльності та соціальній практиці (Глузман, 2009). Компетентнісно-орієнтована освіта, за О.В. Савченко, є ключовим питанням компетентнісного підходу, вона спрямована на комплексне засвоєння знань і способів діяльності для успішної реалізації в різних галузях життєдіяльності (Савченко, 2010). Визначається професійна компетентність рівнем прояву готовності до реалізації професійної діяльності (Edwards & Nikoll, 2006). Зазначається, що для набуття професіоналізму потрібні не лише відповідні фахові здібності, а й бажання та характер, готовність безперервно навчатися та вдосконалюватися (Sharmakhd, Piters & Bushati, 2018). У наукових працях розкривається багатомірність професійної компетентності фахівців галузі туризму, розкривається значення науково-методичної компетентності та безперервного професійного розвитку (Zehrer & Mussenlechner, 2009). Наукові дослідження визначають важливість зв'язків між галузевими вимогами та освітніми програмами закладів освіти з питань компетентнісного навчання. Але, незважаючи на наукові розвідки, проблема розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів залишається актуальною та потребує подальшого дослідження й обґрунтування.

2. Методологія і методи

Метою цього дослідження є визначення методів дослідження розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів відповідно до розробленої моделі. Завдання – відповідно до методики реалізації педагогічної діагностики розкрити методи дослідження розвитку науково-методичної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму.

Методологічну основу становлять положення про системність вивчення освітніх процесів, комплексного використання методів дослідження; системний, компетентнісний та середовищний наукові підходи.

3. Результати та дискусії

Сучасні наукові дослідження висвітлюють важливість зв'язку між галузевими вимогами та професійною підготовкою фахівців галузі у закладах вищої освіти, зауважують на реалізації компетентнісного навчання.

Основний зміст визначеної нами гіпотези дослідження передбачав створення моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів.

Як зазначається у Законі України «Про туризм», професійна підготовка кадрів у галузі туризму здійснюється державними, комунальними та приватними закладами освіти відповідно до визначених кваліфікаційних вимог у порядку, визначеному законодавством. Проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» та деяких інших законодавчих актів щодо основних засад розвитку туризму» передбачено визначення пріоритетних напрямів, керівництво та координація наукових досліджень у галузі туризму.

Ми вважаємо, що розвиток науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів буде ефективним за таких умов, як: спеціальна фахова підготовка майбутніх туризмологів у закладах вищої освіти; прогнозування, орієнтація змісту і методів підготовки майбутніх туризмологів на перспективи майбутнього розвитку галузі; забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії із забезпеченням варіативності змісту та форм фахової підготовки; інтерактивність форм та видів навчання; залучення здобувачів вищої освіти – майбутніх туризмологів до науково-дослідної роботи в період навчання; забезпечення інтеграції теоретичного складника та баз практичної підготовки у загальному освітньому процесі; розвиток серед складників фахової компетентності майбутніх туризмологів науково-методичної компетентності та загальної культури.

Науковець-дослідник галузі туризму професор Т.Ю. Дудка зазначає, що потенційний випускник повинен володіти таким рівнем знань, які дозволять йому формувати цілісне панно єдності світу. На особистісному рівні це можливо за наявності відповідних знань, умінь і навичок, які є абсолютно незамінними в контексті реалізації майбутнім фахівцем різних видів діяльності (трудової, дослідницької, навчальної) (Дудка, 2021: 101–106).

Визначеними методологічними засадами розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів є: концепція, модель, методика, педагогічні умови, критерії та показники розвитку науково-методичної компетентності, методи та форми

організації діяльності. Під час підготовки експериментального дослідження значна увага приділялась перевірці вірогідності визначеної гіпотези дослідження, основний зміст якої передбачав створення моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів за представлених умов.

Структурно-функціональна модель розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів включає такі компоненти, як: мета і завдання, принципи та педагогічні умови, етапи запровадження, форми та методи організації науково-методичної роботи, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, очікуваний результат. Усі представлені компоненти взаємопов'язані, визначено критерії з відповідними показниками та рівні розвитку науково-методичної компетентності.

З метою перевірки ефективності запропонованої моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів визначено методи дослідження розвитку науково-методичної компетентності: теоретичні, емпіричні, методи математичної статистики. У процесі експерименту було застосовано, зокрема, такі методи, як: анкетування, тестування, інтерв'ювання, спостереження, бесіда, метод експертної оцінки.

Педагогічний експеримент, який ми розглядаємо як комплекс методів дослідження, дає можливість порівняти значущість різних факторів у структурі педагогічного процесу, а також визначити їхнє оптимальне поєднання.

Для реалізації поставленої мети та перевірки висунутої гіпотези в роботі були визначені завдання, які розв'язувалися поетапно:

1) розробити концепцію розвитку науково-методичної компетентності, визначити критерії і показники розвитку науково-методичної компетентності та методи дослідження;

2) вивчити науково-методичне забезпечення освітньої програми, наявні технології та стан розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів;

3) виявити недоліки та виокремити вектори змін науково-методичної роботи в контексті організації освітнього процесу;

4) сконструювати структурно-функціональну модель розвитку визначеної компетентності майбутніх туризмологів;

5) у процесі дослідження з метою забезпечення ефективності функціонування розробленої моделі визначити педагогічні умови розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів;

6) запровадити методи та форми організації освітньої діяльності та визначити ефективність запропонованої моделі;

7) спланувати освітній процес майбутніх туризмологів у напрямі розвитку науково-методичної компетентності в умовах закладу вищої освіти як на рівні формальної, так і на рівні неформальної освіти, самоосвіти та самоорганізації.

Зупинимось більш детально на обґрунтуванні вибраних методів. Під методами педагогічних досліджень розуміють певні сукупності прийомів, операцій, спрямованих на вивчення педагогічних явищ і на вирішення різноманітних наукових проблем навчально-виховного характеру.

Аналізуючи потреби в розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів, передбачається комплексне застосування визначених методів. Персоналізована інформація відображає індивідуальне ставлення майбутнього фахівця галузі туризму до організаційних та особистісних потреб в освітньому процесі. Отримання такої інформації дозволить визначити перспективи розвитку та найдоцільніші засоби.

Основним методом отримання первинної інформації про рівень професійної підготовки та про особистісні якості майбутніх туризмологів був вибраний метод анкетування. Об'єднана в анкеті система питань спрямована на виявлення кількісно-якісних характеристик об'єкта та предмета аналізу. Анкетування як метод опитування дало змогу за мінімально короткі терміни отримати від респондентів різноманітну інформацію щодо методичного забезпечення освітнього процесу та участі здобувачів вищої освіти у різноманітних наукових заходах. Було враховано основні вимоги, що висувуються до застосування опитувальних методів, а саме: визначення найдоцільніших питань, що дають можливість розкрити проблематику та отримати достовірну інформацію; використання в анкетах питань як прямих, так і непрямих; усунення передбачуваних відповідей у формулюваннях; попередження подвійного сенсу запропонованих варіантів; використання не лише закритих питань анкет з обмеженою кількістю варіантів відповідей, а також і відкритих, які дозволяють висловити власну думку; використання попередньої перевірки ступеня розуміння питань анкети на невеликій кількості випробовуваних і внесення корекцій у зміст анкети.

Метод тестування розкриває рівень теоретичних знань майбутніх туризмологів з дисциплін циклу професійної підготовки в контексті компетентнісного навчання.

Тестові матеріали було розміщено у системі дистанційного навчання для здобувачів вищої освіти фахової кафедри туризму, де проводилася апробація методу. У разі проведення тестування було враховано нормативні документи, що регламентують зміст навчальних дисциплін, визначено загальний час для складання тесту, виходячи з кількості питань і передбачуваного часу. Також висвітлено критерії оцінювання.

Метод спостереження мав на меті безпосередньо визначити вплив явищ і процесів у їхній цілісності та прослідкувати відповідну динаміку змін. Зазначимо, що в освітньому процесі майбутніх туризмологів можуть застосовуватися різні види об'єктивного спостереження. Загальновідомі класифікації видів спостережень відображають найсуттєвіші особливості, до специфічних рис яких належить сфера застосування та мета одержання найбільш достовірних результатів. Однак для оцінки запровадження такого методу як загалом ефективного враховували недостатній рівень розкриття сутності процесів за допомогою цього методу. Саме тому метод спостереження поєднувався з такими методами, як інтерв'ю, бесіда тощо.

Бесіда та інтерв'ю належать до методів усного опитування. Цим методам також притаманні свої переваги та недоліки. Так, наприклад, перевага бесіди та інтерв'ю перед письмовими методами полягає в тому, що вони дають змогу отримувати безпосередньо інформацію від майбутніх туризмологів. При цьому фіксується настрій опитуваного, ступінь щирості в процесі спілкування, його емоційний стан тощо. Бесіду розглядаємо як метод отримання інформації шляхом двостороннього обговорення якогось питання. Успішність залежить від рівня її підготовленості (наявності мети, плану бесіди, обліку умов, місця проведення тощо). Проведені інтерв'ю та бесіди зі здобувачами вищої освіти окреслили напрями наукової роботи, висвітлили питання участі майбутніх туризмологів у наукових конференціях та наукових гуртках, наявності наукових публікацій, зокрема спільних публікацій студентів з науковими керівниками тощо.

Підтвердженням результатів запровадження методів усного опитування стало вивчення документації закладу вищої освіти, аналіз продуктів діяльності суб'єктів освітнього процесу. На відміну від спостереження, метод експерименту визначає можливість досліджуваних процесів виокремлювати та впливати на них, повторювати події та визначити такі умови, які піддаються контролю. Запроваджений

метод експерименту визначається як комплексний, адже поєднує вищеперелічені методи. У дослідно-експериментальній роботі з визначення стану розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів ми визначаємо чотири складники експерименту, а саме: 1) змінні величини, які варіюються і до яких можна віднести те, що в ході експерименту навмисно піддаються змінам (наприклад, педагогічні умови, науково-методичне забезпечення процесу навчання тощо); 2) неварійовані змінні величини (тобто суб'єктивні), до яких належать, зокрема, характер позиції та інші особливості особистості майбутніх туризмологів. Зазначимо, що особистісний компонент здебільшого умовно вважається незмінним; 3) об'єктивні, тобто неварійовані змінні, до яких можна віднести все те, що для такого досвіду в умовному плані вважається незмінним (наприклад, текстовий матеріал, допоміжні методичні посібники, склад групи тощо); 4) змінні, які є остаточними даними експерименту і які можуть служити як вихідні величини для подальшої їх обробки.

Етапи проведення експерименту:

Перший етап – організація процесу, що охоплює низку істотних моментів, найвагомішим з яких є розробка гіпотези; розробка реалізації моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів.

Другий етап – реалізація моделі, що передбачає здійснення ідей, окреслених у гіпотезі та перенесених на підготовчі матеріали експерименту. Головним завданням цього етапу є забезпечення якості експерименту для отримання достовірних даних. Третій етап – інтерпретація даних, об'єктивний і ретельний їх аналіз та обробка, аргументоване інтерпретування експериментальних даних; підготовка відповідних методичних рекомендацій.

Під час експерименту проведено початковий зріз, експериментальне навчання та кінцевий зріз. На кожному етапі завдання дослідження коригувалися залежно від зміни умов організації експериментальної роботи.

Виконання завдань експерименту показало недостатність відповідних науково-методичних матеріалів, тому їх створення стало важливим завданням нашого дослідження. Цей процес був пов'язаний з іншими етапами дослідно-експериментальної роботи. Індивідуальну інформацію в процесі організації рефлексивного спілкування ми отримували за допомогою бесід зі здобувачами освіти, їх інтерв'ювання, анкетування, спостереження за освітнім процесом.

Технологічна характеристика здійснення дослідно-експериментальної роботи, окрім названих методик отримання результатів, визначається ще одним складником – методикою експертних оцінок, яка допомагає більш об'єктивно оперувати даними експерименту. Суть такого методу полягає в тому, що за його допомогою досліджуються педагогічні проблеми, що не піддаються формалізації (метод рейтингу).

Метод експертних оцінок запроваджувався із залученням фахівців галузі туризму, при цьому поєднував у собі методи усного опитування, спостереження та аналіз продуктів діяльності суб'єктів освітнього процесу. Експертна група вивчала та оцінювала забезпечення науково-методичного супроводу освітнього процесу, реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти із забезпеченням варіативності змісту та форм фахової підготовки, рівень забезпечення інтеграції теоретичного складника та баз практичної підготовки у загальному освітньому процесі. Зазначимо, що для експертів було розроблено нормативний документ із визначенням умов проведення експертного оцінювання, завдань експертної групи, інструментарію відповідно до визначених критеріїв, етичний кодекс галузевого експерта. У висновках експертної групи проведено якісний і кількісний аналіз, надано рекомендації щодо організації освітнього процесу. Зокрема, було зазначено, що для діяльності, пов'язаної з туризмом, важливою умовою є реалізація набутих компетентностей у практичній діяльності в галузі.

Висновки. Отже, для досягнення вірогідних, об'єктивних результатів роботи необхідно враховувати всі компоненти дослідного процесу, в комплексі аналізувати та синтезувати дані різних етапів та прийомів експерименту під час реалізації розробленої моделі.

Відповідно до моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів визначено методи дослідження: теоретичні, емпіричні, методи математичної статистики.

Використання, зокрема, методу анкетування дало можливість отримати від респондентів інформацію щодо науково-методичного забезпечення освітнього процесу та участі здобувачів вищої освіти у різноманітних наукових заходах; метод тестування показав рівень теоретичних знань майбутніх туризмологів з дисциплін циклу професійної підготовки в контексті компетентнісного навчання; методи інтерв'ювання, спостереження та бесіди висвітлили напрями наукової роботи та питання участі

майбутніх туризмологів у наукових конференціях та наукових гуртках, наявності наукових публікацій, зокрема спільних публікацій студентів з науковими керівниками тощо. Результатом запровадження методу експертної оцінки із залученням фахівців галузі туризму, який поєднував у собі методи усного опитування, спостереження та аналіз продуктів діяльності суб'єктів освітнього процесу, стали висновки і рекомендації щодо організації освітнього процесу. Це дозволило по-новому спланувати освітній процес у напрямі формування науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів у закладах вищої освіти.

Отримані результати проведеного дослідження свідчать про необхідність проведення систематичної цілеспрямованої роботи з розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів. Предметом подальших наукових досліджень є впровадження педагогічної моделі розвитку науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів та реалізація повторної діагностики рівня сформованості компонентів науково-методичної компетентності майбутніх туризмологів із застосуванням розробленого діагностичного інструментарію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aleksieienko-Lemovska L.V. Diagnostics of Methodological Competence Development of Preschool Teachers. *Scientific and Technical Revolution Yesterday, Today and Tomorrow*. 2020. P. 731–739.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 260 с.
3. Глузман О.В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 51–60.
4. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39.
5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» та деяких інших законодавчих актів щодо основних засад розвитку туризму». 2020. URL: <https://portal.rada.gov.ua/news/Povidomlen-nya/207782.html> (дата звернення: 20.08.2021).
6. Дудка Т.Ю. До проблеми формування крос-культурної компетентності майбутніх туризмологів. *Освітні обрії*. 2021. № 1 (52). С. 101–106.
7. Савченко О.П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2010. № 3, С. 16–23.
8. Edwards R., Nikoll K. Competence examination and reflection in the sense of professional development. *Brytanskyi zhurnal doslidzhen osvity*. 2006. No. 32. P. 115–131.
9. Zehrer A., Mössenlechner C. Key Competencies of Tourism Graduates: The Employers' Point of View. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*. 2009. No. 9: 3–4, P. 266–287.

10. Sharmakhd N., Piters Dzh., Bushati M. Do Continuous professional development: experiencing group reflection to analyze practice. *European Journal of Education*. 2018. No. 53 (1). P. 58–65.

REFERENCES:

1. Aleksieienko-Lemovska, L.V. (2020). *Diagnostics of Methodological Competence Development of Preschool Teachers*. Switzerland: Scientific and Technical Revolution Yesterday, Today and Tomorrow. P. 731–739 [in English].
2. Hluzman O.V. (2009) *Bazovi kompetentnosti: sutnist ta znachennia v zhyttievomu uspiokhu osobystosti [Basic competencies: the essence and meaning in the life's success of the individual]*. *Pedahohika i psykholohiia*. No. 2. S. 51–60 [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy “Pro osvitu”. (2019). [Law of Ukraine “On Education”]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. No. 38–39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
4. Proekt Zakonu Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro turizm” ta deiakyykh inshykh zakonodavchykh aktiv shchodo osnovnykh zasad rozvytku turizmu” (2020). URL: <https://portal.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/207782.html> [in Ukrainian].
5. Dudka T.Iu. (2021). *To the problem of formation of cross-cultural competence of future tourism specialists*

[Do problemy formuvannia kros-kulturnoi kompetentnosti maibutnikh turizmohiv]. *Osvitni obrii*. No. 1 (52). 101–106 [in Ukrainian].

6. Edwards R., Nikoll K. (2006). *Competence examination and reflection in the sense of professional development*. *Brytanskyi zhurnal doslidzhen osvity*. No. 32. P. 115–131 [in English].
7. Vazhynskyi, S.E., Shcherbak, TI. (2016). *Methods and organization of scientific research [Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen]*. Navch. posib. Sumy: SumDPU imeni A.S. Makarenka. 260 [in Ukrainian].
8. Zehrer, A., Mössenlechner, C. (2009). *Key Competencies of Tourism Graduates: The Employers' Point of View*. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*. No. 9: 3–4, pp. 266–287 [in English].
9. Savchenko, O.P. (2010). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni vyshchii shkoli [Competency approach in modern universities]*. *Pedahohika i nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku*, 3, 16–23 [in Ukrainian].
10. Sharmakhd, N., Piters, Dzh., Bushati, M. (2018). *Continuous professional development: experiencing group reflection to analyze practice*. *Yevropeiskyi zhurnal osvity*. No. 53 (1). P. 58–65 [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2021.
The article was received 06 October 2021.

УДК 378.147.091.33-027.22:629-047.22
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-6>

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ПРОФІЛЮ

Ігнатенко Ганна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*
dekdsn@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8603-6842

Майстренко Наталія Миколаївна,
аспірантка кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*
nataliyamaystrenko1983@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9883-6249

У статті розглянуто шляхи формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю. У контексті цієї проблеми на основі аналізу психолого-педагогічної літератури узагальнені підходи до проблематики обґрунтування структурних компонентів педагога професійного навчання.

Метою статті є обґрунтування шляхів підвищення ефективності формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю. Відповідно до поставленої мети дослідження авторами проведено анкетування педагогічних, науково-педагогічних працівників, які здійснюють підготовку майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю. Дослідження засвідчують, що респонденти для активізації освітньої діяльності, підвищення мотивації навчання не приділяють необхідної уваги впровадженню нетрадиційних лекцій, що побудовані на засадах ігрової діяльності (бінарної лекції, лекції-провокації, лекції-пресконференції, лекції-візуалізації).

Проаналізовано різні авторські погляди, особистий досвід дозволяють стверджувати, що методика формування технічних здібностей студентів у процесі вивчення фахових дисциплін має проєктуватися в освітньому процесі шляхом залучення до розв'язання різного типу навчально-виробничих завдань, спрямованих на розвиток логічних прийомів мислення, формування здатностей до прийняття нестандартних рішень тощо. Серед яких виокремлено: впровадження в освітній процес інноваційних технологій (інформаційних, інтерактивних, проєктних); планомірне використання нетрадиційних організаційних форм; залучення здобувачів освіти до інтерактивної діяльності з метою набуття досвіду розв'язання професійних завдань, включення майбутніх майстрів виробничого навчання до виконання проєктів за тематикою, що відображає інновації транспортної галузі.

Доведено, що використання у процес формування професійної компетентності інноваційних технологій майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю сприятиме засвоєнню вмінь і навичок інформаційної і комунікативної взаємодії, збільшенню обсягу навчального матеріалу для творчого опанування й використання в подальшій діяльності.

Ключові слова: компетентність, майстер виробничого навчання транспортного профілю, інноваційні технології, професійні завдання.

WAYS TO BUILD THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE VOCATIONAL MASTERS OF THE TRANSPORT PROFILE

Ihnatenko Hanna Volodymyrivna,
PhD in Pedagogy,
Assistant Professor at the Department of Vocational Education and
Agricultural Production Technologies

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
dekdsn@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8603-6842

Maistrenko Nataliia Mykolaivna,
Postgraduate Student of Vocational Education and Technology of Agricultural
Production

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
nataliyamaystrenko1983@gmail.com
orcid.org/0000-0002-9883-6249

The article considers the ways of professional competence formation of future vocational training foremen of transport profile. In the context of this problem on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature the approaches to a problem of a substantiation of structural components of the teacher of vocational training are generalized.

The purpose of the article is to substantiate the ways of the effectiveness increase of the professional competence formation of future vocational training foremen of transport profile. In accordance with the purpose of the study, the authors performed a questioning of pedagogical, scientific and pedagogical workers who train future vocational training foremen of transport profile. The research shows that respondents do not pay the necessary attention to the implementation for educational activity activation and the motivation of non-traditional lectures study increase, which are built on the principles of play activities (binary lectures, lectures-provocations, lectures-press conferences, lectures-visualizations).

Various author's views are analyzed, personal experience allows to state that the technique of formation of technical abilities of students in the course of studying of professional disciplines should be projected in educational process by involvement in various types of educational and production tasks solving aimed at the development of logical thinking, the formation of abilities to make non-standard decisions, etc. Among them are: the introduction of innovative technologies (information, interactive, design) into the educational process; systematic use of non-traditional organizational forms; involvement of students in interactive activities in order to gain experience in professional tasks solving, the inclusion of future vocational training foremen in the implementation of projects on topics that reflect the innovations of the transport industry.

It is proved that the use of innovative technologies of future masters of industrial training of transport in the process of formation of professional competence will promote the acquisition of skills and abilities of information and communicative interaction, increase the amount of educational material for creative mastery and use in further activities.

Key words: *competence, master of vocational training of transport profile, innovative technologies, professional tasks.*

Вступ

Проектування освітнього процесу у закладах П(ПТ)О відбувається у відповідності до завдань, які поставлені суспільством.

Одним з головних чинників успіху для розвитку інформаційного суспільства є якісна освіта, а викладач, педагог є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін. У сучасному житті найбільш масовою професією є педагогічні працівники, які перебувають під особливим контролем у Міністерства освіти України (Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018).

Нині все більшої актуальності набуває проблематика підготовки майбутнього

майстра виробничого навчання не тільки до виконання ролі наставника, а й формування його готовності бути тьютором, коучем, модератором, фасилітатором.

Особливістю формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання є реалізація інтеграційного підходу з урахуванням як вимог до психолого-педагогічної підготовки, так і сучасного стану розвитку конкретної галузі виробництва, зокрема однієї з найважливіших галузей народного господарства – транспортної.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Низка науковців у своїх дослідженнях відокремлюють різноманітні аспекти

підготовки майстрів виробничого навчання для професійної діяльності у закладах П(ПТ)О. Зокрема, О. Юртаєва вказує на важливість розвитку професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю у системі післядипломної педагогічної освіти (Юртаєва, 2011: 18–22). Теоретичні, практичні і методичні засади розвитку педагогічних умінь майстрів виробничого навчання ПТНЗ у цій же ланці освіти розкрив В. Ковальчук (Ковальчук, 2014). Н. Самойленко зосередила дослідження на умовах розвитку методичної компетентності майстрів виробничого навчання ПТНЗ (Самойленко, 2012).

Для дослідження формування професійної компетентності дуже актуальними є напрацювання щодо особливостей розвитку практичного мислення майстрів виробничого навчання (Ягупова, 2009); проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання (Коберник, 2001); формування професійної етики майстрів виробничого навчання в професійно-технічних навчальних закладах (Кривошеєва, 2007).

Актуальними є дослідження професійної підготовки фахівців різного профілю: І. Бендери – фахівців із механізації сільського господарства (Бендера, 2009); І. Каньковського – інженерів-педагогів автотранспортного профілю (Каньковський, 2014); В. Мозгового – фахівців аграрного профілю (Мозговий, 2010); З. Торяниці – майстрів виробничого навчання закладів П(ПТ)О аграрного профілю (Туряниця, 2017).

Але нині проявляється протиріччя між рівнем підготовки майстрів виробничого навчання і вимогами сьогодення до їхньої професійної компетентності. Зокрема, бракує досліджень особливостей формування професійної компетентності майстрів виробничого навчання транспортного профілю. Зазначимо, що саме цю галузь національними програмами визнано пріоритетною з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу і впливом на розвиток інших галузей виробництва.

Вважаємо обґрунтованим твердження, що однією із ключових проблем в умовах перезавантаження системи П(ПТ)О є питання оновлення підходів до формування професійної компетентності майстрів виробничого навчання транспортного профілю. Науковці зазначають, що це складник модернізації галузі професійної освіти, її інтеграції в європейський і світовий освітній простір.

2. Методологія та методи

Для досягнення мети дослідження було застосовано комплекс взаємодоповню-

вальних методів: теоретичних, практичних та методичних, що дали змогу виявити зміст формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю, окреслити педагогічні умови процесу; емпіричних (інтерв'ювання, спостереження за освітнім процесом), що дали визначення доцільності застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю.

Метою статті є обґрунтування шляхів підвищення ефективності формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю.

3. Результати та дискусії

Підготовка майстрів виробничого навчання в умовах фахової передвищої та вищої освіти здійснюється на засадах компетентнісного підходу, спрямованого на набуття основних груп компетентностей.

У чинному Законі України «Про вищу освіту» компетентність подано як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей (Закон України «Про вищу освіту», 2018).

Затверджений Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня для здобувачів освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта» за спеціалізаціями. Зауважимо, що згідно зі Стандартом не менше 50% годин в освітньому процесі має бути спроектовано на здобуття загальних та спеціальних компетентностей.

Розгляд професійної компетентності майстра виробничого навчання як динамічного поняття, в основі якого покладено як професійно-теоретичну, так і професійно-практичну підготовку, а також формування особистісних, психологічних якостей, цінностей, професійно важливих здатностей зумовлює необхідність системного підходу.

У наукових доробках під час розгляду певного явища, як правило, звертаються до його структури (лат. – *structūra*, англ. – *structure*, рос. – *структура*, нім. – *Struktur*).

Узагальнення підходів до проблематики обґрунтування структурних компонентів професійної компетентності педагога професійного навчання уможливорює у структурі професійної компетентності майбутнього майстра виробничого навчання виокремити компоненти (Ковальчук, 2020: 37–39): – мотиваційний (інтерес, позитивна мотивація тощо);

– когнітивний (знання фахових дисциплін, основ психології, філософії, педагогіки);

– діяльнісний (уміння, навички і способи здійснення освітньої діяльності);

– особистісний (особистісні якості, самоаналіз, самовдосконалення тощо).

Зазначимо тісну взаємозалежність та єдність указаних компонентів.

Реалізація компетентнісного спрямування в освітньому процесі здійснюється на всіх етапах навчання, впродовж вивчення кожного освітнього компонента, що стосується як їх змісту, так і технологій навчання.

Для визначення шляхів підвищення ефективності формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання нами проведено анкетування педагогічних, науково-педагогічних працівників, які здійснюють підготовку майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю.

Опитувальник включав питання, що стосувалися всіх окреслених структурних компонентів професійної компетентності майстра виробничого навчання.

Аналіз відповідей на поставлене запитання: «Як ви ставитесь до впровадження в освітній процес інноваційних технологій?» підтвердив, що всі учасники позитивно ставляться до впровадження інноваційних технологій в освітній процес, зазначаючи їх великий вплив на пробудження інтересу до освітнього процесу, а також на підвищення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти, на їх прагнення до самовдосконалення.

Водночас на поставлене запитання: «Які інноваційні технології ви найчастіше використовуєте в освітньому процесі?» відповіді майбутніх майстрів виробничого навчання в основному зводилися до використання інформаційних технологій (демонстрація презентацій, голосування в онлайн-форматі, виконання практичних завдань з використанням комп'ютерних програм та відеоматеріалів) та життєвого використання проблемних ситуацій.

На запитання: «В чому, на вашу думку, полягає трудність впровадження інноваційних технологій в освітній процес?» респонденти майже одноставно відповіли, що насамперед це брак часу, недостатнє матеріально-технічне забезпечення. І лише 20% опитаних серед причин назвали власний консерватизм та прагнення працювати за традиційними підходами. Зазначимо, що ті викладачі, які вважають використання інноваційних технологій не завжди доцільним, відчувають певні складнощі щодо самостійної розробки методики їх впровадження.

Також дослідження засвідчило, що під час професійної підготовки майстрів виробничого навчання не використовуються повною мірою можливості активізації освітнього процесу шляхом впровадження нетрадиційних організаційних форм. Хоча більшість опитаних упевнені, що для покращення якості освітнього процесу необхідно використовувати нетрадиційні організаційні форми, що за своєю структурою не відповідають загальноприйнятим нормам, зокрема, проблемні лекції; лекції візуалізації; рольові ігри тощо. Можна констатувати, що респонденти для активізації освітньої діяльності не приділяють необхідної уваги впровадженню підвищення мотивації навчання нетрадиційних лекцій, що побудовані на засадах ігрової діяльності (бінарної лекції, лекції-провокації, лекції-пресконференції, лекції-візуалізації (шоу) і т. д.).

Запитання: «На вашу думку, який фактор є основним для формування професійної компетентності майбутнього майстра виробничого навчання саме транспортного профілю?» з огляду на спрямованість дослідження нами розглядалося як контрольне. Більшість респондентів вказали на необхідність спрямованості освітнього процесу на розвиток технічних здібностей здобувачів освіти.

Зазначимо, що науково обґрунтовано, що готувати сучасного кваліфікованого робітника транспортного профілю зможе тільки освітянин з високим рівнем розвитку технічних здібностей, тобто необхідна спрямованість освітнього процесу на розвиток продуктивного мислення, творчої уяви і технічних здібностей, стимулювання пізнавального технічного інтересу та активності. Вкрай важливе впровадження моделі та педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх майстрів виробничого навчання у процесі їхньої професійної підготовки.

Аналіз наукових розвідок, особистий досвід дозволяють стверджувати, що методика формування технічних здібностей студентів у процесі вивчення фахових дисциплін має проектуватися в освітньому процесі шляхом залучення до розв'язання різного типу навчально-виробничих завдань, спрямованих на розвиток логічних прийомів мислення, формування здатностей до прийняття нестандартних рішень тощо.

Для розвитку критичного мислення майбутніх майстрів виробничого навчання, здатності вирішувати складні професійні труднощі на основі аналізу ситуаційних професійних завдань центральне місце посідають технології інтерактивного навчання в закладах освіти.

Суть інтерактивної технології зводиться до того, що освітній процес здійснюється за умови, коли ті, хто навчаються, є енергійними та активними суб'єктами освітнього процесу.

Інтерактивні технології (інтерактив від англ. – взаємний та діяти) дозволяють так організувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, що всі, хто навчаються, відчувають свою успішність, створюється комфортне освітнє середовище з орієнтуванням на індивідуальні освітні траєкторії.

Інтерактивна технологія передбачає навчання конструктивного діалогу, під час якого здійснюється взаємодія здобувачів освіти у ЗВО та педагогів. Зазначимо, що для майбутніх майстрів виробничого навчання це особливо актуально.

Запровадження у педагогічну практику зазначених технологій дає можливість отримати за короткий проміжок часу різну кількість та за різною складністю різних варіантів розв'язання професійних ситуацій, як типових, так і нетипових, та обґрунтувати найбільш продуктивні з них.

В освітньому процесі інтерактивні технології скеровані на подолання шаблонів мислення, на навчання майбутніх фахівців неординарно розв'язувати професійні ситуації.

Тобто під час професійної підготовки майстрів виробничого навчання інтерактивні технології є чинниками формування професійних здатностей.

Також першочергового значення набувають проєктні технології. Коли реалізується ідея органічного поєднання навчання творчих проєктно-технологічних умінь з навчанням професійних умінь та навичок.

Проєктно-технологічна діяльність розглядається як обґрунтована і спроектована завчасно творча навчально-трудова діяльність, яка прогнозує обґрунтування, планування, проєктування, розроблення відповідних конструкцій, технологій, вироблення й реалізацію об'єктів проєктування. Вона спрямована на формування у здобувачів освіти певної системи творчо-інтелектуальних та перетворюваних знань і вмінь (Коберник, 2001: 41).

Проведене дослідження також виявило протиріччя між великим потенціалом щодо формування компонентів професійної компетентності майстрів виробничого навчання транспортного профілю технології case-study та недостатнім рівнем її включення до освітнього процесу.

К. Ковальова, В. Ковальов у своїй роботі висвітлили, що технологія case-study, або технологія конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація), – техно-

логія активного проблемно-ситуативного аналізу, що заснована на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (вирішення кейсів) (Ковальова, 2010: 68–75).

Залучення майбутніх майстрів виробничого навчання до розв'язання технічних кейсів (Ігнатенко, 2017) сприяє набуттю готовності до інноваційної діяльності в транспортній галузі.

Case – приклад, узятий з транспортної галузі виробництва, який є не просто вірогідним відтворенням подій, а єдиним комунікаційним комплексом, що дозволяє розуміти таку ситуацію. У практичній діяльності нами взято до уваги підхід, за яким виділяють:

- практичні кейси, які відтворюють цілком реально реальні виробничі ситуації;
- повчальні кейси, основною задачею яких є навчання;
- науково-дослідні кейси, спрямовані на виконання дослідницької діяльності.

Технологія case-study має низку переваг:

- здобуття навичок для вирішення реальних проблемних ситуацій, шанс створювати робочі групи на неподільному полі проблем, при цьому процес навчання, по суті, повторює механізм постановки рішення в будь-яких життєвих ситуаціях, він більш адекватний життєвій ситуації, оскільки для вирішення проблемних ситуацій потрібні не тільки знання і розуміння термінів, але і вміння користуватися ними, створюючи логічні схеми для вирішення поставлених проблем, аргументувати свою думку;

- здобуття навичок працювати в команді (Team Job Skills);

- створення навичок простих узагальнень;

- здобуття навичок презентації;

- здобуття навичок на різних конференціях уміння формулювати чітко та лаконічно питання, обґрунтовувати відповідь на поставлені питання (Ожегова, 2012).

Таким чином, серед шляхів формування професійної компетентності майбутніх майстрів виробничого навчання нами виокремлено:

- впровадження в освітній процес інноваційних технологій;

- планомірне використання нетрадиційних організаційних форм;

- залучення здобувачів освіти до інтерактивної діяльності з метою набуття досвіду розв'язання професійних завдань;

- включення майбутніх майстрів виробничого навчання до розв'язання кейсів, виконання проєктів за тематикою, що відображає інновації транспортної галузі.

Проведена дослідницька робота не вичерпує всіх поглядів до досліджуваної проблеми.

Перспективними шляхами майбутніх наукових досліджень є теоретичне обґрунтування педагогічних умов та методики формування творчого потенціалу майбутніх майстрів виробничого навчання транспортного профілю, зокрема під час розв'язання технічних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендера І.М. Теорія і методика організації самостійної роботи майбутніх фахівців з механізації сільського господарства у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 42 с.
2. Белікова Ю.А. Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 22 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.06.2021).
4. Ігнатенко Г.В., Ігнатенко О.В. Роль кейс-технології у формуванні методичної компетентності майбутніх викладачів закладів професійної освіти. Innovates and information technologies in education. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology. Monograph 18. S. 276–287.
5. Каньковський І.Є. Система професійної підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю : монографія. Хмельницький, 2014. 562 с.
6. Коберник О., Яшук С. Методика організації проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання : навчально-методичний посібник. Умань, 2001. 82 с.
7. Ковальова К., Ковальов В. Методологічні аспекти методу case-study при викладанні економічних дисциплін. *Вища школа: проблеми економічної освіти*. 2010. № 2. С. 68–75.
8. Ковальчук В.І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2014. 40 с.
9. Концепція розвитку педагогічної освіти. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. URL: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/05/prez_kpro.pdf (дата звернення: 25.06.2021).
10. Кривошеєва О.І. Формування професійної етики майстрів виробничого навчання в професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2007. 23 с.
11. Мозговий В.Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 21 с.
12. Ожегова Л.А. Метод case-study как эффективная форма обучения студентов географических специальностей.

Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «География». Том 25 (64). 2012. № 4. С. 87–96.

13. Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу : колективна монографія / за наук. ред. В.І. Ковальчука. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 194 с.

14. Самойленко Н.Ю. Розвиток методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 22 с.

15. Туряниця З.В. Формування у майбутніх майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю готовності до професійного самовдосконалення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 288 с.

16. Юртаєва О.О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності майстрів виробничого навчання будівельного профілю в системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 23 с.

17. Ягупова О.В. Особливості розвитку практичного мислення майстрів виробничого навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.03. Харків, 2009. 22 с.

REFERENCES

1. Bendera, I.M. (2009). Theory and methods of independent work organizing of future specialists in agricultural mechanization in higher education [Teoriia i metodyka orhanizatsii samostiinoi roboty maibutnikh fakhivtsiv z mekhanizatsii silskoho hospodarstva u vyshchkykh navchalnykh zakladakh]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv, 42 p. [in Ukrainian].
2. Belikova, Yu.A. (2018). Professional self-development projecting of future vocational training foremen [Proektuvannia profesiinoho samorozvytku maibutnikh maistriv vyrobnychoho navchannia] (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine "About Higher Education" [Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Last accessed: 25.06.2021).
4. Ignatenko, G.V., Ignatenko, O.V. The role of case technology in the formation of methodological competence of future teachers of vocational education establishments [Rol keis tekhnolohii u formuvanni metodychnoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv zakladiv profesiinnoi osvity]. Innovates and information technologies in education. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology. Monograph 18. P. 276–287 [in Ukrainian].
5. Kankovsky, I.E. (2014). Professional training system of future engineers-teachers of transport profile: monograph [Systema profesiinoi pidhotovky inzheneriv-pedahohiv avtotransportnoho profilu]. Khmelnysky, 562 p. [in Ukrainian].
6. Kobernyk O., Yashchuk S. (2001). Methods of organizing design and technological activities in the lessons of labor training [Metodyka orhanizatsii proektno-tekhnolohichnoi diialnosti na urokakh trudovoho navchannia]: Training manual. Uman, 82 [in Ukrainian].
7. Kovalyova, K., Kovalev, V. (2010). Methodological aspects of the case-study method in economic disciplines

teaching [Metodolohichni aspekty metodu case-study pry vykladanni ekonomichnykh dystsyplin]. *Higher school: problems of economic education*. No. 2. P. 68–75 [in Ukrainian].

8. Kovalchuk, V.I. (2014). Theoretical and methodical principles of development of pedagogical skill of vocational training foremen of vocational and technical primary schools in postgraduate education [Teoretychni i metodychni zasady rozvytku pedahohichnoi maisternosti maistriv vyrobnychoho navchannia profesiino-tekhnichnykh nachalnykh zakladiv u pislidyplomnii osviti] (Extended abstract of candidate's thesis). Zaporozhye [in Ukrainian].

9. The concept of development of pedagogical education [Kontseptsiia rozvytku pedahohichnoi osvity]. 2018. URL: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/05/prez_krpo.pdf (Last accessed: 25.06.2021) [in Ukrainian].

10. Krivosheeva, O.I. (2007). Professional ethics formation of vocational training foremen in vocational schools [Formuvannia profesiinoi etyky maistriv vyrobnychoho navchannia v profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh]. (Extended abstract of candidate's thesis). Vinnytsia [in Ukrainian].

11. Mozgovyi, V.L. (2010). Readiness formation for pedagogical activity of future engineers-teachers of agrarian profile [Formuvannia hotovnosti do pedahohichnoi diialnosti maibutnikh inzheneriv-pedahohiv ahrarnoho profilii]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].

12. Ozhegova, L.A. (2012). The method of case-study as an effective form of education for students of geographical specialties. *Scientific notes of the Tauride National University. V.I. Vernadsky. "Geography" series*. Volume 25 (64). No. 4. P. 87–96 [in Ukrainian].

13. Law of Ukraine "About Higher Education" [Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Last accessed: 25.06.2021) [in Ukrainian].

14. Samoilenko, N.Yu. (2012.) Development of methodical competence of vocational training foremen of vocational schools [Rozvytok metodychnoi kompetentnosti maistriv vyrobnychoho navchannia profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].

15. Turyanytsya, Z.V. (2017). Professional self-improvement readiness formation of future vocational training foremen of vocational and technical educational institutions of agrarian profile [Formuvannia u maibutnikh maistriv vyrobnychoho navchannia profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv ahrarnoho profilii hotovnosti do profesiinoho samovdoskonalennia]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].

16. Yurtaeva, O.O. (2011). Development of professional and pedagogical competence of vocational training foremen of construction profile in the system of postgraduate pedagogical education [Rozvytok profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti maistriv vyrobnychoho navchannia budivelnoho profilii v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].

17. Yagupova, O.V. (2009). Features of development of practical thinking of vocational training foremen [Osoblyvosti rozvytku praktychnoho myslennia maistriv vyrobnychoho navchannia]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.10.2021.

The article was received 05 October 2021.

УДК 162.2:378.147:61-051

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-7>

ЗАСТОСУВАННЯ ДЕДУКТИВНОГО МЕТОДУ ТА ІМІТАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Пилипчук Ірина Степанівна,
кандидат медичних наук, заступник декана медичного факультету,
доцент кафедри акушерства і гінекології

*Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького*

*iryna.pylypchuk@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7205-3740*

Модернізація освіти – це складний та специфічний процес, який потребує особливих здібностей, знань, навичок та значного терпіння. **Мета** дослідження – оцінити особливості використання дедуктивного методу та імітаційного навчання серед студентів-медиків; узагальнити характеристику інновації в освіті, імітаційного навчання, дедукції, дедуктивного методу та їх використання в підготовці майбутнього лікаря. **Методи:** на основі наукової літератури і публікацій провести аналіз застосування дедуктивного методу та імітаційного навчання у підготовці майбутнього лікаря. **Результати:** стаття розкриває важливість та значення впровадження імітаційного навчання, застосування дедуктивного методу в підготовці майбутнього лікаря. Встановлено, що використання методу PRES дозволить обґрунтувати результат, чітко визначити позицію та зробити вірний висновок (встановити чіткий діагноз), що є важливо під час аналізі патологічних станів у медицині. Обґрунтовано важність застосування дедукції і дедуктивного методу в навчанні студентів-медиків. Продемонстровано, що використання імітаційних технологій у навчанні студента-медика підвищує його мотивацію до обраної спеціальності, сприяє формуванню професійного та творчого мислення і підходу в майбутній практичній діяльності. Упровадження інноваційних технологій, імітаційного навчання в навчальний процес студента у вищому медичному навчальному закладі – це важливий крок для більш кращого засвоєння теоретичних знань та вдосконалення практичних навичок. Це водночас забезпечить повноцінний контроль викладача над навчальним процесом, надасть можливість студенту підвищити свою мотивацію до вивчення навчального матеріалу, виробити та відпрацювати силу волі до самостійного вивчення дисципліни, відповідальність та самоконтроль, академічну доброчесність, розкриє творчий потенціал студента і викладача. Використання дедуктивного методу під час навчання та практичної частини заняття дозволить студенту-медику 4, 5 і 6 курсів оцінити свої можливості в навчанні, збільшити об'єм знань та навчитись обґрунтовувати отримані результати та встановлювати правильні висновки (діагнози).

Висновки. Застосування дедукційного методу та імітаційного навчання для підготовки майбутнього лікаря у вищому медичному навчальному закладі дозволить вплинути на вже сформовану особистість студента та розкрити студента-медика як творчу особистість, що надзвичайно важливо для професії лікаря. Роки тренування під час занять у вищому навчальному закладі, імітування та моделювання різних ситуаційних задач та правильне використання дедукції – запорука правильного та професійного становлення медика в майбутньому. Тому ці методи є актуальними питаннями сьогодення, і належна якість освіти у вищому медичному навчальному закладі дозволить отримати бажаний результат та отримати сучасну, на європейському рівні медицину та медичну допомогу.

Ключові слова: *інновації, інноваційні технології, дедукція, симуляційне навчання, освіта лікаря, студент-медик.*

APPLICATION OF DEDUCTIVE METHOD AND SIMULATION TRAINING IN PREPARATION OF THE FUTURE DOCTOR

Pylypchuk Iryna Stepanivna,
Candidate of Medical Sciences, Vice-Dean of Medical Faculty, Associate
Professor at the Department of Obstetrics and Gynecology

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

*iryna.pylypchuk@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7205-3740*

Modernization of education is a complex and specific process that requires special abilities, knowledge, skills and considerable patience. The purpose of the study: to assess the features of the use of deductive method and simulation training among medical students; generalize the characteristics of innovation in

education, simulation training, deduction, deductive method and their use in the training of future physicians. Methods: on the basis of scientific literature and publications to analyze the application of the deductive method and simulation training in the training of future physicians. Results: the article reveals the importance and significance of the introduction of simulation training, the use of the deductive method in the training of future physicians. It is established that the use of the PRES method will allow to substantiate the result, clearly define the position and make a correct conclusion (to establish a clear diagnosis), which is important in the analysis of pathological conditions in medicine. The importance of application of deduction and deductive method in teaching medical students is substantiated. It is demonstrated that the use of simulation technologies in the teaching of medical students increases his motivation for the chosen specialty, promotes the formation of professional and creative thinking and approach in future practice. The introduction of innovative technologies, simulation training in the educational process of a student in a higher medical educational institution is an important step for better mastering of theoretical knowledge and improvement of practical skills. The use of the deductive method during the study and the practical part of the lesson will allow a medical student of 4th, 5th and 6th years to assess their learning opportunities, increase knowledge and learn to justify the results and establish correct conclusions (diagnoses).

Conclusions: the use of deduction and simulation training for the training of future doctors in higher medical education will influence the already formed personality of the student and reveal the medical student as a creative person, which is extremely important for the medical profession.

Key words: innovations, innovative technologies, deduction, simulation training, doctor's education, medical student.

Вступ. Інновації в освіті – це процес створення, впровадження нових засобів для вирішення тих чи інших педагогічних труднощів, які дотепер розв'язувались по-іншому; відкриття нових способів та методів педагогічної діяльності; творча реалізація новітніх теоретичних ідей та концепцій, систем та способів навчання, виховання; сукупність сучасних та оновлених професійних дій викладача, які спрямовані на вирішення актуальних проблем виховання, навчання з позицій особистісно та професійно зорієнтованої освіти; оновлення в освітній практиці.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Інноваційне навчання – це навчальна та освітня діяльність, зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі, базується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості (Андрущенко, 2004: 2–3). Своєрідною особливістю інноваційного навчання є його здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в сучасних умовах та відкритість майбутньому.

2. Методологія та методи. Методи: на основі наукової літератури і публікацій провести аналіз застосування дедуктивного методу та імітаційного навчання у підготовці майбутнього лікаря. Мета дослідження – оцінити особливості використання дедуктивного методу, імітаційного навчання серед студентів-медиків; надати узагальнену характеристику освітній інновації, імітаційному навчанню, дедукції, дедуктивному методу та їх використання в підготовці майбутнього лікаря на основі аналізу наукової літератури та публікацій.

3. Результати та дискусії.

Розділ 1. Інноваційні сучасні технології

Імітаційне та дистанційне навчання належить до інноваційних сучасних технологій (Пилипчук, 2021: 4–7). Імітаційне (симуляційне) навчання досить часто називають активним навчанням, специфіка якого полягає в моделюванні у процесі навчання різного роду відносин, реалій життя, забезпечення навчання на практиці, використання групи та організацію командної діяльності як механізму творчого розвитку особистості. Традиційний метод навчання полягає в абсолютній взаємодії викладача зі студентом, а інформація все ж таки краще засвоюється в процесі спілкування з іншими студентами, а саме в командній роботі. Імітаційний спосіб навчання дозволяє акцентувати навчання на вирішенні проблем у процесі колективної діяльності, а під час обговорення конкретної ситуації стає для студента більш зрозумілою (Пилипчук, 2020: 132–134). До імітаційних технологій навчання належить: дискусійні технології, ігрові технології, соціально-психологічні тренінги, навчання в колективі, які дозволяють створити особистісно-орієнтований підхід навчання в різних ситуаціях. Студенти мають змогу обговорювати способи вирішення завдань і проблем, формувати логіку досліджень, дискутувати, ухвалювати рішення, робити висновки, аналізувати ту чи іншу ситуаційну задачу або завдання. Технології дистанційного навчання призначені для постачання навчального матеріалу в будь-яке місце і в будь-який час, зручний для студентів та викладача (Думанський, 2008: 119–120). Дистанційне навчання складається з педагогічних та інформаційних технологій і може

бути легко інтегроване в будь-яку форму навчання, таку як освітня технологія (Биков, 2001: 1–2). Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом, який представлений в електронному вигляді (Маринченко, 2020). Технології дистанційного навчання у вищому навчальному закладі відкривають можливості впливу на вирішення проблем під час підготовки фахівців (Кухаренко, 2003: 27–30): формування єдиного освітнього простору в рамках вищої освіти; підвищення рівня якості освіти в закладах вищої освіти; підвищення професійної активності та мобільності майбутніх фахівців; індивідуалізація навчання за масовості вищої освіти; реалізація потреб майбутніх фахівців в освітніх послугах.

Індивідуальний процес передачі та засвоєння знань, умінь, навиків пізнавальної діяльності майбутніх фахівців належить до технологій дистанційного навчання (Пилипчук, 2021: 10). Вони дають можливість проводити навчання за допомогою інтернет-комунікацій; урізноманітнювати спілкування студентів та викладачів (електронна пошта, соціальні мережі, чат, форум); здійснювати контроль за навчальним процесом та активізувати роль викладача та студента; поповнювати базу даних, накопичувати різноманітну статистику; застосовувати контрольне та підсумкове тестування різного рівня складності для контролю засвоєних знань та вмінь студента.

Модернізація освіти є складним та специфічним процесом, який потребує особливих знань, здібностей, навичок та терпіння. Педагог вищого навчального закладу у своїй педагогічній майстерності використовує дедукцію та індукцію. Дедуктивний спосіб мислення постійно переривається індуктивним, який є недостатньою ланкою для здійснення дедукції. Дуже важливим моментом процесу руху думки від незнання до пізнання належить дедукції та діалективній індукції (Lee, 2020). Незважаючи на спроби, що мали місце в історії науки й філософії, відірвати індукцію від дедукції, протиставити їх у реальному процесі наукового пізнання неможливо. Ці два методи не застосовуються відособлено, ізольовано один від одного. Кожен із них використовується на відповідному етапі пізнавального процесу. Дедукція входить до складу загального теоретичного дослідження, ґрунтується у пізнанні фактів та явищ на підставі загальноприйня-

тих законів і правил. У медичній сфері без конкретизації правильно сформулювати діагноз (висновок) неможливо. Для правильного формулювання діагнозу потрібні знання, міркування, вміння, які студент-медик здобуває упродовж усього навчального процесу. Дедукція має три напрями: теоретичні знання, мислення та висновок. Застосування цього методу засвоєння знань дозволяє осмислити окремі складові частини, які взаємопов'язані між собою та сформулювати ймовірний вірний висновок. Отож цей метод широко можна використати в медицині, оскільки він неодноразово використовувався у біологічних науках і спрямовує студентів на основі отриманих знань виставити діагноз (Шевчик, 2020: 173–177).

Розділ 2. Дедукція, дедуктивний метод у вихованні студента-медика

Застосування дедуктивного методу у вихованні студента-медика виконує мотиваційну роль, дозволяє активізувати його розумову діяльність, формує логічне послідовне мислення й вставлення правильного висновку. Особистість до студентського періоду володіє сукупністю соціальних ролей, сформованих під впливом сім'ї, родинного кола, батьків, навколишнього середовища, а процес формування соціальної зрілості активно припадає на студентські роки. За типом особистості студенти поділяються на: «академік», «професіонал», «громадський активіст», «любитель мистецтв», «богемний», «гармонійний», «творчий», «старанний», «середняк», «розчарований», «ледар». Тип мислення у кожного студента буде різний залежно від особистості. Творчий тип формується за високого рівня мислення; за достатнього – репродуктивно-творчий тип; за середнього типу мислення формується репродуктивний тип; за низького – інтуїтивний (Zhou, 2016: 263–295). Викладачі для реалізації розумової діяльності студентів використовують метод PRES: (Rui, 2016: 1-16) Position (Позиція), Reason (Обґрунтування), Example (Приклад), Solution (Висновок). Метод дає можливість чітко оцінити студентом норму та патологію, допомагає спрямувати студента-медика у правильному напрямі для вірного обґрунтування та встановлення діагнозу (Sun, 2018: 1-17). Однак тип спрямованості буде різним («будівничого», «споживача», «руйнівника») враховуючи типологію кожного студента та його рівень мислення (Fellows, 2015). Для того, щоб сформулювати у студента-медика тип спрямованості «будівничого», у вищому навчальному закладі існує навчальний процес і студентське самоврядування, яке допоможе студенту сформулювати себе як

майбутнього лікаря та науковця (Онацький, 1959). Основу типології студента складає наукова і громадська діяльність, ставлення до навчання, загальна культурна обізнаність і почуття колективізму (Гуцаленко, 2019: 55–57). Велику роль у засвоєнні теоретичних знань, практичних вмій та навичок студента належить власне майстерності викладача, його рівня педагогічної підготовки, вміння донести тематику до кожного студента та сприяти засвоєнню та подальшого відтворення матеріалу (Бабаджан, 2020). Вміння студента-медика віддиференційовувати патологічні стани – запорука успішного узагальнення, освоєння дедукції. Дедуктивне мислення формується під час правильного подання навчального матеріалу студентам та його систематичності (Малафійк, 2009).

Упродовж навчання на 1, 2 курсах студент-медик спочатку вивчає норму, фізіологічні особливості організму, вплив навколишнього середовища на організм і навпаки, на третьому курсі – патологічні зміни, що можуть призвести до розвитку тої чи іншої патології, захворювання. На 4, 5, 6 курсі часто під час обговорення патології виникають ситуації, які пов'язані зі спростуванням отриманої інформації, невідповідністю або несподіваністю отриманих результатів обстеження та невизначеністю патологічного стану, що перешкоджає отримати вірний висновок. У результаті отриманих теоретичних знань у вищому навчальному закладі студент-медик спілкується з пацієнтом, проводить збір анамнезу та скарг, оцінює об'єктивні дані пацієнта, аналізує лабораторні та інструментальні обстеження, починає розмірковувати й формувати гіпотези щодо можливих імовірних діагнозів, проводить диференціацію з іншою патологією та виводить остаточний висновок (діагноз) (Tseui, 1978: 551–557). У медичній практиці іноді захворювання (хвороби) мають подібні між собою симптоми та синдроми, а деякі захворювання мають перебіг дуже схожий на іншу патологію, тому точні дані щодо основного патологічного процесу постійно є доречні (Barrett, 2003: 937–947). Саме завдяки дедукції та дедуктивного методу у студента вищого навчального закладу формується критичне мислення з вірним висновком (Pongprairoj, 2017: 651–661).

Часто в медичній практиці лікарів трапляються ситуації, коли шляхом обговорення, дискусії декілька лікарів обґрунтовують правильний медичний висновок (діагноз). Обізнаність кожного із лікарів у патологіях конкретної спеціальності

(Burgun, 2019: 913–916), їх розвинене мислення та знання, чітко сформована думка з вірним висновком допоможе розв'язати поставлену задачу (Fendrick, 2020: 61–62). Тому кожен студент-медик повинен дослуховуватись до своїх колег, колективно проводити диференціювання із іншою патологією, обґрунтовувати висновок, враховуючи той факт, що багато захворювань є схожими до інших захворювань та/або перебігають за схожою або атиповою клінічною картиною. Використання дедуктивного методу під час теоретичного навчання студента-медика та проходження практичної частини занять дозволить майбутньому лікарю збільшити об'єм знань, оцінити свої можливості у навчанні та навчитись обґрунтовувати отримані результати та встановлювати правильні висновки (діагнози).

Висновки. Впровадження інноваційних технологій, імітаційного та дистанційного навчання в навчальний процес студента-медика у вищому навчальному закладі – важливий крок для більш кращого засвоєння отриманих теоретичних знань, удосконалення практичних навичок та вмій, вироблення сили волі до самостійного вивчення дисциплін, відповідальності та самоконтролю, розкриття творчого потенціалу студента і викладача. Метод дедукції PRES дозволяє спрямовувати мислення студента у правильному медичному руслі, логічно сформулювати думку й виставити правильний діагноз на підставі отриманих раніше знань та здібностей. Застосування дедукційного методу та імітаційного навчання для підготовки майбутнього лікаря у вищому медичному навчальному закладі дозволить вплинути на вже сформовану особистість студента та розкрити студента-медика як творчу особистість, що надзвичайно важливо для професії лікаря. Роки тренування під час занять у вищому навчальному закладі, імітування та моделювання різних ситуаційних задач та правильне використання дедукції – запорука правильного та професійного становлення медика в майбутньому. Тому ці методи є актуальними питаннями сьогодення, і належна якість освіти у вищому медичному навчальному закладі дозволить отримати бажаний результат та отримати сучасну, на європейському рівні медицину та медичну допомогу. Дедукційний метод володіє всебічною поширеністю, його досліджено у точних науках – математиці, механіці та економіці, однак у медицині зазначений метод недостатньо вивчений, тому потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П. Засоби дистанційного електронного навчання і педагогічні технології. *Вісник академії дистанційної освіти*. 2004. № 2. С. 2–5.
2. Pylypchuk I.S., Flud V.V. Wdrażanie nowoczesnych technologii innowacyjnych jako sposób na rozwój potencjału twórczego nauczyciela i studenta medycyny. *KELM*. 2021. № 6(34). P. 3–8. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.1>.
3. Пилипчук І.С. Застосування інформаційних технологій при вивченні клінічних дисциплін студентами у вищому медичному навчальному закладі. Люблін, 2020. С. 132–134.
4. Думанський Н.О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 26(610). С. 119–25.
5. Биков В.Ю. Проектний підхід і дистанційне навчання у професійній підготовці управлінських кадрів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11083976.pdf>.
6. Маринченко Г.М. Дистанційна освіта в Україні: історія та сучасний стан. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 3. С. 188–191.
7. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання та умови застосування. Харків, 2002. 320 с.
8. Пилипчук І.С., Флуд В.В. Застосування імітаційного навчання у підготовці майбутнього лікаря. *Альманах науки*. Київ. 2021. № 12(45). С. 9–10.
9. Lee H.J., Oh H. A study on the deduction and diffusion of promising artificial intelligence technology for sustainable industrial development. *Sustainability*. 2020. Vol. 12, No. 14. Article number 5609. doi: 10.3390/su12145609.
10. Шевчик Л.О., Кравець Н.Я., Грод І.М. Застосування дедуктивного методу навчання біології у закладах вищої медичної освіти України. *Буковинський медичний вісник*. 2020. Том 24. № 2(94). С. 173–177. doi: 10.24061/2413-0737.XXIV.2.94.2020.60.
11. Zhou Q. Deduction method of the overall transfer equation of linear controlled multibody systems. *Multibody System Dynamics*. 2016. Vol. 38. P. 263–295.
12. Rui X. Study on automatic deduction method of overall transfer equation for branch multibody system. *Advances in Mechanical Engineering*. 2016. 8, 6. P. 1–16. doi: 10.1177/2F1687814016651586.
13. Sun L., Wang G., Rui X., Rui X. Study on automatic deduction method of overall transfer equation for tree systems as well as closed-loop-and-branch-mixed systems. *Advances in Mechanical Engineering*. 2018. Vol. 10, No. 7. P. 1–17. doi: 10.1177/1687814018788752.
14. Fellows R.F., Liu A.M.M. Research methods for construction. New Jersey : John Wiley & Sons, 2015. 316 p.
15. Онацький Є. Індукція і дедукція. *Українська мала енциклопедія*. Буенос-Айрес : Дзвін. 1959. С. 541.
16. Гуцаленко О.О., Кострікова Ю.А. Розвиток професійного клінічного мислення студентів при вивченні внутрішньої медицини. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні*: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю. Полтава, 2019. С. 55–57.
17. Методологія наукових досліджень в медицині : навч. посіб. / В.Д. Бабаджан та ін. Харків, 2020. 260 с.
18. Малафійк І.В. Дидактика : навч. посіб. Київ, 2009. 295 с.

19. Tseui J.J. Eastern and western approaches to medicine. *Western Journal of Medicine*. 1978. Vol. 128, No. 6. P. 551–557.
20. Barrett B., Marchand L., Scheder J., Plane M.B., Maberry R., Appelbaum D., Rakel D., Rabago D.J. Themes of holism, empowerment, access, and legitimacy define complementary, alternative, and integrative medicine in relation to conventional biomedicine. *Journal of Alternative and Complementary Medicine*. 2003. Vol. 9, No. 6. P. 937–947. doi: 10.1089/107555303771952271.
21. Diagnosing allergic contact dermatitis through elimination, perception, detection and deduction / K. Pongpairroj et al. *American Journal of Clinical Dermatology*. 2017. Vol. 18, No. 5. P. 651–661. doi: 10.1007/s40257-017-0287-8.
22. Burgun A. Basis and perspectives of artificial intelligence in radiation therapy. *Cancer Radiotherapy*. 2019. Vol. 23. No. 8. P. 913–916. doi: 10.1016/j.canrad.2019.08.005.
23. Fendrick A.M. Expand preeductible coverage without increasing premiums or deductibles. *American Journal of Managed Care*. 2020. Vol. 26. No. 2. P. 61–62. doi: 10.37765/ajmc.2020.42393.

REFERENCES:

1. Andrushchenko, V.P. (2004). Zsoby dystantsiinoho elektronnoho navchannia i pedahohichni tehnolohii [Means of distance e-learning and pedagogical technologies]. *Visnyk akademii dystantsiinoi osvity – Bulletin of the Academy of Distance Education*, 2, 2–5 [in Ukrainian].
2. Pylypchuk, I.S., Flud, V.V. (2020). Vprovadzhenia suchasnykh innovatsiinykh tehnolohii yak zasib rozvytku tvorchoho potentsialu vykladacha ta studenta-medyka [introduction of modern innovative technologies as a means of developing the creative potential of teachers medical students]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 6, 34, 2, 3–8 [in Poland].
3. Pylypchuk, I.S. (2020). Zastosuvannia informatsiinykh tehnolohii pry vyvchenni klinichnykh dystsyplin studentamy u vyshchomu medychnomu navchalnomu zakladi [Application of information technologies in the study of clinical disciplines by students in higher medical education]. *Ways of improving the training of future professional medical and pharmaceutical specialists in Ukraine and EU countries, Lublin*, 132–134. [in Poland].
4. Dumansky, N.O. (2008). Klasy suchasnykh tehnolohii dystantsiinoi osvity [Classes of modern technologies of distance education]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika” – Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”*, 26 (610), 119–125 [in Ukrainian].
5. Bykov, V.Y. Proektnyi pidkhid i dystantsiine navchannia u profesiinii pidhotovtsi upravlinskykh kadriv [Project approach and distance learning in the training of management staff]. (n.d.). *core.ac.uk*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11083976.pdf> [in Ukrainian].
6. Marynchenko, G.M. (2020). Dystantsiina osvita v Ukraini: istoriia ta suchasnyi stan [Distance education in Ukraine: history and current status]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 22, 3, 188–191 [in Ukrainian].

7. Kukharenko, V.M., Rybalko, O.V. & Sirotenko N.G. (2002). Dystantsiine navchannia ta umovy zastosuvannia [Distance learning and application conditions]. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Pylypchuk, I.S., Flud, V.V. (2020). Zastosuvannia imitatsiinoho navchannia u pidhotovtsi maibutnoho likaria [Application of simulation training in the training of a future doctor]. Almanakh nauky, 12, 45, 9-10 [in Ukrainian].
9. Lee, H.J., & Oh, H. (2020). A study on the deduction and diffusion of promising artificial intelligence technology for sustainable industrial development. *Sustainability*, 12(14), article number 5609. doi: 10.3390/su12145609.
10. Shevchyk, L.O., Kravets, N.Ya., & Grod, I.M. (2020). Application of the deductive method of teaching biology in institutions of higher medical education in Ukraine. *Bukovinian Medical Herald*, 24(2(94)), 173-177. doi: 10.24061/2413-0737.XXIV.2.94.2020.60.
11. Zhou, Q., Rui, X., Tao, Y., Li, B., Zhang, J., & Zhu, W. (2016). Deduction method of the overall transfer equation of linear controlled multibody systems. *Multibody System Dynamics*, 38, 263-295.
12. Rui, X., Wang, G., Zhang, J., Rui, X., & Sun., L. (2016). Study on automatic deduction method of overall transfer equation for branch multibody system. *Advances in Mechanical Engineering*, 8(6), 1–16. doi: 10.1177/2F1687814016651586.
13. Sun, L., Wang, G., Rui, X., & Rui, X. (2018). Study on automatic deduction method of overall transfer equation for tree systems as well as closed-loop-and-branch-mixed systems. *Advances in Mechanical Engineering*, 10(7), 1-17. doi: 10.1177/1687814018788752.
14. Fellows, R.F., & Liu, A.M.M. (2015). *Research methods for construction*. New Jersey: John Wiley & Sons.
15. Onatsky, E. (1959). Induction and deduction. In *Ukrainian small encyclopedia* (p. 541). Buenos Aires: Dzvyn.
16. Gutsalenko, O.O., & Kostrikova, Yu.A. (2019). Development of professional clinical thinking of students in the study of internal medicine. In *Current problems of modern higher medical education in Ukraine* (pp. 55–57). Poltava: Ukrainian Medical Stomatological Academy.
17. Babajan, V.D., Bakumenko, N.S., Kadykova, O.I., Kravchun, P.G., Lytvynenko, O.Yu., Myasoyedov, V.V., Rindina, N.G., & Shelest, O.M. (2020). *Methodology of scientific research in medicine*. Kharkiv: KhNMU.
18. Malafiyik, I.V. (2009). *Didactics*. Kyiv: Condor.
19. Tseui, J.J. (1978). Eastern and western approaches to medicine. *Western Journal of Medicine*, 128(6), 551–557.
20. Barrett, B., Marchand, L., Scheder, J., Plane, M.B., Maberry, R., Appelbaum, D., Rakel, D., & Rabago, D.J. (2003). Themes of holism, empowerment, access, and legitimacy define complementary, alternative, and integrative medicine in relation to conventional biomedicine. *Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 9(6), 937-947. doi: 10.1089/107555303771952271.
21. Pongpairroj, K., Puangpet, P., Thaiwat, S., & McFadden, J.P. (2017). Diagnosing allergic contact dermatitis through elimination, perception, detection and deduction. *American Journal of Clinical Dermatology*, 18(5), 651–661. doi: 10.1007/s40257-017-0287-8.
22. Burgun, A. (2019). Basis and perspectives of artificial intelligence in radiation therapy. *Cancer Radiotherapie*, 23(8), 913–916. doi: 10.1016/j.canrad.2019.08.005.
23. Fendrick, A.M. (2020). Expand preeductible coverage without increasing premiums or deductibles. *American Journal of Managed Care*, 26(2), 61–62. doi: 10.37765/ajmc.2020.42393.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2021.
The article was received 07 October 2021.

УДК 378.147:656.6-057.17
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-8>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ГАЛУЗІ МОРСЬКОГО ТА РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ

Сорокотяга Ірина Олександрівна,
аспірант кафедри менеджменту та інноваційних технологій,
соціальної та культурної діяльності

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

sorokotiaha.iryna@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6953-4647

Мета статті – проаналізувати наукові здобутки щодо формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту, визначити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови їх професійної підготовки в закладі вищої освіти. **Методи дослідження:** теоретичні та емпіричні загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення). **Результати дослідження.** Уточнено, що під професійною компетентністю майбутнього менеджера у галузі морського та річкового транспорту розуміємо інтегральну характеристику, що визначає здатність фахівця вирішувати завдання професійної сфери з використанням знань, життєвого досвіду, цінностей і схильностей. Встановлено, що організаційно-педагогічні умови у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів в галузі морського та річкового транспорту мають включати в себе: мотивацію до навчальної діяльності та розвиток пізнавальної активності у здобувачів вищої освіти; прагнення до самореалізації особистості, яке досягається завдяки підтримці в закладі вищої освіти різних інноваційних практик при підготовці майбутніх фахівців, зокрема впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій навчання, активних методів навчання, технології створення електронного портфоліо, методу доцільно підібраних завдань, методу кейсів (case-study), «ділову гру» та ін; реалізацію методичних умінь і навичок викладачів та забезпечення їх професійного розвитку з метою підвищення якості надання освітніх послуг у закладі вищої освіти. Визначено, що організаційно-педагогічні умови являють собою характеристику педагогічної системи, яка відображає сукупність потенційних можливостей просторового освітнього середовища, реалізація яких забезпечить упорядковане та спрямоване ефективне функціонування, а також розвиток педагогічної системи у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту. **Висновки.** Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту дають змогу орієнтуватися на співробітництво між учасниками освітнього процесу, на розвиток їх особистісного потенціалу та активну позицію здобувачів освіти до навчання.

Ключові слова: кар'єрні можливості, цифровізація освіти, методика, інформаційно-комунікаційні технології, активні методи навчання, метод кейсів (case-study).

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS IN THE FIELD OF SEA AND RIVER TRANSPORT

Sorokotiaha Iryna Oleksandrivna,
Postgraduate Student at the Department of Management and Innovative
Technologies, Social and Cultural Activities

National Pedagogical Dragomanov University

sorokotiaha.iryna@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6953-4647

The purpose of the study is analyzes the scientific achievements in the formation of professional competence of future managers in the field of sea and river transport, identifies and substantiates the organizational and pedagogical conditions of their professional training in the higher education institution. **Methods:** theoretical and empirical general scientific methods (analysis, synthesis, comparison, systematization, generalization). **Results.** It is specified that the professional competence of the future manager in the field of sea and river transport is understood as an integral characteristic that determines the ability of a specialist to solve problems in the professional sphere using knowledge, life experience, values and aptitudes.

It is established that the organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future managers in the field of sea and river transport should include: motivation for educational activities and the development of applicants' cognitive activity for higher education; the desire for self-realization of the individual, achieved through the support of higher education institutions in various innovative practices in the training of future professionals, including the introduction of information and communication technologies into the educational process, active learning methods, e-portfolio technology, case study, "business game", etc.; the implementation of methodological skills and abilities of teachers and ensuring their professional development, in order to improve the quality of educational services in higher education institutions. It is determined that organizational and pedagogical conditions are the characteristics of the pedagogical system, which reflects the set of potential opportunities of the spatial educational environment, the implementation of which ensures the orderly and targeted effective functioning and development of the pedagogical system in forming professional competence of future managers in sea and river transport. **Conclusions.** It is substantiated that the organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future managers in the field of sea and river transport allow to focus on cooperation between participants in the educational process, the development of their personal potential and active position of the students.

Key words: *career opportunities, digitalization of education, methodology, information-communication technologies, active teaching methods, case study method.*

Вступ. Розвиток морського та річкового транспорту в даний час визначається розвитком інфраструктури морських портів, оновленням і будівництвом сучасного флоту, цифровізацією, реалізацією транзитного потенціалу України та іншими стратегічними напрямками, закріпленими в національних проектах країни.

Для успішного виконання завдань професійної сфери та ефективної взаємодії менеджерів у галузі морського та річкового транспорту в рамках їхньої професійної підготовки в едукційному процесі необхідно сформувати такі найважливіші складові частини соціально-професійної якості сучасного фахівця – «професіоналізму», як професійна компетентність та професійна готовність до майбутньої фахової діяльності.

Аналіз досліджень. Праця менеджерів у галузі морського та річкового транспорту вважається специфічною за внутрішніми і зовнішніми умовами її організації та практичного здійснення. Це пов'язано з особливостями виробничої, економічної та комерційної діяльності, яка ведеться в складних умовах мореплавання і річкового судноплавства. Умови, в яких доводиться реалізовувати ці завдання, характеризуються великою різноманітністю і складністю, що визначає вимоги до якості підготовки майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту.

Фундаментальні аспекти професійної підготовки та змісту професійної освіти, неперервної професійної освіти, впровадження сучасних педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх фахівців вивчали В. Андрущенко, Н. Бахмат, С. Батишев, В. Бех, Т. Бурлаєнко, Б. Гершунський, С. Гончаренко, О. Дубініна, В. Кремень, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Подмазін, Ю. Рашкевич, А. Хуторський та ін.

У межах нашого дослідження виникає інтерес до наукових праць, в яких розкриваються особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців, серед основних наукових досліджень ми вирізняємо праці С. Бегідової, А. Зейєра, О. Зуброва, Г. Єльнікової, О. Олійника, П. Лузана, А. Маркової, Н. Ничкало та ін.

У дослідженнях В. Смелікової представлена підготовка майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій; у роботах Н. Черненко розкрито проблему формування педагогічних умов реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту; теоретичні і методичні засади навчання фізики майбутніх фахівців морського та річкового транспорту представлено у науковому доробку В. Чернявського, формування професійно значимих ціннісних орієнтацій курсантів для роботи в екстремальних ситуаціях досліджено у працях Т. Четверикової; формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін відображають праці О. Фролової.

Аналіз зарубіжної наукової літератури з проблеми дослідження показав, що висвітлення в наукових працях отримали питання, які стосуються підготовки до професійної діяльності морських спеціалістів в умовах полікультурного екіпажу, гуманістичного аспекту майбутніх морських офіцерів: Т. Андрес, Т. Коестер, О. Олсен, В. Шорт та ін.

Великий науковий доробок вище проаналізованих нами праць лиш підкреслює те, що дана тема дослідження була постійно в полі зору багатьох науковців та є актуальною і своєчасною й викликає великий інтерес для подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати наукові здобутки щодо формування професійної

компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту, визначити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Результати та дискусії. У своїх дослідженнях О. Фролова вказує на те, що «відродження морського та річкового флоту на національному рівні є одним із стратегічних завдань для нашої країни, одним із ч доцільності перегляду сучасної професійної підготовки майбутніх менеджерів українського флоту як передумови формування професіоналів морської та річкової галузей в умовах розширення міжнародних зв'язків з метою інтегруватися в європейське та світове співтовариство» (Фролова, 2015).

Пріоритетними напрямками в галузі морського та річкового транспорту України є трансформація інфраструктурного будівництва шляхом широкого застосування передових технологій і кращих практик, цифровізації транспортної галузі і логістичних процесів.

Досліджуючи специфіку професійної/фахової підготовки майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту, слід зазначити, що внаслідок внутрішнього розділення праці в рамках професії виникло поняття «фах», яке тлумачать як «вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування» (Словник української мови, 1970–1980).

В «Енциклопедії професійної освіти» під фахом (спеціальністю) розуміється «сукупність знань, навичок та умінь, набутих у результаті освіти, що забезпечують постановку та рішення певного роду професійних завдань», а також «основним елементом структури змісту професійного навчання» (Батишев, 1999).

Якщо поняття «професія» тлумачать як вид трудової діяльності, що потребує набуття відповідних знань та практичних навичок, то терміном «фах» визначають необхідну для суспільства обмежену галузь прикладання фізичних і духовних сил людини. Якщо професійна підготовка майбутніх менеджерів, зокрема менеджерів у галузі морського та річкового транспорту, включає те загальне, що властиве діяльності спеціаліста, то фахова відображає особливості профілю, предмету.

На думку М. Ткаченко, «сучасне розуміння професіонала найчастіше пов'язують з ідеалом фахівця, який досягає найвищого рівня фахово-професійного розвитку» (Ткаченко, 2016). Професія майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту через її залучення до робіт зі

складними механізмами, машинами, діяльністю в обмеженому просторі, безпосередньою роботою з людьми й значних вимог до рівня безпеки життєдіяльності належить до сфери чітко регламентованої діяльності.

Ґрунтуючись на думках вище зазначених авторів, вважаємо, що *професіоналізм – це цілісна соціально-професійна якість сучасного фахівця, ми далі будемо трактувати цей термін як органічне поєднання високого рівня виконання професійної діяльності з певними особистісними якостями*. Крім того, будемо вважати, що одним із базових початкових етапів становлення професіоналізму у будь-якого майбутнього фахівця є формування його готовності до професійної діяльності в цілому або до окремих її видів, а потім вже на її основі розвивається професійна компетентність і професійна культура.

Під *готовністю фахівця* в галузі морського та річкового транспорту до професійної діяльності ми будемо розуміти багатокomпонентну якість його особистості, що характеризується наявністю системи мотиваційно-ціннісних орієнтацій, професійних знань, спеціальних умінь, а також особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, і що забезпечує професійну мобільність, конкурентоспроможність на сучасному ринку праці, а під *професійною компетентністю майбутнього менеджера в галузі морського та річкового транспорту* будемо розуміти інтегральну характеристику, що визначає здатність фахівця вирішувати завдання професійної сфери з використанням знань, життєвого досвіду, цінностей і схильностей.

Провівши скрінінг сучасних закладів вищої освіти в Україні (Одеський національний морський університет, Ізмаїльський інститут водного транспорту, Національний Університет Кораблебудування ім. адмірала Макарова) щодо підготовки майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту, можемо зазначити, що *менеджер у галузі морського та річкового транспорту – це фахівець-експлуатаційник в галузі морського і річкового транспорту, який здатен вирішувати будь-які завдання в різних сферах морського та річкового бізнесу, організовувати перевезення вантажів і пасажирів, управляти роботою флоту і портів тощо*.

Для досягнення високого рівня відповідних показників нашої країні необхідні фахівці широкого профілю, які підготовлені до самостійної інженерної, управлінської й організаційної роботи у сфері експлуатації, розвитку та проектування транспортних

систем. Цим вимогам мають повною мірою відповідати випускники відповідних спеціальностей у галузі морського та річкового транспорту, які здобувають вищу освіту за різноманітними освітньо-професійними програмами.

Кар'єрними можливостями майбутніх фахівців морського та річкового транспорту можуть бути такі вакансії:

- експедитор (Freight Forwarder);
 - помічник менеджера з логістики та дистрибуції (Logistic & Distribution Manager Assistant);
 - помічник менеджера з пасажирських перевезень (Passenger Transport Manager Assistant);
 - планувальник транспорту (Transport Planner);
 - агент з міжнародної торгівлі (International Trade Agent);
 - оператор інтермодальних перевезень (Intermodal Transport Agent);
 - фахівець з перевезень (Shipping Officer);
 - спеціаліст із ланцюжках поставок (Supply Chain Specialist);
 - інженер з транспорту (Shipping Officer);
 - морський агент (Shipping Agent);
 - шипчандлер (Ship Chandler);
 - спеціаліст із кріюingu (Crewing Officer)
- та ін.

Досліджуючи питання професійної підготовки і компетентності фахівців у галузі морського та річкового транспорту ми дійшли висновку, що вони тісно пов'язані із економікою, із суспільством у цілому, із споживачами транспортно-експлуатаційних послуг, із сучасними інформаційними технологіями. Сфера морського та річкового транспорту пов'язана з мобільністю її учасників, з необхідністю розуміння складних механізмів людських відносин, з високим рівнем знань і умінь у сфері менеджменту, маркетингу, професійного обладнання як найважливішого сектора економіки.

Важливою складовою частиною освітнього процесу є створення відповідних організаційно-педагогічних умов. На думку Г. Демидова, «організаційні умови виступають зовнішніми обставинами для реалізації педагогічних умов, а організаційно-педагогічні умови – це сукупність зовнішніх обставин реалізації функцій управління і внутрішніх особливостей освітньої діяльності, що забезпечують збереження цілісності, повноти освітнього процесу, його цілеспрямованості і ефективності» (Демидов, 2012).

О. Єжова у своїй науковій праці зазначає, що «організаційно-педагогічні умови – це сукупність взаємопов'язаних обставин,

які забезпечуються на управлінському рівні для досягнення запланованої мети й стосуються управління педагогами та їх професійною діяльністю, а також здобувачами освіти та їх діяльністю. Організаційно-педагогічні умови можуть стосуватися ресурсів, науково-методичного забезпечення та моніторингу здійснюваного педагогічного процесу» [4].

На думку Б. Чижевського, організаційно-педагогічні умови відображають «функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах» (Чижевський, 1996).

О. Потапчук у своєму науковому доробку вказує на те, що «організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації освітнього процесу» (Потапчук, 2015).

Ми погоджуємося з думкою науковців і відзначаємо, що організаційні і педагогічні умови являють собою єдине ціле, виступаючи як його рівноцінні частини. Організаційні умови здійснюють підтримку можливості і супровід реалізації педагогічних умов, тобто виступають просторовим середовищем для освітнього середовища.

Отже, в контексті нашого дослідження під *організаційно-педагогічними умовами розуміємо характеристику педагогічної системи, яка відобразить сукупність потенційних можливостей просторового освітнього середовища, реалізація яких забезпечить упорядковане і спрямоване ефективно функціонування, а також розвиток педагогічної системи у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту.*

В умовах інформатизації професійної освіти особливого значення набуває використання інформаційно-комунікативних технологій та активних методів навчання, зокрема: *ігрове моделювання, подкастинг (тобто технологію створення і поширення звукових та відеофайлів в Інтернеті), проєктне навчання.* Ці методи дозволяють моделювати реальні ситуації в контексті формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту.

У зв'язку із цим виникає необхідність розробки методики формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту в умовах їх професійної підготовки в закладі вищої освіти. Основою цієї методики становить навчання щодо розв'язання професійних задач різного рівня складності на основі використання активних методів

навчання, а саме на основі ділової гри (Медянова, Рижова, 2014). На думку Т. Бурлаєнко, більшість ділових ігор являють собою програвання минулих, актуальних або можливих майбутніх ситуацій із метою виявлення помилок, причин помилок або шляхів розвитку організації або конкретної ситуації. Ділові ігри часто використовують великі компанії, які хочуть швидко адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища. Також ділові ігри поширені в школах менеджменту при підготовці спеціалістів в галузі економіки, політиків і військових (Бурлаєнко, 2016).

Психологічний ефект ігрового процесу ділової гри можна розділити на дві складові частини: за формою і за змістом. Так, психологічний ефект досягається за формою, якщо гравці розуміли те, що відбувається, а за змістом, якщо ігровий процес переконав учасників у наявних варіантах розвитку організації, тобто у реалістичності варіантів. Чим більше розроблена сценарна модель, тим більше зростає значимість варіантів сценаріїв.

Під час розробки методики ми застосовували методологію (Рижова, 2003) для розвитку змісту професійної підготовки в різних видах діяльності майбутніх менеджерів в умовах компетентнісного підходу. Методика включає цільовий, змістовий і діяльнісний компоненти. Діяльнісний компонент характеризує сутність дій здобувачів вищої освіти – майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту – при вирішенні навчальних професійних задач в галузі майбутньої професійної діяльності. Методика базується на принципах контекстного навчання та модульної технології організації процесу навчання, а основними методами навчання здобувачів вищої освіти стали *метод доцільно підібраних завдань і методи активного навчання – метод кейсів (case-study) і «ділова гра»* (Компетентнісний підхід в педагогічній освіті, 2004).

Для оцінювання досягнення рівня готовності студентів до професійної діяльності ми використовували *технологію створення електронного портфоліо* як альтернативний спосіб якісної оцінки досягнень здобувачів вищої освіти. Освоєння кожного модуля змісту навчання здійснюється в запропонованій методиці за допомогою аналізу запропонованих навчальних професійних задач (кейс-завдання). Такі завдання по суті представляють собою імітаційні вправи, які, на думку О. Погрібної (Погрібна, 2003), рекомендується проводити перед використанням ділової гри. Їх мета – надати здобувачам вищої освіти можливість у творчій обстановці закріпити

ті чи інші навички, акцентувати увагу на якомусь важливому понятті, категорії, законі.

У кейс-завданні, на нашу думку, повинно міститися протиріччя, тобто елемент проблемності та структурні компоненти: мета, предмет навчальної завдання, можливі варіанти вирішення, система оцінювання. Отримані рішення кейс-задач, виконані здобувачами, включалися в подальшому в їх електронне портфоліо. Захист (або якісна оцінка) портфоліо здійснюється на заліковому занятті з використанням ділової гри.

Ділова гра проводиться на заліковому занятті з метою підведення підсумків навчання і для демонстрації готовності й здатності здобувачів вищої освіти застосовувати отримані знання та вміння після завершення засвоєного матеріалу з модулів. На заліковому занятті кожен здобувач освіти може виконати самооцінку свого портфоліо за запропонованими викладачем питаннями або демонструючи результати проведеної ділової гри, отримавши при цьому експертний висновок від одного зі своїх однокурсників, що містить особисту думку щодо переглянутої роботи, рекомендації та побажання. Цей прийом у нашій методиці називаємо «експертизою».

Як зазначалося вище, для освоєння діяльнісної складової частини змісту навчання в межах запропонованої концепції, на наш погляд, доцільно використовувати відомий в математиці метод – «метод доцільно підібраних завдань» (як базового методу навчання). Основу цього методу складають навчальні професійні завдання різного рівня (від найпростіших пізнавальних завдань до складних і творчого плану), які підібрані у відповідній послідовності.

У зв'язку із цим нами були запропоновані навчальні професійні завдання в галузі морського та річкового транспорту й побудована їх класифікація, в їх числі особливе місце займають завдання на моделювання конкретних професійних завдань у професійній сфері, при вирішенні яких використовуються як інформаційно-комунікаційні технології, так і традиційні мовні технології та технології міжкультурної комунікації.

Таким чином, вважаємо, що навчання буде більш результативним, якщо: під час реалізації зазначеного методу використовувати інформаційно-комунікаційні технології, спеціальні програмно-інформаційні комунікаційні технології в індустрії морського та річкового транспорту, вітчизняні та світові спеціалізовані програмні комплекси, тобто здійснювати розв'язання професійних завдань за допомогою комп'ютера; використання однієї (двох) іноземних мов; використання психологічних технологій, що

сприяють здійсненню більш ефективного ділового та міжособистісного спілкування.

За результатами дослідження нами встановлено, що організаційно-педагогічні умови формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту мають включати в себе:

– мотивацію до навчальної діяльності та розвиток пізнавальної активності у здобувачів вищої освіти;

– прагнення до самореалізації особистості, яке досягається завдяки підтримці в закладах вищої освіти різних інноваційних практик при підготовці майбутніх фахівців, зокрема впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій, активних методів навчання, технології створення електронного портфоліо, метода доцільно підібраних завдань, метод-кейсів (case-study), «ділова гра» тощо;

– реалізацію методичних умінь та навичок викладачів та забезпечення їх професійного розвитку, з метою підвищення якості надання освітніх послуг у закладах вищої освіти.

Аналіз наукових здобутків, проаналізований у процесі дослідження, дозволяє констатувати нами той факт, що в освітньому процесі цілеспрямовано створюються організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту. Вони лежать у площині взаємодії між учасниками освітнього процесу, зокрема: «здобувач освіти – викладач», «здобувач освіти – здобувач освіти», «здобувач освіти – студентський колектив», «здобувач освіти – професія».

Висновки. Таким чином, ми дійшли висновку, що використання в освітньому процесі тісно пов'язаних між собою організаційних та педагогічних умов дозволяє сформувати на високому рівні професійні компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту. Під такими умовами ми розуміємо організаційно-педагогічні умови, що характеризують педагогічну систему, яка відображатиме сукупність потенційних можливостей просторового освітнього середовища, реалізацію яких забезпечить упорядковане і спрямоване ефективно функціонування, а також розвиток педагогічної системи у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту. Нами обґрунтовано, що організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту дають змогу орієн-

туватися на співробітництво між учасниками освітнього процесу, на розвиток їх особистісного потенціалу та активну позицію здобувачів освіти до навчання.

Перспективним напрямом для досліджень залишається розробка моделі формування професійної компетентності майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту, яка буде відображати технології реалізації організаційно-педагогічних умов в освітньому процесі закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлаєнко Т.І. Особливості використання ділової гри у формуванні економічної компетентності майбутніх менеджерів. *Вісник післядипломної освіти*. Київ, 2016. № 16 (29). С. 17–31.
2. Демидова Г.А. Організаційно-педагогічні умови формування лідерського потенціалу менеджера соціально-трудої сфери в рефлексивній середовищі додаткової професійної освіти. *Педагогічні та психологічні науки: актуальні питання: матеріали Міжнародної заочної науково-практичної конференції*. Ч. I. (31 жовтня 2012 року), 2012. 200 с.
3. Єжова О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308608.pdf>.
4. Ізмаїльський інститут водного транспорту. URL: <https://www.education.ua/universities/237/>.
5. Компетентностный подход в педагогическом образовании / под ред. проф. В.А. Козырева, проф. Н.Ф. Радионовой и проф. А.П. Тряпицкой. Санкт-Петербург: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2005. 392 с.
6. Лаптев В.В. Методическая теория обучения информатике. Аспекты фундаментальной подготовки. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2003. 352 с.
7. Рыжова Н.И., Медянова П.В. Модель методики обучения социально-коммуникативной деятельности специалиста туристской индустрии в условиях профессиональной подготовки в вузе. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 2. URL: www.science-education.ru/116-12513.
8. Національний Університет Кораблебудування ім. адмірала Макарова. URL: <https://nuos.edu.ua/pro-universitet/>.
9. Одеський національний морський університет. URL: <https://onmu.odessa.ua/ua/nn-imb/trans-tech-bach/trans-business.html>.
10. Потапчук О. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. *Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2015. Вип. 37. С. 141–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_46.
11. Погребная Е.Н. Психолого-педагогические основы активных методов обучения. URL: <http://tnaia.narod.ru/sk>.
12. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І.К. Білодіда. 1970–1980.

13. Ткаченко М.О. Специфіка та зміст фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/12345%206789/201/1/Тка188ченко%20М.О.%20.pdf>.

14. Фролова О.О. Формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2015. 179 с.

15. Чижевський Б.Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; Інститут педагогіки АПН України, 1996. 249 с.

16. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / руководитель авт. кол., науч. и лит. ред. С.Я. Батышев ; науч.-ред. совет: Батышев С.Я. (пред.) и др. Москва : Рос. акад. образования : Проф. образование, 1999. URL: <https://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf>.

REFERENCES

1. Burlaienko T. I. (2016). Osoblyvosti vykorystannia dilovoi hry u formuvanni ekonomichnoi kompetentnosti maibutnix menedzheriv [Features of using the business game in the formation of economic competence of future managers]. Visnyk pislidyplomnoi osvity. Kyiv. № 16 (29). S. 17–31. [in Ukrainian].

2. Demydova H. A. (2012). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia liderskoho potentsialu menedzhera sotsialno-trudovoi sfery v refleksyvnoi seredovyshchi dodatkovoi profesiinoi osvity [Organizational and pedagogical conditions for the formation of leadership potential of the manager of the social and labor sphere in a reflective environment of additional professional education]. Pedahohichni ta psykholohichni nauky: aktualni pytannia: materialy Mizhnarodnoi zaochnoi naukovy-praktychnoi konferentsii. Ch. I. (31 zhovtnia 2012 roku). 200 s. [in Ukrainian].

3. Yezhova O. Sutnist' orhanizatsiyno-pedahohichnykh umov pedahohichnoho protsesu [The essence of organizational and pedagogical conditions of the pedagogical process]. Psykholoho-pedahohichni nauky. № 3. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308608.pdf>. [in Ukrainian].

4. Izmail'skyi instytut vodnoho transportu [Izmail Institute of Water Transport]. URL: <https://www.education.ua/universities/237/>. [in Ukrainian].

5. Kompetentnostnyj podxod v pedagogicheskom obrazovanii (2005). [Competence approach in teacher education] / Pod red. prof. V.A. Kozyreva, prof. N.F. Radionovoj i prof. A.P. Trjapickoj. Sankt-Peterburg : Izd-vo RGPU im. A.I. Gercena. 392 s. [in Russian].

6. Laptev V. V. Metodicheskaja teorija obuchenija informatike. Aspekty fundamental'noj podgotovki [Methodical theory of teaching computer science. Fundamental preparation aspects] / Laptev V. V., Ryzhova N. I., Shveckij M. V. Sankt-Peterburg : Izd-vo S.-Peterb. un-ta. 2003. 352 s. [in Russian].

7. Ryzhova N.I., Medjanova P.V. (2014). Model' metodiki obuchenija social'no-kommunikativnoj dejatel'nosti specialista turistskoj industrii v uslovijah

professional'noj podgotovki v vuze [A model of teaching methods for social and communicative activities of a specialist in the tourism industry in the context of vocational training at a university]. Sovremennye problemy nauki i obrazovanija. № 2. URL: www.science-education.ru/116-12513. [in Russian].

8. Natsionalnyi Universytet Korablebuduvannia im. admirala Makarova [National University of Shipbuilding. Admiral Makarov]. URL: <https://nuos.edu.ua/pro-universitet/>. [in Ukrainian].

9. Odeskyi natsionalnyi morskij universytet [Odessa National Maritime University]. URL: <https://onmu.odessa.ua/ua/nn-imb/trans-tech-bach/trans-business.html>. [in Ukrainian].

10. Potapchuk O. (2015). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnix inzheneriv-pedahohiv do profesiinoi diialnosti z vykorystanniam informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Organizational and pedagogical conditions for the formation of the readiness of future engineers-teachers for professional activities with the use of information and communication technologies]. Seriiia «Pedahohika, sotsialna robota». Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia : Pedahohika. Sotsialna robota. Vyp. 37. S. 141-143. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_46. [in Ukrainian].

11. Pogrebnaja E.N. Psihologo-pedahogicheskie osnovy aktivnykh metodov obuchenija [Psychological and pedagogical foundations of active teaching methods]. URL : <http://tnaia.narod.ru/sk>. [in Russian].

12. Slovyk ukraïnskoi movy (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language]: v 11 tt. (Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida). (T. 2. S. 287, T. 4. S. 37, T. 5. S. 155, T. 9. S. 38, T. 10. S. 441. [in Ukrainian].

13. Tkachenko M. O. Cpetsyfika ta zmist fakhovoi pidhotovky maibutnix uchyteliv muzychnoho mystetstva [Specifics and content of professional training of future music teachers]. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/12345%206789/201/1/Тка188ченко%20М.О.%20.pdf>. [in Ukrainian].

14. Frolova O.O. (2015). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii maibutnix sudnovodiiv u protsesi vyvchennia profesiino oriientovanykh dystsyplin [Formation of socio-cultural competence of future drivers in the process of studying professionally oriented disciplines]: dyss. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kherson. 179 s. [in Ukrainian].

15. Chyzhevskij B.H. (1996). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy stanovlennia litseiv v Ukraini [Organizational and pedagogical conditions for the formation of lyceums in Ukraine]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Instytut pedahohiky APN Ukrainy. 249 s. [in Ukrainian].

16. Entsyklopediia profesiinoi osvity [Encyclopedia of vocational education]: v 3-kh t. Pod red. S. Ya. Batysheva. URL: <https://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf>. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2021.

The article was received 06 October 2021.

УДК 373.2.011.3-051]005.336.5-048.35
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-9>

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Чупахіна Світлана Василівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*
svitlana.chupakhina@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-1274-0826

Круль Лариса Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*
lorakrul@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1437-7469

Кирста Наталія Романівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*
nataliia.kyrsta@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-6777-4890

У статті проаналізовано основні аспекти особистісно-професійний розвиток педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти. Визначено поняття «модернізацію дошкільної освіти» як процесу, перебіг якого в часі вимагає удосконалення з урахуванням вимог і потреб суспільства, потребує керівництва, передбачає варіювання низки заходів, які характеризуються певними процесами з урахуванням наступності. Встановлено, що додаткові виклики створюють умови щодо компетентнісного підходу з міжпредметної освітньої інтеграцією, які виключають стратегію механічної передачі знань з послідовним формуванням компетентностей фахівця в галузі дошкільної освіти.

Мета статті передбачає наукове обґрунтування особистісно-професійного розвитку педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти України.

Визначено особистісно-професійний розвиток педагогів (вихователів, вчителів-логопедів, корекційних педагогів) як об'єднання особистісного і професійного, що характеризується етапністю, супроводжуваними значущими особистісними змінами, які забезпечують становленню особистості в професії та здатність до вирішення професійно зумовлених психологічних проблем.

Розкрито умови особистісно-професійного розвитку фахівців в галузі дошкільної освіти, які визначаються комплексом взаємозалежних чинників (акмеологічний підхід, психологічна готовність до професійної діяльності в нових умовах та творчий потенціал педагога).

У процесі дослідження з'ясовано, що схильність до професійної самореалізації помічається лише у 17,1% педагогів тобто їх характерною особливістю є готовність до реалізації нововведень у діяльності, тобто вони спрямовані на розвитку професіоналізму.

Доведено, що фахівці в галузі дошкільної освіти (не залежно від кваліфікації) в нових умовах професійної діяльності повертаються на етап адаптації, продовжують реалізовувати професійну діяльність в нових умовах з розумінням її нової парадигми і цінностей, вдосконалюють вміння і долають професійні труднощі, без негативних емоційних переживань.

Ключові слова: педагог закладу дошкільної освіти, модернізація дошкільної освіти, особистісно-професійний розвиток, професійні компетентності, особистісний потенціал, акмеологічний підхід, психологічна готовність, творчий потенціал.

PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION

Chupakhina Svitlana Vasilivna,
Doctor of pedagogical sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool
and Special Education

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
svitlana.chupakhina@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-1274-0826

Krul Larysa Mykolayivna
Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool
and Special Education

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
lorakrul@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1437-7469

Kyrsta Nataliia Romanivna,
Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool
and Special Education

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
nataliia.kyrsta@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-6777-4890

The article analyzes the main aspects of personal and professional development of educators in the modernization of preschool education. The concept of “modernization of preschool education” is defined as a process, the course of which over time requires improvement taking into account the requirements and needs of society, requires guidance, provides for variation of a number of measures characterized by certain processes taking into account continuity.

It is established that additional challenges create conditions for the competence approach with interdisciplinary educational integration, which exclude the strategy of mechanical knowledge transfer with the consistent formation of competencies of a specialist in the field of preschool education.

The purpose of the article provides a scientific substantiation of personal and professional development of educators in the modernization of preschool education in Ukraine.

The personal and professional development of teachers is defined as a combination of personal and professional, characterized by stages, accompanied by significant personal changes that ensure the formation of personality in the profession and the ability to solve professional psychological problems.

The conditions of personal and professional development of teachers are revealed, which are determined by a set of interdependent factors (acmeological approach, psychological readiness for professional activity in new conditions and creative potential of a teacher).

The study found that the tendency to professional self-realization is observed in only 17.1% of educators, ie their characteristic feature is the willingness to implement innovations in the activity, ie they are aimed at the development of professionalism.

It is proved that specialists in the field of preschool education (regardless of qualification) in the new conditions of professional activity return to the stage of adaptation, continue to implement professional activity in new conditions with understanding of its new paradigm and values, improve skills and overcome professional difficulties without negative emotional experiences.

Key words: *teacher of preschool education, modernization of preschool education, personal and professional development, professional competencies, personal potential, acmeological approach, psychological readiness, creative potential.*

Вступ. Сучасна система освіти України є складною структурою, яка динамічно розвивається. Її особливості детермінуються низкою чинників, а саме: зовнішньої і внутрішньої державної політикою, трендом

реформування, вимогами ринкових відносин, запитом батьків та роботодавців, актуальними особливостями рівня здоров'я здобувачів освіти тощо. Однак визначальним в означених умовах стає потенціал фахів-

ців в галузі освіти, його зорієнтованість на інноваційні педагогічні технології, інформаційну насиченість освітнього середовища, «особливість» нового покоління здобувачів освіти, технологічний та ментальний розрив між тими, хто вчить, і тими, хто вчиться.

Сучасні педагоги в галузі дошкільної освіти працюють в умовах підвищених вимог до професійної діяльності (рис. 1).

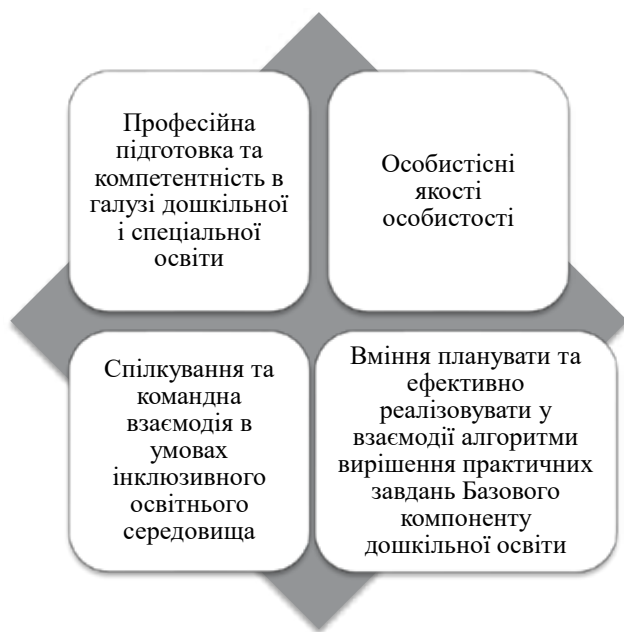

Рис. 1. Вимоги до професійної діяльності педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти

Водночас визначальним стає компетентність вихователів, вчителів-логопедів, корекційних педагогів в професійній діяльності в умовах закладу дошкільної освіти (ЗДО), готовність до роботи з різними категоріями дітей раннього та дошкільного віку, іншомовними і двомовними дітьми, дітьми мігрантів, дітьми «груп ризику», їхніми родинами та іншими фахівцями з різних галузей освіти, медицини та ін.

Додаткові виклики створюють умови компетентнісного підходу з міжпредметної освітньої інтеграцією, що виключають стратегію механічної передачі знань з послідовним формуванням умінь і навичок (при забезпеченні розвитку дітей з особливими освітніми потребами). Незвичною (іноді дискомфортною) для фахівців в галузі дошкільної освіти є й нова система взаємодії з батьками вихованців, зокрема і з родинами різних категорій дітей з особливими потребами, які все впевненіше усвідомлюють свою позицію замовників освітніх послуг, пріоритетною визначають траекто-

рію навчання і розвитку своїх дітей. Водночас кожна дитина отримує майже необмежений доступ до інформації (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

Теоретичне обґрунтування проблеми. Ретроспективний аналіз досліджень щодо порушеної проблеми засвідчує, що увага вчених також зосереджена на особливостях психолого-педагогічної діяльності фахівців у галузі дошкільної освіти (Заболоцька, 2018).

У сучасних дослідженнях актуальності набули наукові умовиводи щодо готовності вихователів, вчителів-логопедів, корекційних педагогів до професійної діяльності в різних умовах (дошкільної загальної та спеціальної освіти, інклюзивного навчання різних категорій дітей раннього та дошкільного віку), вдосконалення змісту і технологій професійної підготовки фахівців й підвищення їх кваліфікації в галузі дошкільної і спеціальної освіти, освіти дорослих та самоосвіти впродовж життя.

Слід зауважити, що ученими виокремлено та обґрунтовано низку можливих підходів до зміни системи освіти: модернізація, реформа, революція, вважаючи останній вкрай небажаним, оскільки революція має руйнівну тенденцію (Акімова, Галузяк, 2014: 24). Реформа – це цілеспрямоване вдосконалення системи за умови збереження її якісної основи, модернізація – вдосконалення окремих елементів системи. Якщо система (й система освіти зокрема) не вичерпала потенціал свого прогресивного розвитку, то доцільно обмежитись, на думку учених, кількісними покращеннями шляхом реформ чи модернізацією окремих елементів при збереженні якісної визначеності даної системи як цілого (Кремень, 2008). Отож ініційовані зміни дошкільної освітньої системи провідні науковці визначають як «модернізацію дошкільної освіти» – процес, перебіг якого в часі вимагає удосконалення з урахуванням вимог і потреб суспільства, потребує керівництва, передбачає варіювання низки заходів, які характеризуються певними процесами з урахуванням наступності (Акімова, Галузяк, 2014: 16). Реалізація оновлених завдань дошкільної освіти передбачає її варіативність як процесу, спрямованого на розширення можливостей компетентного вибору життєвого шляху та саморозвиток особистості загалом (Венгловська, Куземко, Новик, 2017).

Оскільки основним суб'єктом реалізації вищезначених змін в освіті, її перетворення стає педагог, то можемо припустити, що процес нововведень ставить фахівця в галузі освіти перед низкою протиріч (рис. 2).

Відтак проблема особистісно-професійного розвитку фахівців в умовах модернізації дошкільної освіти та реформування загальної та вищої освіти є надактуальною, що зумовлює необхідність психологічної підтримки особистісно-професійного розвитку педагогів задля можливості «усунення психологічних бар'єрів» в процесі модернізації дошкільної освіти (Акімова, Галузяк, 2014).

У процесі розвитку й модернізації вітчизняної дошкільної освіти спостерігається й низка пріоритетних напрямків (рис. 3).

Методологія та методи.

Становлення та розвиток особистості фахівців в умовах ЗДО в контексті сучасності, економічні, інтеграційні, психологічні та інші особливості чинять певний вплив на результативність і ефективність освітньої діяльності, а також на психологічне здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Оскільки професійний та особистий розвиток визначаються значущістю професійної діяльності в житті людини, успіх і якість якої зумовлено особистісними якостями, а також важливістю творчої реалізації особистості (Акімова, Галузяк, 2014).

Мета статті передбачає наукове обґрунтування особистісно-професійного розвитку педагогів різного профілю в умовах модернізації дошкільної освіти України.

Особистісно-професійний розвиток вихователів, вчителів-логопедів, корекційних педагогів внаслідок об'єднання особистісного і професійного, характеризується етапністю, супроводжуваними значущими особистісними змінами, які здатні сприяти становленню особистості в професії, досягнення зрілості, також формуванню ознак професійно зумовлених психологічних проблем (професійного стресу, емоційного вигорання, деформації структури особистості тощо). Відтак існує можливість визначення єдиних методологічних орієнтирів організації та змісту психолого-педагогічного супроводу, в контексті яких виникають певні відмінності, які є специфічні з урахуванням періоду особистісно-професійного розвитку.

Особливості особистості, рефлексія умов професійної діяльності (соціаль-

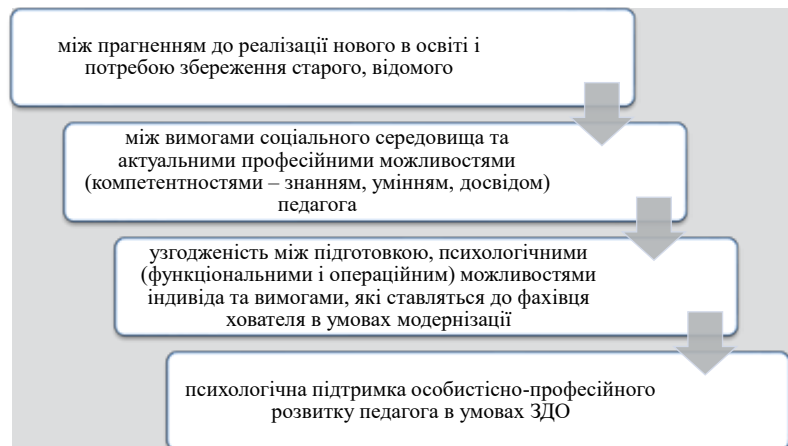

Рис. 2. Протиріччя, зумовлені нововведеннями в системі дошкільної освіти та вимогами до фахівця

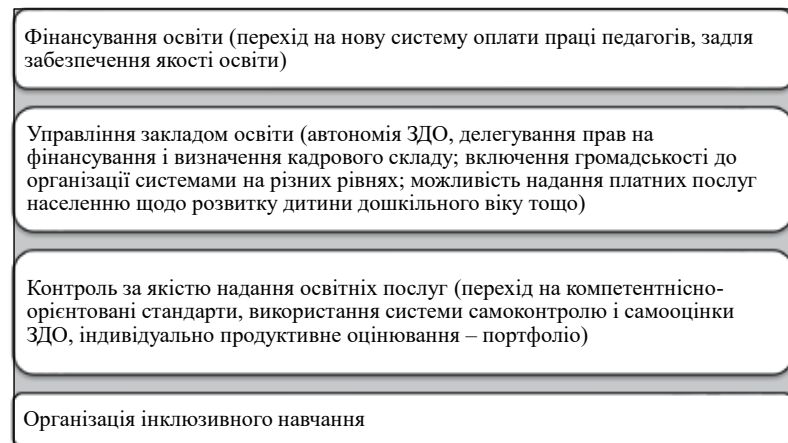

Рис. 3. Напрямки модернізації дошкільної освіти

но-психологічного клімату в педагогічних колективах) і ознаки професійно зумовлених психологічних проблем (професійного стресу і емоційного вигорання) педагогів загальноосвітніх та спеціальних (корекційних) закладів освіти характеризуються певними спільними ознаками, що ініціює обґрунтування єдиного підходу до психолого-педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку фахівців в галузі дошкільної освіти.

У процесі професійного становлення спостерігається своєрідна інтеграція (зближення-сполучення-взаємовплив) особистісних якостей педагога і вимог, з урахуванням основного виду діяльності. Психологічним механізмом означеної інтеграції є поєднання особистісного і професійного під впливом внутрішньої інтенції особистості до саморозвитку (що відповідає парадигмі антропологічного підходу). Наслідком означеного підходу стає особистісно-професійний розвиток з закономірними проявами особистісних

змін, що сприяють адаптації особистості до професії (Іванюк, 2018).

У сучасних умовах важливим є визначення базових професійних компетентностей фахівця в галузі дошкільної освіти (зумовлених діяльнісним підходом) та обґрунтування особливостей його особистісно-професійного розвитку (акмеологічний і антропологічний підходи), що сприяють успішній реалізації завдань модернізації дошкільної освіти.

Аналіз програмних документів з питань освіти (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021; ECERS-3: Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти; Рекомендації 2006/962/ЄС Європейського парламенту та Ради (ЄС)), ініціює низку вимог до особистісно-професійного розвитку фахівців (рис. 4).

З урахуванням вищезначеного однією з умов успішності модернізації є прогресивний особистісно-професійний розвиток педагогів, який передбачає позитивне ставлення до нововведень і характеризується високим рівнем готовності до діяльності в нових умовах, здатності планувати та організовувати власну професійну діяльність за новими принципами і підходами, активно співпрацювати з усіма учасниками освітнього процесу тощо.

Заклади вибудовують освітню роботу в певних напрямках з урахуванням школи ECERS (міжнародної методики оцінювання дошкільного освітнього середовища) (ECERS-3: Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти). Важливо зауважити, що під час застосування методики ECERS-3 оцінюються не результати дітей, а те, що саме впливає на їхній розвиток, здоров'я і бла-

гополуччя – організація освітнього середовища, види навчально-пізнавальної діяльності, характер взаємодії між вихователями і дітьми, між самими дітьми, повсякденні практики особистого догляду. Пріоритетними є також напрямки реалізації завдань щодо створення інклюзивного освітнього середовища ЗДО та розвиток дітей з особливими потребами.

Проведення тренінгів спрямованих на обговорення нових підходів до професійної діяльності в умовах нововведень, розвиток та реалізація інноваційної діяльності, робота зі створення сприятливого соціально-психологічного клімату колективу, підтримка досвідченими фахівцями, підтримка керівництвом ініціатив активних педагогів, що сприяє їх підготовці до роботи, зростання професіоналізму.

В означених умовах вагомості набуває професійна і психологічна підготовка фахівців в галузі дошкільної освіти, готовність до роботи в умовах інновацій, активність і здатність до самостійного нестандартного вирішення проблем, вміння проектувати і організовувати власну професійну діяльність, здатність до саморозвитку тощо. Пропоновані якості педагога не виникають одночасно, вони є результатом цілеспрямованої роботи, освіти, підвищення кваліфікації й організації діяльності закладу загалом.

В умовах модернізації освіти також правомірно говорити про детермінації особистісно-професійного розвитку педагогів (вихователів, вчителів-логопедів, корекційних педагогів) комплексом чинників, а саме: акмеологічного підходу (ставлення до професійної діяльності і нововведень в ній, які забезпечує мотивацію на високі досягнення в діяльності), психологічної готовності до

професійної діяльності в нових умовах (властивості особистості, єдності її емоційно-вольових, пізнавальних, рефлексивних проявів) та творчого потенціалу (Lee, Schallert, 2016).

Акмеологічний підхід як чинник особистісно-професійного розвитку визначається стійким прагненням до професійних досягнень, до самореалізації творчого потенціалу і життєвих сил в різних видах діяльності; ціннісно-змістове самовизначення особистості, вибір пріоритетних цінностей й визначається певними показниками (рис. 5).

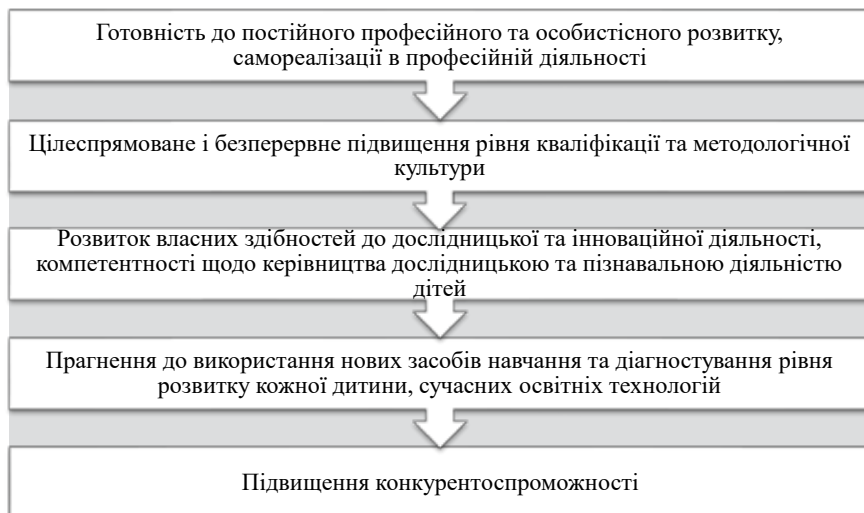

Рис. 4. Вимоги до особистісно-професійного розвитку педагогів

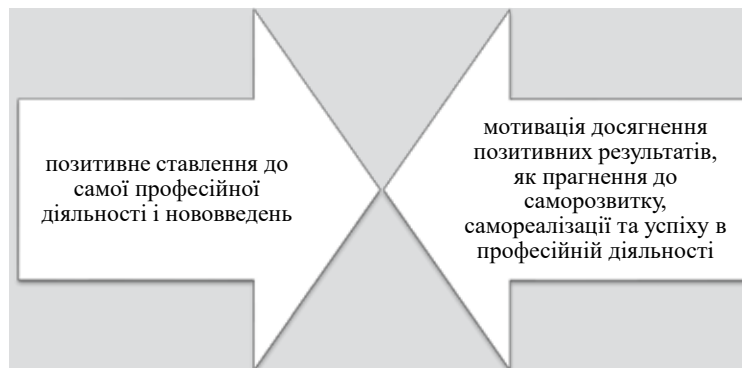

Рис. 5. Показники акмеологічного підходу особистісно-професійного розвитку педагогів закладів дошкільної освіти

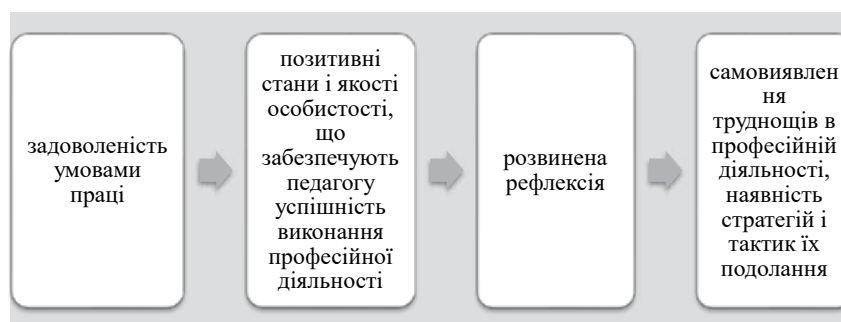

Рис. 6. Показники психологічної готовності педагогів до професійної діяльності

Психологічна готовність до професійної діяльності як чинник особистісно-професійного розвитку педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти – це внутрішня властивість особистості, єдність її мотиваційних, пізнавальних, емоційно-вольових, рефлексивних проявів, які забезпечують успіх професійної діяльності (Акімова, Галузяк, 2014). Визначено й показники психологічної готовності до професійної діяльності в означених умовах (рис. 6).

Ще одним чинником, який забезпечує особистісно-професійний розвиток в умовах модернізації освіти, визнано творчий потенціал педагогів.

Щодо творчого потенціалу, то виділено певні вагомні його характеристики (рис. 7).

Водночас розвиток креативності фахівців в галузі дошкільної освіти допомагає подолати стереотипи щодо сприймання інших, вчить змінювати власні комунікативні навички і формувати рольову гнучкість і готовність до імпровізацій, підвищує здатність до творчих дій в процесі спілкування (Lee, Schallert, 2016).

Показниками творчого потенціалу педагогів як чинника особистісно-професійного розвитку фахівця в умовах ЗДО є: самооцінка творчого потенціалу; готовність до

Рис. 7. Основні характеристики творчого потенціалу педагогів в умовах особистісно-професійного розвитку

його реалізації, високий рівень творчої активності.

Взаємозумовленість вищезначених чинників характеризує акмеологічний рівень особистісно-професійного розвитку сучасних педагогів і визначає необхідні умови їх особистісно-професійного розвитку в умовах ЗДО.

Результати та дискусії. Вищеозначене засвідчує, що активний особистісно-професійний розвиток кожного педагога в умовах модернізації дошкільної освіти присутній тоді, коли фахівець демонструє прагнення до самореалізації й самоактуалізації в професійній діяльності. Під час дослідження (спостереження, бесіди) встановлено, що схильність до професійної самореалізації помічається лише у 17,2% педагогів зі 87 респондентів тобто їх характерною особливістю є готовність до реалізації нововведень у діяльності, вони зосереджені на розвитку професіоналізму: пошуку засобів, методів реалізації завдань дошкільної освіти в нових умовах, підвищення професійної компетентності (особистісної складової особистісно-професійного розвитку).

Серед педагогів виявлено 24,1%, які схильні до самоактуалізації в професійній діяльності, здатних реалізовувати професійні компетентності на високопрофесійному рівні, з розумінням цінностей професійної діяльності, з конструктивною схильністю до подолання професійних труднощів.

18,4% респондентів демонстрували дезадаптованість в нових умовах професійної діяльності. У таких педагогів присутнє відчуття «виключеності» з процесу власного особистісно-професійного розвитку, вони здебільшого не визначають напрямку в межах власного професійного зростання; при подальшому несприятливому розвитку ситуації спроможні піти з професії. Таких педагогів характеризує наявність труднощів в розумінні цілей і завдань діяльності, труднощі в процесі вибору форм і засобів, визначенні професійних завдань в умовах нововведень, труднощі в рефлексії власного стану, які переживаються ними як велика потреба в захисті, допомозі і впорядкованості життєдіяльності.

Слід зауважити, що за результатами анкетуванням лише 54% педагогів мають вищу професійну категорію, яка передбачає активний особистісно-професійний розвиток, творчу реалізацію в професійній діяльності, конструктивне подолання професійних труднощів. Однак лише 23% респондентів знаходяться на етапі самоактуалізації, який передбачає наявність означених показників: з них 15% мають вищу, 10% – першу і 5% – другу кваліфікаційні категорії. Серед 17,2% педагогів, які засвідчують самореалізацію в професійній діяльності, спостерігається такий кваліфікаційний рівень: 13,3% мають вищу, 6,7% – першу, 20% – другу кваліфікаційні категорії. Найбільша кількість респондентів з високою кваліфікацією виявлена на етапі адаптації до нових умов – 22,9% від усіх; з першою кваліфікаційною категорією виявилось 12,6% педагогів; з другою – 8,0%. Серед педагогів з дезадаптацією також переважали висококваліфіковані фахівці (9,2%), з першою категорією педагогів було вдвічі менше (5,7%), з другої – лише 3,4%.

Отож ґрунтовний теоретичний аналіз та результати дослідження засвідчили, що кількість педагогів (не залежно від кваліфікації) в нових умовах професійної діяльності повертаються на етап адаптації.

Щодо позитивного емоційного стану, то слід зауважити, що лише у 32,2% респондентів в сучасних умовах праці демонстрували позитивні емоції, тобто не мали труднощів в конструктивному вирішенні професійних завдань, налагоджену професійну міжособистісну взаємодію. Педагоги з недостатнім емоційним станом особистісно-професійного розвитку підтверджують труднощі процесу адаптації до нововведень, що свідчить про необхідність прийняття активних заходів щодо полегшення процесу адаптації (професійної, соціально-психологічної).

Вивчення особистісно-професійного розвитку, а також емоційного стану розвитку вихователів, вчителів-логопедів і корекційних педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти засвідчує спрямованість вектора особистісно-професійного розвитку (рис. 8).

Здебільшого педагоги ЗДО продовжують реалізовувати професійну діяльність в нових умовах з розумінням її нової парадигми і цінностей, з бажанням і вмінням долають професійні труднощі, без негативних емоційних переживань.

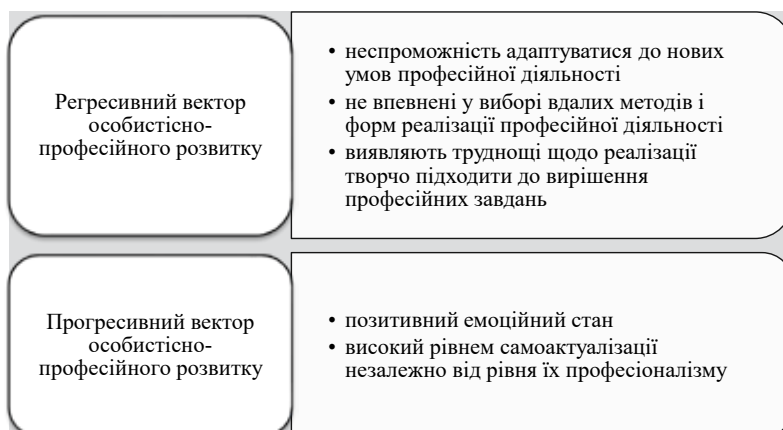

Рис. 8. Спрямованість вектора особистісно-професійного розвитку педагогів ЗДО

Висновки. Отож особистісно-професійний розвиток педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти – спеціальні (комплексні) чинники їх особистісно-професійного розвитку, які сприяють досягненню продуктивного (акмеологічного) рівня розвитку в умовах модернізації: акмеологічний підхід, психологічна готовність до професійної діяльності в умовах модернізації і творчий потенціал у їх взаємозалежності. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів особистісно-професійного розвитку педагогів в умовах модернізації дошкільної освіти, водночас виникає необхідність вирішення завдань психологічної підготовки педагогів ЗДО до професійної діяльності в нових умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: [Pro_novu_redaktsiyu_Bazovoho_komponenta_doshkilnoyi_osvity.pdf](http://mon.gov.ua) (mon.gov.ua) (дата звернення: 05.10.2021).
2. Венгловська О.А., Куземко Л.В., Новик І.М. Особистісно-професійний розвиток студентів педагогічних спеціальностей у центрах компетентностей. *Молодий вчений*. 2017. № 11(51). С. 281–284.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. ECERS-3: Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. URL: [ECERS-3: Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти](http://mon.gov.ua) / Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua) (дата звернення: 05.10.2021).
5. Заболоцька С. Психологічний супровід особистісно-професійного розвитку студентів педагогічного університету. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип. 18. С. 95–101.
6. Іванюк Г.І. Аксиологічний концепт нової освітньої стратегії підготовки педагогів. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3-4. С. 68–82. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.3-4.0867>.
7. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: монографія / Акімова О.В., Галузяк В.М. та ін. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. 416 с.
8. Рекомендації 2006/962/ЄС Європейського парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 20.03.2021).
9. Lee S., Schallert D. L. Becoming a teacher: Coordinating past, present, and future selves with perspectival understandings about teaching. *Teaching and*

Teacher Education. 2016. Vol. 56. № 1. P. 72–83. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.02.004>.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Nakaz MON Ukrainy vid 12.01.2021 № 33 «Pro zatverdzhennia Bazovoho komponentu doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia» [The basic component of preschool education] URL : [Pro_novu_redaktsiyu_Bazovoho_komponenta_doshkilnoyi_osvity.pdf](http://mon.gov.ua) (mon.gov.ua) (data zvernennia : 05.10.2021) [in Ukrainian].
2. Venhlovska O. A., Kuzemko L. V., Novyk I. M. (2017) Osobystisno-profesiinyi rozvytok studentiv pedahohichnykh spetsialnostei u sentrakh kompetentnostei [Personal and professional development of students of pedagogical specialties in the centers of competence]. *Molodyi vchenyi*. № 11 (51). S. 281–284 [in Ukrainian].
3. Entsyklopediia osvity (2008) [Encyclopedia of Education] / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V. H. Kremen. K.: Yurinkom Inter, 1040 s. [in Ukrainian].
4. ECERS-3: Shkala otsiniuvannia yakosti osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity [Scale for assessing the quality of the educational process in preschool education]. URL: [ECERS-3: Shkala otsiniuvannia yakosti osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity](http://mon.gov.ua) / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (mon.gov.ua) (data zvernennia : 05.10.2021) [in Ukrainian].
5. Zabolotska S. (2018) Psykholohichniy suprovid osobystisno-profesiinoho rozvytku studentiv pedahohichnoho universytetu [Psychological support of personal and professional development of students of pedagogical university]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 18. S. 95–101 [in Ukrainian].
6. Ivaniuk H. I.(2018) Aksiolohichniy kontsept novoi osvitnoi stratehii pidhotovky pedahohiv [Axiological concept of a new educational strategy for teacher training]. *Osvitolohichniy dyskurs*. № 3–4. S. 68–82. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.3-4.0867>. [in Ukrainian].
7. Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia: monohrafiia (2014) [Personal and professional development of the future teacher: monograph] / Akimova O. V., Haluziak V.M. ta in. Vinnytsia: Nilan-LTD. 416 s. [in Ukrainian].
8. Rekomendatsii 2006/962/IeS Yevropeiskoho parlamentu ta Rady (IeS) «Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia» [Recommendation 2006/962 / EU of the European Parliament and of the Council (EU) “On core competencies for lifelong learning”]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (data zvernennia: 20.03.2020) [in Ukrainian].
9. Lee S., Schallert D. L. (2016) Becoming a teacher: Coordinating past, present, and future selves with perspectival understandings about teaching. *Teaching and Teacher Education*. Vol. 56. № 1. P. 72–83. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.02.004>. [in Spain].

*Стаття надійшла до редакції 06.10.2021.
The article was received 06 October 2021.*

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК [373.2.016:51]:159.953
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-97-10>

**МАТЕМАТИЧНА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ
ДО ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ**

Бадіца Марина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний педагогічний університет
m-a-r-i-n-a.krasota@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9487-3325

Оторвіна Тетяна Юріївна,
магістрантка
Криворізький державний педагогічний університет
gevlisch99@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8097-1514

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні ефективності використання ейдетичних засобів у процесі математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Методи. Обґрунтоване формування ключових теоретичних та практичних положень дослідження особливостей математичної підготовки дітей до навчання у школі засобами ейдетики було здійснене за допомогою використання теоретичних та формально-логічних методів та прийомів обробки інформації (синтезу, індукції, дедукції, аналогії, методу аналізу наукової педагогічної, психологічної та методичної літератури); емпіричних методів дослідження (бесіди, тестування та педагогічного спостереження, аналізу педагогічного досвіду); математико-статистичних методів обробки інформації.

Результати. У статті проведено аналіз теоретико-концептуальних підходів до визначення сутності поняття «математична підготовка дитини до школи». Встановлено, що ейдетика є інноваційною технологією, яка викликає значний інтерес серед сучасних дошкільних педагогів та активно впроваджується у закладах дошкільної освіти. Визначено роль використання ейдетичних засобів у практичній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

На основі аналізу сучасної психолого-педагогічної та методичної літератури було розроблено авторську структурно-функціональну модель математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі засобами ейдетики, що має трикомпонентну структуру та включає такі компоненти: мотиваційно-цільовий, процесуально-технологічний та контрольньо-рефлексійний. Відповідно до такої педагогічної моделі розроблено авторську програму з математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку засобами ейдетики, що складається з таких блоків: Блок I «Формування та розвиток образно-асоціативного мислення», Блок II «Розвиток пам'яті», Блок III «Розвиток уваги» та Блок IV «Розвиток логічного мислення». Із урахуванням зазначеної програми та змісту запропонованої структурно-функціональної моделі математичної підготовки дошкільників до навчання у школі розроблено та апробовано систему інтегрованих занять з математики із використанням ейдетичних засобів, представлену у формі довгострокової сюжетно-рольової квест-гри «Чарівна Подорож Математичною Галактикою».

Висновки. Проведений моніторинг рівня математичної підготовки старших дошкільників свідчить про ефективність розробленої та апробованої в педагогічній роботі закладу дошкільної освіти авторської структурно-функціональної моделі математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі із застосуванням ейдетичних засобів на заняттях з математики.

Ключові слова: логіко-математична компетентність, математична підготовка дитини дошкільного віку до школи, образно-асоціативна пам'ять, інноваційна педагогічна технологія, ейдетика, ейдетичний засіб, ейдетичний прийом, структурна функціональна модель математичної підготовки дошкільника, заклад дошкільної освіти.

MATHEMATICAL PREPARATION FOR SCHOOL BY EIDETIC TOOLS

Baditsa Marina Volodymyrivna,
PhD in Pedagogics, Associate Professor at Preschool Education
Kryvyi Rih State Pedagogical University
m-a-r-i-n-a.krasota@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9487-3325

Otorvina Tetyana Yuriyivna,
Postgraduate Student
Kryvyi Rih State Pedagogical University
gevlich99@gmail.com
orcid.org/0000-0002-8097-1514

The **purpose** of the article is to provide a theoretical justification and practical study of the effectiveness of use of the eidetic tools in the process of mathematical preparation of older preschool children for school.

Methods. Substantiated formation of key theoretical and practical provisions of the study of the peculiarities of mathematical preparation of children for school by the eidetic tools was carried out using theoretical and formal-logical methods and techniques of information processing (synthesis, induction, deduction, analogy, method of analysis of scientific pedagogical, psychological and methodological literature); empirical research methods (interviews, testing and pedagogical observation, analysis of pedagogical experience); mathematical and statistical methods of information processing.

Results. The article analyzes the theoretical and conceptual approaches to defining the essence of the concept of “mathematical preparation of the child for school”. It is established that eidetics is an innovative technology that is of great interest among modern preschool teachers and is actively implemented in preschool education. The role of use of the eidetic tools in the practical activities of educators of preschool institutions is determined.

Based on the analysis of modern psychological, pedagogical and methodological literature, the author’s structural and functional model of mathematical preparation of older preschool children for school by means of eidetics was developed, which has a three-component structure and includes the following components: motivational-target, procedural-technological and control- reflective. According to this pedagogical model, the author’s program for mathematical training of older preschool children by means of eidetics was developed, consisting of the following blocks: Block I “Formation and development of image-associative thinking”, Block II “Memory Development”, Block III “Attention development” and Block IV “Logical thinking Development”. Taking into account the program and the content of the proposed structural and functional model of mathematical preparation of preschoolers for school, a system of integrated mathematics classes with the use of eidetic tools was developed and tested, presented in the form of a long-term story-role quest game.

The article presents the results of approbation of the developed structural and functional model of mathematical preparation of older preschool children for school with the use of eidetics.

Conclusions. The conducted monitoring study of the level of mathematical training of older preschoolers testifies to the effectiveness of the author’s structural and functional model of mathematical training of older preschool children for schooling with the use of eidetic tools in mathematics classes developed and tested in the pedagogical work of the preschool institution.

Key words: *logical-mathematical competence, mathematical preparation of preschool child for school, image-associative memory, innovative pedagogical technology, eidetics, eidetic tool, eidetic reception, structural functional model of the mathematical preparation of a preschooler, preschool institution.*

Вступ. Нині в Україні спостерігається активізація процесу реформування галузі дошкільної освіти, у межах якого здійснюється впровадження у практику роботи закладів дошкільної освіти (ЗДО) особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти, відповідно до якої дитина, маючи свої індивідуально-особисті уподобання, інтереси, здібності, особливості, виступає у ролі ключового учасника освітнього процесу.

Так, переформатування державної освітньої політики у сфері дошкільної освіти передбачає запровадження принципово нових підходів до освітнього процесу – нестандартних, інноваційних, спрямованих

на розвиток креативності та образно-асоціативної пам’яті, логічного та творчого мислення дошкільника. При цьому у Державному стандарті дошкільної освіти України 2021 р. закріплюється положення про необхідність розвитку у дитини шостого року життя пізнавальної активності математичного спрямування, вимогами якого передбачено сукупність вимог до логіко-математичної компетентності старшого дошкільника (Базовий компонент дошкільної освіти України, 2021).

У сучасних умовах розвитку педагогічної науки одним з інноваційних засобів розвитку образно-асоціативного

мислення та пам'яті, ефективного та швидкого засвоєння математичного матеріалу дитиною дошкільного віку є ейдетичні техніки та засоби, використання яких набуває все більшої популярності серед вихователів закладів дошкільної освіти.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Проблематика особливостей математичної підготовки дітей дошкільного віку вивчалася на різних етапах педагогічного студювання багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, педагогами, методистами-практиками. Так, дослідженню процесу формування та розвитку логіко-математичної компетентності дошкільників присвятили свої наукові праці такі вчені-педагоги, як О. Брежнева, Н. Волкова, Т. Дорошенко, Ю. Мурашевич, Т. Поніманська, Н. Тарнавська та ін., науковці-психологи Т. Дуткевич, Є. Ільїн, З. Решетова та ін. Питанню вивчення особливостей застосування технології ейдетики з метою розвитку математичних умінь та навичок дошкільників присвячено наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних методистів: О. Задорожної, Ш. Іваюши, О. Калачикової, Н. Круподер, С. Рибака, О. Яловської та ін.

Однак, попри визнання сучасними педагогами та методистами високої ефективності використання ейдотехніки на заняттях математики у закладах дошкільної освіти, натепер питання доцільності впровадження засобів ейдетики у освітньо-виховний процес підготовки старших дошкільників до навчання у школі залишається дискусійним та не досить вивченим у педагогічному дискурсі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично дослідити ефективність використання ейдетичних засобів у процесі математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.

Методологія та методи. У цілях упорядкування наукового пошуку за темою дослідження та спрямування його на об'єктивне вивчення, а також у процесі осмислення та інтерпретації отриманих емпіричних даних було використано теоретичні та формально-логічні методи та прийоми обробки інформації (такі як синтез, індукція, дедукція, аналогія, метод аналізу наукової педагогічної, психологічної та методичної літератури); емпіричні методи (зокрема, бесіда, тестування та педагогічне спостереження, аналіз педагогічного досвіду); математико-статистичні методи обробки інформації (формула моніторингового дослідження). Використання зазначених методів сприяло обґрунтованому формулюванню ключових теоретичних та прак-

тичних положень проведеного дослідження особливостей математичної підготовки дітей до школи засобами ейдетики.

Результати й дискусії. Входження України в нову освітню парадигму – започаткування моделі Нової української школи, прийняття нової Концепції дошкільної освіти – ставить перед сучасними закладами дошкільної освіти завдання продуктивної підготовки дітей до навчання у школі, використовуючи нові освітні концепції, нетрадиційні підходи, інноваційні технології. Не виключенням у цьому контексті є й математична підготовка дошкільників.

У сучасному педагогічному дискурсі сформовано значну кількість теоретико-концептуальних підходів до розуміння сутності поняття «математична підготовка дошкільника». Український педагогічний словник дає таку дефініцію категорії «математична підготовка дошкільника»: це «сукупність позитивних змін у пізнавальній сфері особистості дитини, що відбуваються як результат засвоєння нею математичних уявлень та логічних операцій, що впливають з таких уявлень» (Український педагогічний словник, 2017: 159–160).

На думку вітчизняної педагогині І. Любченко, під поняттям «математична підготовка дитини дошкільного віку» слід розглядати здійснення цілеспрямованої методичної роботи над формуванням та розвитком основних властивостей та якостей математичного мислення у кожної дитини до максимально можливого для неї рівня (Любченко, 2015: 17).

Узагальнивши деякі підходи науковців, пропонуємо таку дефініцію педагогічної категорії «математична підготовка дитини»: це цілеспрямований процес навчання дитини старшого дошкільного віку сукупності елементарних математичних уявлень та способів пізнання математичної дійсності у закладах дошкільної освіти та сім'ї, метою якого є виховання культури мислення та математичного розвитку дитини.

Натепер однією із найбільш ефективних та цікавих інноваційних технологій, що використовуються дошкільними педагогами-практиками під час математичної підготовки дітей дошкільного віку до навчання у школі, виступає ейдетика, суть якої зводиться до запам'ятовування інформації, яка передбачає застосування різноманітних технік розвитку пам'яті через образне і асоціативне мислення (за допомогою зорових вражень, які допомагають утримувати і відтворювати в деталях образ сприйнятого раніше предмета або явища) (Смольянінова, 2016: 1–2). Наприклад, для формування та розвитку логіко-математичної

компетентності старших дошкільників можна використовувати такі ейдетичні засоби, як ейдетичні вправи та ігри, що спрямовані на розвиток математичних кількісних, просторових та якісних уявлень: «Знайди цифру в букві», «Де сховалася фігура?», «Де цифра на малюнку?» тощо.

Варто зазначити, що практичне використання ейдетичних засобів на заняттях з математики у закладі дошкільної освіти сприяє не лише формуванню логіко-математичної компетентності, але й вирішенню комплексу інших освітньо-виховних завдань: розширенню творчих здібностей дошкільників; формуванню вмінь ефективного та самостійного навчання; формуванню реалістичних уявлень про навколишній світ; ознайомленню із сенсорними еталонами; розвитку ейдетичних відчуттів; розвитку пізнавальних здібностей дошкільників; розвитку всіх аналізаторів; розвитку спостережливості, уваги, позитивного сприйняття тощо (Сеніна, 2018: 12).

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури щодо математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку, а також змісту вимог Державного стандарту дошкільної освіти 2021 р. щодо сформованості у старших дошкільників логіко-математичної компетенції дав змогу визначити ключові особливості використання засобів ейдетики з метою розвитку уваги, репродуктивної та творчої уяви, образно-асоціативної пам'яті дошкільників та розробити авторську структурно-функціональну модель математичної підготовки дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі, що передбачає використання інноваційної ейдетичної технології (табл. 1).

На основі запропонованої педагогічної моделі математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі засобами ейдетики розроблено авторську програму з математичної підготовки старших дошкільників, зміст якої наведено у табл. 2.

Таблиця 1

Структурна функціональна модель математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі засобами ейдетики

Структурні компоненти педагогічної моделі математичної підготовки дошкільника	Зміст компонента	Педагогічні принципи роботи з дітьми засобами ейдетики
Мотиваційно-цільовий компонент	Полягає у розкритті мети та ключових завдань педагога щодо математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі засобами ейдетики; визначенні концептуальної основи розробленої моделі математичної підготовки дошкільників (інтеграція системного, особистісно орієнтованого, компетентнісного та пізнавального підходів педагога до подачі матеріалу дітям); формуванні у дошкільників мотивації до вивчення математики та розвитку логічного мислення	Свободи вибору; відкритості; безперервної діяльності; зворотного зв'язку; ідеальності (принцип максимальної користі); концентрації уваги; неповторюваності
Процесуально-технологічний компонент	Спрямований на забезпечення педагогом закладу дошкільної освіти розвитку логіко-математичної компетенції дітей старшого дошкільного віку, вдосконалення ними своїх математичних знань, вмінь та логічного мислення шляхом включення у заняття з математики різних методів ейдетики.	
Контрольно-рефлексійний компонент	Полягає у проведенні контрольного (повторного) моніторингу рівня сформованості математичної компетентності старших дошкільників; здійсненні порівняльного аналізу змін та позитивних/негативних тенденцій у процесі розвитку та формування логіко-математичної компетентності у дітей засобами ейдетики після практичного впровадження запропонованої структурно-функціональної моделі математичної підготовки до школи; окресленні перспективних напрямів методичної та педагогічної роботи щодо вдосконалення механізмів реалізації та інтеграції у класичні/нетрадиційні форми освітньо-виховного процесу ейдетичної інноваційної технології	

Таблиця 2

**Авторська програма з математичної підготовки дітей
старшого дошкільного віку засобами ейдетичних технологій**

№ блоку математичної підготовки	Найменування функціонального блоку математичної підготовки дитини дошкільного віку	Зміст програмного блоку
Блок I	«Формування та розвиток образно-асоціативного мислення»	Включає розвивальні ейдетичні вправи та ігри, що передбачають створення у дітей асоціацій, пов'язаних із цифрами 0 та 1–9, різними математичними знаками «+», «-», «=», «>», «<», а також із геометричними фігурами. Це сприяє цікавому та нестандартному запам'ятовуванню та засвоєнню дітьми поданого педагогом навчального матеріалу. Діти самостійно створюють у себе в уяві асоціації, з якими пов'язують елементарні математичні категорії та поняття.
Блок II	«Розвиток пам'яті»	Включає різні ейдетичні ігри на розвиток уявлень про простір та час (наприклад, «Повтори візерунок по пам'яті», «Покажи дорогу по орієнтирах», «Подивися і розклади», «Що змінилося?» тощо) та використання методу Цицерона.
Блок III	«Розвиток уваги»	Включає ейдетичні розвивальні ігри, що сприяють розвитку математичних умінь класифікувати, узагальнювати, визначати спільні та відмінні риси предметів, геометричних фігур, відтворювати в уяві пори року та пов'язані із цим образи.
Блок IV	«Розвиток логічного мислення»	Включає ейдетичні ігри, які спрямовані на розвиток логіко-математичної компетенції (наприклад, «Правильні-неправильні бджоли», «Що зайве?», «Знайди закономірність», «Вибери шлях», «Продовж ряд», «Продовж логічний ланцюжок» тощо).

З метою вивчення особливостей впливу розробленої авторської структурної функціональної моделі математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі засобами ейдетики в умовах закладу дошкільної освіти на розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників проведено емпіричне дослідження на базі Комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 272 Криворізької міської ради в двох старших групах – експериментальній (ЕГ) «Сонечко» та контрольній (КГ) «Веселка». Загальна кількість дітей, що брали участь у дослідженні, – 32. Період проведення дослідження: з 01 вересня 2020 р. по 25 травня 2021 р.

Проведення первинного моніторингу математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи здійснювалося з 01 вересня 2020 р. по 30 вересня 2020 р. за допомогою трьох діагностичних методик: 1) методики «Виключення зайвого» (Н. Белопольська); 2) методики «Предметна класифікація» (Н. Семаго, М. Семаго); та 3) методу Кооса (С. Коос).

Моніторинг рівня сформованості математичної підготовки у дітей старшого

дошкільного віку здійснювався за такими трьома критеріями, як:

- мотиваційний – дитина має та виявляє бажання вирішувати математичні та логічні завдання, проявляє наполегливість у досягненні мети, бажає вирішувати нові та більш складні математичні завдання;

- операційний – дитина має уявлення про можливі способи та шляхи вирішення математичного завдання на основі знань елементарної математики, уявлень про геометричні фігури, величину, кількість, якість та простір;

- організаційний – досвід практичного використання дитиною математичних знань, умінь та дій комбінаторного перебору варіативних способів вирішення поставленого математичного завдання.

За результатами проведеного моніторингу рівня математичної підготовки старших дошкільників в ЕГ та КГ на констатувальному етапі було встановлено (табл. 3), що у дітей переважно сформований середній рівень математичної підготовки до школи – 56% та 63% відповідно, що означає, що дошкільники, отримавши математичні завдання, беруться за їх вирішення, проте здійснюють їх непослідовно,

не досить ефективно, у результаті чого отримують частковий результат. У дітей є елементарні математичні знання, проте ці знання не досить систематизовані, діти не завжди можуть встановити логічні зв'язки між ними, роблять логічні помилки.

Отримані результати первинного моніторингу засвідчили несформованість у закладі дошкільної освіти педагогічних умов, які б належним чином забезпечували розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників в освітньо-виховному процесі та дали підстави для розробки у межах формувального етапу дослідження системи інтегрованих занять із математики із використанням ейдетичних засобів, в основу якої покладено метод повного занурення дошкільника в освітньо-виховний процес, представлений у вигляді сюжетно-рольової квест-гри «Чарівна Подорож Математичною Галактикою», у межах якої:

- вихователь – ведучий;
- діти – міжгалактичні мандрівники;
- казкові герої – Триждик та його Сестричка-Одиничка – головні герої розробленої квест-гри.

Порядок впровадження системи занять із математики зі старшими дошкільниками у межах запропонованої авторської педагогічної моделі математичної підготовки дошкільників до навчання у школі засобами ейдетики:

1) строк реалізації сюжетно-рольової квест-гри «Чарівна Подорож Математичною Галактикою» – 1 навчальний рік (жовтень 2020 р. – травень 2021 р.);

2) режим занять із використанням ейдетичних засобів – 1 раз на місяць (по 30–35 хвилин);

3) форми організації діяльності (фронтальна, індивідуальна);

4) кількість занять із математики із використанням ейдетичних засобів – 8 навчальних одиниць.

На контрольному етапі моніторингового дослідження проведено порівняння отриманих результатів формувального навчання в ЕГ за мотиваційним, операційним та організаційним критеріями (табл. 4).

Відповідно до даних, представлених у табл. 4, виявлено підвищення загального рівня математичної підготовки дітей ЕГ та КГ на контрольному етапі – середній (66% та 81%), проте в ЕГ показники високого рівня вищі та становлять 44%.

Це дає підстави стверджувати, що у дітей старшого дошкільного віку ЕГ, де було апробовано систему занять із математичної підготовки дітей до школи засобами ейдетики, виявлено позитивний ефект підвищення показників рівня розвитку логіко-математичної компетентності.

Висновки. Інноваційна технологія ейдетики – це ефективний засіб формування та розвитку логіко-математичної компетентності дитини дошкільного віку, практичне використання якого в педагогічній роботі із дошкільниками у закладах дошкільної освіти сприяє формуванню у дітей різних математичних уявлень та уявлень про навколишній світ, розвитку образно-асоціативної пам'яті, логічного мислення, творчих здібностей за допомогою зорових вражень, які допомагають утримувати і відтворювати в деталях образ сприйнятого раніше предмета або явища.

Натепер одним із найбільш ефективних способів математичної підготовки

Таблиця 3

Рівень математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ (констатувальний етап)

Рівень сформованості математичної підготовки дитини	Експериментальна група (ЕГ)	Контрольна група (КГ)
Високий	19%	25%
Середній	56%	63%
Низький	25%	19%

Таблиця 4

Порівняльний аналіз рівня математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку ЕГ та КГ до школи засобами ейдетичної технології на констатувальному та контрольному етапах

Рівень сформованості математичної підготовки дитини	Експериментальна група (ЕГ)		Контрольна група (КГ)	
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап
Високий	19%	44%	25%	19%
Середній	56%	66%	63%	81%
Низький	25%	–	19%	0%

дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі є використання в освітньо-виховному процесі різних ейдетичних засобів. З огляду на це було розроблено та впроваджено у ЗДО авторську структурно-функціональну модель математичної підготовки дітей 6-го року життя до школи, що: 1) включає три складові компоненти (мотиваційно-цільовий, процесуально-технологічний та контрольний-рефлексійний); 2) передбачає розробку та використання авторської програми з математичної підготовки дошкільників засобами ейдетики (Блок I «Формування та розвиток образно-асоціативного мислення», Блок II «Розвиток пам'яті», Блок III «Розвиток уваги», Блок IV «Розвиток логічного мислення»); 3) передбачає апробацію системи інтегрованих занять з математики із використанням ейдетичних засобів (сюжетно-рольова квест-гра «Чарівна Подорож Математичною Галактикою»).

Проведене моніторингове дослідження рівня математичної підготовки старших дошкільників засвідчило, що розроблена та апробована в педагогічній роботі закладу дошкільної освіти авторська структурно-функціональна модель математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи із застосуванням ейдетичних засобів на заняттях з математики є ефективною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Любченко І.І. Інноваційна діяльність із запровадження логіко-математичного розвитку в дошкільному навчальному закладі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2015. № 1 (1). С. 17–20.
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33.
3. Український педагогічний словник / за ред. С.У. Гончаренка. Київ : Либідь, 2017. 376 с.
4. Сеніна О.А. Досвід роботи вихователя Сеніної С.А. Розвиток пізнавальної сфери дітей дошкільного віку засобами ейдетики. Запоріжжя : ДОН ЗМР, 2018. 28 с.
5. Смольянінова С.К. Використання основ ейдетики в роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогіка*. 2016. № 9. С. 1–7.
6. Тарнавська Н.П., Рудницька Н.Ю., Мурашеч Ю.М. Сучасні технології формування логіко-

математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Житомир : ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

7. Eidetic techniques. Eidetic techniques in the educational activities of preschoolers. Mental drawing method. 2020. URL: <https://dark-lore.ru/en/rasteniya/priemy-eidetiki-priemy-eidetiki-v-uchebnoi-deyatelnosti/> (дата звернення: 01.12.2021).

8. Farne R. Pedagogia Visuale/Visual Pedagogy. *Proceedings*. 2017. No. 1. 872. URL: https://res.mdpi.com/d_attachment/proceedings/proceedings-01-00872/article_deploy/proceedings-01-00872.pdf (дата звернення: 01.12.2021).

9. Iwauchi Sh. Eidetic Seeing in Practice. *Journal of Eidetic Science*. 2017. Vol. V. Pp. 1–17.

REFERENCES

1. Liubchenko, I.I. (2015). Innovatsiina diialnist iz zaprovadzhennia lohiko-matematychnoho rozvytku v doshkilnomu navchalnomu zakladi. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriia "Pedahohika ta psykhohihiia"*. No. 1 (1). S. 17–20 [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) nova redaktsiia : Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 12 sichnia 2021 r. No. 33 [in Ukrainian].
3. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk / za red. S.U. Honcharenka. Kyiv : Lybid, 2017. 376 s. [in Ukrainian].
4. Senina, O.A. (2018). Dosvid roboty vykhovatelya Seninoi S.A. Rozvytok piznavalnoi sfery ditei doshkilnogo viku zasobamy eidetyky. *Zaporizhzhia: DON ZMR*, 28 s. [in Ukrainian].
5. Smolianinova, S.K. (2016). Vykorystannia osnov eidetyky v roboti z ditmy doshkilnogo viku. *Pedahohika*. No. 9. S. 1–7 [in Ukrainian].
6. Tarnavska, N.P., Rudnytska, N.Yu., Murashevych, Yu.M. (2015). Suchasni tekhnolohii formuvannia lohiko-matematychnoi kompetentnosti v ditei doshkilnogo ta molodshoho shkylnogo viku. *Zhytomyr: FOP "Levkovets"*, 430 s. [in Ukrainian].
7. Eidetic techniques. (2020). Eidetic techniques in the educational activities of preschoolers. Mental drawing method. URL: <https://dark-lore.ru/en/rasteniya/priemy-eidetiki-priemy-eidetiki-v-uchebnoi-deyatelnosti/> (Last accessed: 01.12.2021).
8. Farne, R. (2017). Pedagogia Visuale/Visual Pedagogy. *Proceedings*. No. 1. 872. URL: https://res.mdpi.com/d_attachment/proceedings/proceedings-01-00872/article_deploy/proceedings-01-00872.pdf (Last accessed: 01.12.2021).
9. Iwauchi, Sh. (2017). Eidetic Seeing in Practice. *Journal of Eidetic Science*. Vol. V. Pp. 1–17.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2021.

The article was received 08 October 2021.

НОТАТКИ

Наукове видання

Збірник наукових праць

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 97

Коректура • *Пірог Н.В.*

Комп'ютерна верстка • *Семенченко Ю.С.*

Формат 64x84/8. Гарнітура *Pragmatica*.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,3.
Замов. № 0122/020. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46а
Телефон +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.